De krekel op de harp. De priester-dichter Jacques Schreurs

Theo Schouw

bron
Theo Schouw, *De krekel op de harp. De priester-dichter Jacques Schreurs*. Comité Herdenking Jacques Schreurs, Sittard 1993

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/scho488krek01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

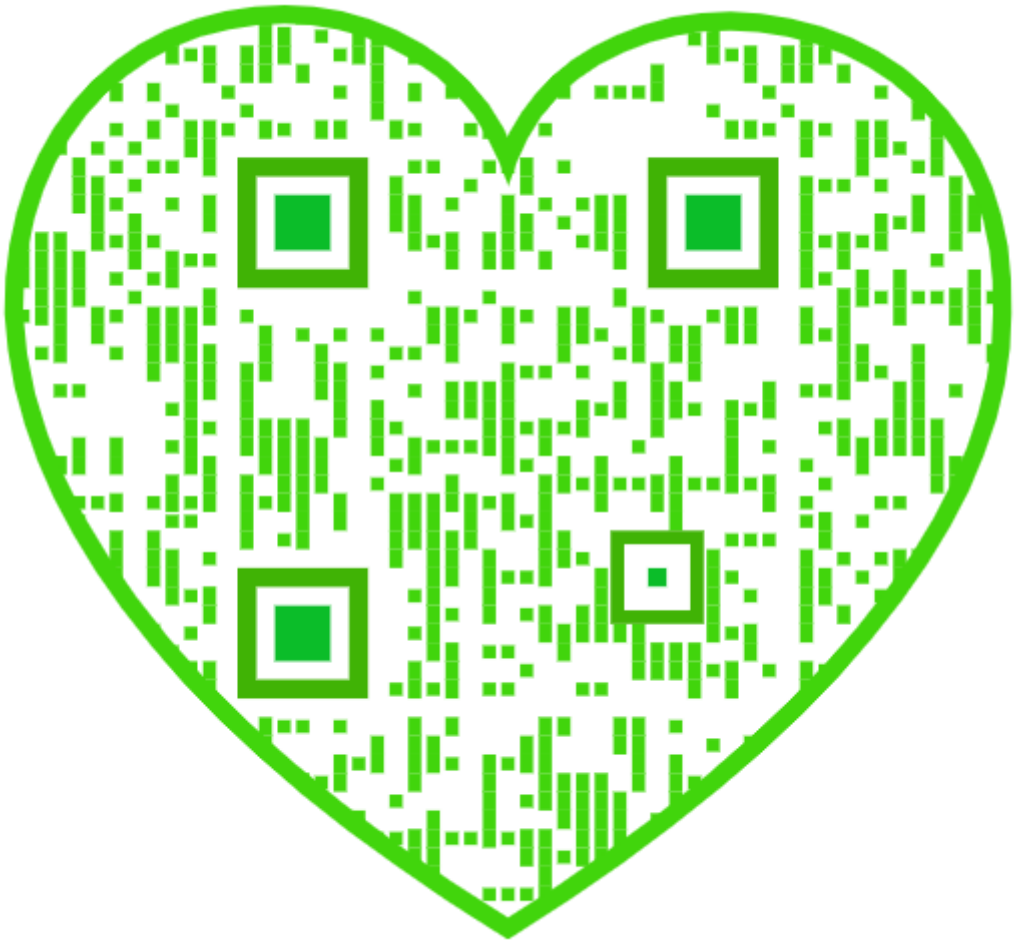

Voor: Theresia Spanjaard

Ter introductie

‘De krekel op de harp’ vraagt aandacht voor het werk en voor de persoon van de priester-dichter Jacques Schreurs.

Schreurs is één van de ongeveer honderdtwintig Nederlandstalige priesters van de twintigste eeuw met literaire nalatenschap.

Verreweg de meesten van hen zijn Vlaming. Zo'n dertig Nederlander. Nagenoeg allen onbereikbaar en vergeten. Wie kent ze nog: Mertz, Binnewiertz, Van Delft, Smulders, Molenaar, Van Heeswijk, Smoor, De Veer, Keulers, Klinkenbergh, Molkenboer om enkelen te noemen.

Deze bundel (een voorschot op het verslag van mijn onderzoek naar Nederlandse priester-dichters in de twintigste eeuw) is ontstaan op verzoek van het *Comité Herdenking Jacques Schreurs 1893-1966*, als bijdrage aan de viering van Schreurs' honderdste geboortedag.

Jacques Schreurs was de grootste, veelzijdigste en produktiefste onder zijn collegae. Hij schreef eenendertig toneelstukken, waaronder leken-, massa-, passie-, hoor- en wagenspelen, teksten voor oratoria en filmscenario's, *twaalf* dichtbundels (na zijn dood verschenen er nòg *drie* met nagelaten en in tijdschriften gepubliceerde gedichten) *zes* romans (waaronder een trilogie), *twee* verhalenbundels, *vier* biografieën, *twee* reisboeken en een paar honderd bijdragen (van gelegenheidsgedichten tot Kerstverhalen, van verslagen tot herdenkingsartikelen) in gerenommeerde èn ‘obscure’ media.

‘Een uitgever die alle gedichten, ooit door de maandag overleden pater Schreurs gepubliceerd, bijeen zou brengen, verraste waarschijnlijk de letterlievende Nederlander meer dan hij zijn kooplust prikkelen zou’. Zo opende Anton van Duinkerken zijn In Memoriam in De Tijd van 1 februari 1966, waarin hij Schreurs, anders dan het begin wellicht zou doen vermoeden, overigens alle eer doet.

Maar koopgedrag wordt niet alleen door de kwaliteit van het werk bepaald, ook door de geest en de smaak van de tijd.

Er is een tijd geweest dat poëzie goed was, omdat ze van een priester of dominee was. Schreurs heeft de ommekeer meegemaakt: een dichtende priester was bij voorbaat verdacht. Bij herhaling vroeg zijn uitgever Het Spectrum hem of dat *‘pater’* vóór zijn naam en dat *‘msc’* erachter niet kon worden weggelaten. Dan verkocht hij beter. Nóg beter, moet je achteraf zeggen. Want sommige van

Schreurs' romans beleefden oplagen van 20.000 exemplaren.

En een enkele (‘Kroniek eener parochie’) was tot voor kort nog leverbaar, zij het in de door Willy van Hemert voor de televisie bewerkte versie *‘Dagboek van een herdershond’*.

Honderden besprekingen zijn aan hem gewijd. Hij wordt daarin, zowel positief als negatief, vergeleken met Stalpaert van der Wiele, Vondel, Guido Gezelle, Nijhoff, Gorter, Adama van Scheltema, Arthur van Schendel en Speenhoff, Green, Bernanos, Eliot. Toch heeft hij een eigen geluid.

Het voornaamste ‘verwijt’, hem gemaakt, was dat hij zo ‘traditioneel’ dichtte. Geen terecht verwijt, meent zijn geest- en tijdgenoot, de dichter Bernard Verhoeven. Bij Schreurs' poëtische start was de muziek in de dichtkunst tijdelijk in ongenade gevallen: ‘Welluidendheid was een halsmisdaad geworden; en zin voor traditie middelmatigheid’. Hij noemt Schreurs de verdediger van ‘de onschendbare rechten van de traditionele waarden in de poëzie’. Naast de ‘conventies’ waren er in Schreurs' werk wel degelijk *vernieuwende* elementen. Vooral Dirk Coster zag ze. Hij heeft in *Nieuwe Geluiden* (1924), de vele malen herdrukte en aangevulde bestseller met poëzie van na de oorlog, royaal aandacht aan Schreurs besteed.

Schreurs is voor zoet en vroom gehouden. Toch heeft hij zeer bitter geschreven. Hij zou dromerig en wereldvreemd zijn. Niettemin heeft hij hard gewerkt aan een beter bestaan voor woonwagenbewoners en mijnwerkers en heeft hij zich een leven lang ingespannen voor beeldende kunstenaars. Tijdens de oorlog was hij actief in het verzet, zij het niet altijd even handig en succesvol. Zes maanden zat hij in gevangenissen.

Bijna steeds heet hij ‘Limburgs’. En inderdaad: Van Limburg is zijn werk doordrenkt. Zelfs zijn Italiaanse landschappen zijn Limburgs gekleurd. Maar in dialect schreef hij nauwelijks.

Sommigen noemden hem een dichtende predikant. Van preken was hij zeker niet vies. Dat belette hem niet heel serieus met het schrijversambt bezig te zijn. Aan zijn vak (‘ars poetica’) wijdde hij verschillende verzen. Het declamatorium Henric van Veldeken uit 1952, waarvoor Herman Strategier de muziek schreef, is er zelfs geheel aan gewijd. Hij ziet als belangrijke taak van de dichter, van de priester-dichter in het bijzonder, God, de ‘wanhoop der dichters’, in woorden te vangen. Voor hem is God niet dood, soms even naar huis, zoals hij in Veldeke schrijft. De paradox is dat God niet zonder zijn dichters kan, want ‘indien de mens niet zingt, zwijgt God’, dicht Schreurs in *De krekel op de harp*, het openingsgedicht van zijn bundel Spolia Mundi.

Helvoirt, maart 1993

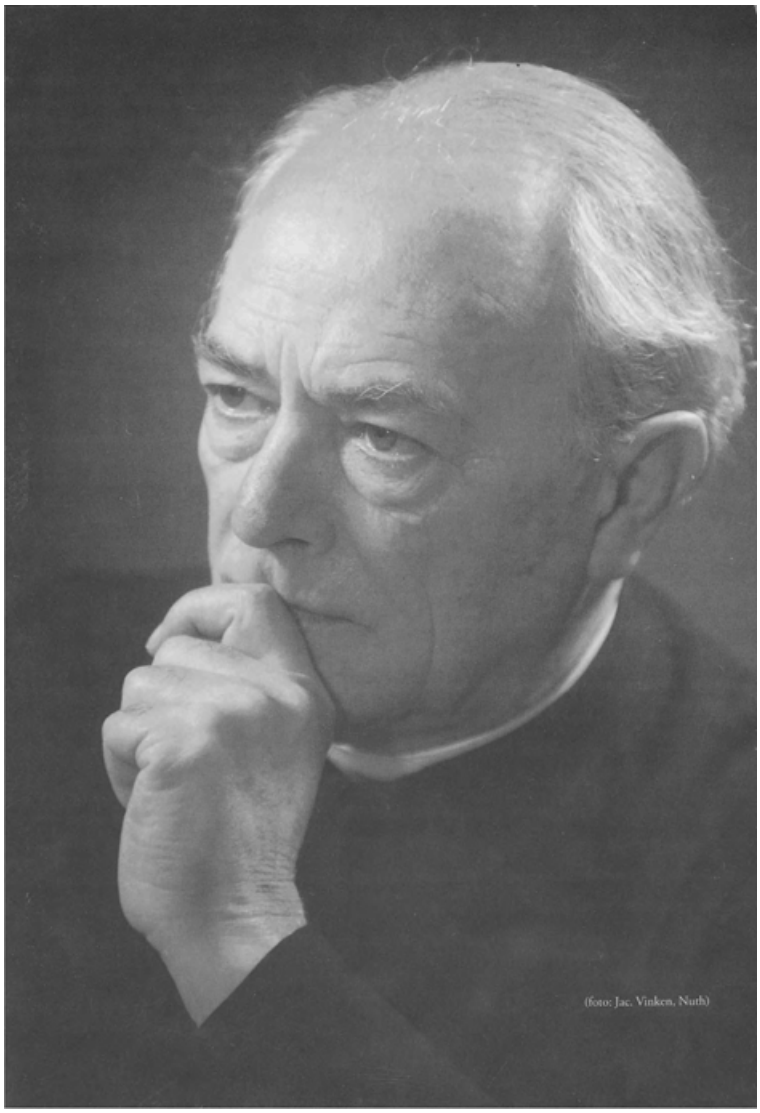
(foto: Jac. Vinken, Nuth)

Hoofdstuk I
Jacques Schreurs en Limburg

I. Limburg

De priester-dichter Jacques Schreurs is in ieder geval geëerd door Límburg, ‘'t Oude trouwe land. Een mooi land, dicht bij de hemel.’[1.] In 1958 kreeg hij, 65 jaar oud, de Culturele prijs van zijn provincie, ‘voor algemene culturele verdiensten’. De commissaris van de koningin, dr. Frans Houben, tevens voorzitter van het Anjerfonds, wilde met deze hulde de dood duidelijk voor zijn. Want Schreurs was ‘door een ernstige ziekte getroffen’[2.], wat hem overigens niet belette wéér een rectoraat bij wéér de Kleine Zusters van de H. Jozef, nu in Spaubeek, te vervullen. Op 1 maart 1958 kreeg hij de prijs in het Bonnefantenmuseum uitgereikt. De dichter-journalist Paul Haimon, die Jacques Schreurs bij vele jubilea (van koperen tot gouden klooster- en priesterfeesten) in vele media (van Limburgs Dagblad en Dagblad voor Noord-Limburg tot Gelderlander en Volkskrant) geëerd had en nog eren zou, was gastschrijver voor de gouverneur. Deze kon niet ‘verzwijgen dat een groot gevoel van dankbaarheid onze harten vervult. Het is onze oprechte overtuiging dat Limburg door uw werk en uw persoon naar buiten en naar binnen is verrijkt, dat u tot veler geluk hier het land van de geest hebt uitgebreid, verder ontgonnen en bevrucht’.[3.]

Misschien mag men de letterkundige opdracht die de minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, mr. Jo Cals, hem in 1962 verstrekte ook een eerbetoon noemen. Schreurs kreeg het verzoek gedichten over de ouderdom te schrijven.[4.]

Het werden zijn laatste. Een cyclus van acht sombere, eerst na zijn dood gepubliceerde gedichten. Twee daaruit.

Paspoort

Lijdend aan een levenslange
slepende tederheid,
bloed ik uit neus en lippen;
en ook mijn ogen veruiterlijken
wat ik in woorden niet kan
verheimelijken
in de tranen die mij ontglippen. -

En toch heeft niemand mij ooit
zijn hand zó licht aan de schouder
gelegd,

niemand mij ooit zo diep
in de ziel gekeken,
niemand mij ooit
naar iets anders gevraagd
dan naar mijn paspoort.

Zeven maal tien

Terwijl ik mijn zeven maal tien jaren
op de vingers aftel
en de lengte van mijn leven
met zijn kortheid zoek te verzoenen
- is er wel iets dat deemoediger maakt
dan zulk een hopeloos pogen? -
ontstelt het mij
mijn dagen met zoveel doelloze doening
belast te hebben
en zo laat tot 't bewustzijn te komen
hoe goddelijk het leven had kunnen wezen,
doch ook, hoe zwaar het een mens valt
zo licht als een vogel te zijn.[5.]

Schreurs bereidde zich, in ‘opdracht’ van het ministerie, dichtend voor op de dood. Toen deze daar was, schonk Limburg hem, naast straten, twee borstbeelden: een in Panheel en een in Sittard (1983). Daar hoefde hij niet meer bij te zijn. Hij haatte bijeenkomsten met ‘huldigingen die meer je schaamte opwekken dan je ijdelheid strelen’.[6.] In 1993 kwam er nog een plaquette bij, in de Hefstraat te Sittard.[7.]

Schreurs werd er op 9 februari 1893 in Sittard geboren. Zijn vader Jan Schreurs (Grathem 23 mei 1863 - Echt 1 april 1928) bezat er een herberg. Zijn moeder Anna Brouns (Panheel 18 juli 1866 - Eijgelshoven 12 juni 1944) had er vooral heimwee naar haar geboortegrond.

Daarom verhuisde de familie in 1896 naar Panheel, waar vader Jan als landman, slager en kroegbaas de kost zou verdienen.

Wellicht speelde er meer dan heimwee alleen. Jacques Schreurs werd een paar maanden vroeger geboren dan de huwelijkse moraal van toen welgevallig was.[8.] Maar moeder Schreurs heeft haar kind niet onder stoelen of banken gestoken. In ‘Sittard gezien vanuit mijn wieg’[9.] schrijft Jacques dat het zijn moeder ‘een lust was op die Sittardse wal met de kinderwagen te rijden, vooral als de linden bloeiden en de bijen er, in de doodse stilte die er over het stadje hangen kon, verrukkelijk concerteerden’. Ze toont zich steeds een onafhankelijke, zelfstandige, ondernemende en reislustige vrouw. ‘Reisduif’, noemt Schreurs haar graag.

Beeldend schrijven kan ze ook. De brieven die ze haar ‘zeer beminde zoon’, in Tilburg, Arnhem, Ugchelen en Sittard schrijft, zijn daar bewijzen van. Bij hoogtijdagen als professie en wijding kan ze prachtig uitpakken. Maar vooral haar ‘doordeweekse’ brieven zijn af en toe juweeltjes. Nogal eens schrijft ze heel spontaan haar verlangen naar haar verre zoon van zich af.

Het is juni 1917. Ze is alleen thuis en zet zich aan tafel. Ze doet alsof haar zoon bij haar is, neemt hem op papier mee de tuin in en voert de volgende dialoog:

‘Nu moet U eens een kijkje nemen in onzen tuin.
Moeder, wat zijn dat toch mooÿe rozenboompjes, roode, witte, geele. Die witte is bijzonder prachtig.
Ja, jongen, de witte roos is mijn lievelingsbloemetje.
En wat staan de piepers, erwten, boonen, sla, tomaatplanten, sjalotten, uÿen, prij en de zweetvoeten prachtig.
Ja, Jac, dat is 't werk van Uwen Vader. Die kunt gij tegenwoordig nergens vinden als in de tuin. Ten minsten als Hij thuis is. Kom mijn jongen, laat ons het pad afwandelen naar den boomgaard.
Wel Moeder, wat staat hier toch prachtig gras.
Ja, jongen, Uw Vader heeft de vorige week twee runderen gekocht. Dat komt ons nu goed van pas.
En wat beloven de fruitboomen van 't jaar veel appels en peeren.
Ja ja, dat moogt gij wel zeggen, maar jongen, daar denk ik ook nog een mooi duitje van te maken.
Kijk, kijk Moeder, wat zie ik nu, wat hangt die kerseboom toch volgeladen met kersen.
Ja, dat is juist de vrucht die ik boven alles kies, jongen.
En toch is Uw Vader mij alle dagen er mee aan 't plagen dat ik er niet aan mag. Hij zegt dat Hij ze nu al gans heeft verkocht voor tien gulden.

Ja moeder, mij dunkt, ik zie Vader eerdaags een pad maaien, omdat Hij bang is dat Gij het schoone gras gans plat loopt.

Zie zoo, beste jongen. Nu zult U wel tevreden zijn nu gij in Panheel weer eens even een kijkje hebt genomen.'[10.]

Zijn moeder heeft hem leren kijken naar de natuur. Schreurs' gedichten zijn rijk aan natuurwaarnemingen. Limburgse natuur, óók als Thorn, Stein, Heel, Mheer of Wittem, de Jeker en de Maas niet met name worden genoemd. Hij roept haar op met haar kleuren, muziekjes, hellingen en glooiingen, gescharrel en gezang van vogels, boerengeluid, kerktorens, kinderen op een cour, een smid die beslaat, een brevierende prelaat, wierook, orgel, gevrij in het stro, kruisen en kapelletjes, ruisende beek, holle weg, molenrad. Veel lezers van nu zijn er allergisch voor. Zij noemen het klein en provinciaals, waarderen het hoogstens om zijn cultureel- antropologische waarde. Die kwaliteit hebben de verzen van Schreurs in ieder geval. Maar er is meer.

De eerste voorbeelden van dat 'meer' komen uit zijn eerste bundel, *Voorjaar*, evenals *Voor U alleen* in 1922 verschenen:[11.]

Een muisstil middaguurtje

Ik hoorde en zag op zeek'ren keer...
Het waren allen min of meer
Maar alledaagsche dingen:
Hoog op een wolkje, een ietsje wat
Den Hemel ingeblazen, zat
Een vogeltje te zingen.

In 't lommer van een pruimeboom
Lag op een spiertje lui en loom
Een kalme koe te kouwen;
Doch ginds - dat stond me beter aan -
Kwam een wit huisje in 't loover staan...
Echt iets om van te hou'en.

Daar binnen ging zoo'n tikketak,
Die deed het héél op zijn gemak,
En 't telde een tiental tikken...
Poes veegde 't vloertje met haar staart
En.... zat daar zoet en zeer bedaard
Maar aan de melk te likken.

Een potje stond op zijnen kop

Van porcelein te glinst'ren op
Den rand van een oud putje -
De meid had eieren geraapt
En zeide zoetjes: ‘moeder slaapt
En vader doet een dutje’.

Daar liep ook nog een kip die keek,
Daar liep ook nog een kleine beek
langs een vervallen muurtje;
Precies iets voor een schilderij...,
O! - wat was dat een zonneblij,
Een muisstil middag-uurtje.

Voorjaar

Hoor even! ik vertel je wat:
Ik heb vandaag de vlag maar uitgestoken
Omdat de lucht iets zeer bijzonders had,
Omdat de winden zoo naar bloemen roken.

Men zei: ‘daar is iets schoons op til!’
En keek of men de Koningin verwachtte.
De wereld was zoo wijd, zoo wit, zoo stil...
Ik keek eens hier, ik keek eens daar en lachte.

Toen dreef een groote vogel aan,
En bleef wat spelen op zijn zilv'ren zeilen.
Die had twee stelte' om in een poel te staan
En nog een stok om slootjes mee te peilen.

Daar ging nog eens iets wits voorbij -
Heel in de verte hing een klok te klinken;
De witte mist hing op de groene wei
En daarin stond 'n druipend paard te blinken.

De wereld kreeg eensklaps een kleur!
De groote hemel was ineens ontloken -
De rijke zon vergulde een oude deur -
En toen - heb ik de vlag maar uitgestoken.

Gij weet dien avond nog

Gij weet dien avond nog, nietwaar?
Wij traden stil en naast elkaar
Dat oude stadje binnen,
Een blaadje viel - en nog zoo wat
En aan haar zilver wieltje zat
De nacht iets liefs te spinnen.

De straatjes waren klein en leeg,
Een mondje sprak, een mondje zweeg,
Het windje woei van 't zuiden;
Daar stond een toren hoog en zwart,
Die had een groot en gouden hart,
om helder mee te luiden.

De huizen waren alle klein,
Daarboven stond de maneschijn
Zoo stil en zoo tevreden,
Wij hoorden daar, wij hoorden hier
Wij hoorden niets dan onzen vier
Verlegen voeten treden.

De lampen hingen laag en lief
En lachten stil-meditatief
Door kleine, roze ruiten,
En aan de deur stond hier en daar
Een knecht, heel zacht en zoetjes maar
Een liedeke te fluiten.

En ergens - waar? ik wist het niet -
Daar zong een meisje een helder lied
Van heel verheven dingen:
Het was een lieve, verre wijs,
Die Engelen in het Paradijs
De Maagd Maria zingen.

Met deze gedichten werd Schreurs volgens Marie Koenen (in *Jong Limburg*) ‘van een dreumes een dromer’[12]. *Ons eigen blad* klaagt bij monde van frater Tharcisius Horsten dat het ‘haast allemaal zoet en week’ is.[13] Pieter van der Meer de Walcheren heeft in *De Nieuwe Eeuw* lof, maar ‘door (...) gemis aan innerlijke gevoelsrijpheid is menig gedicht, in rythme en woordklank, in stemming en bouw, een reminiscentie geworden van werk van Gezelle of Adama van Scheltema.[14] Raph. Kreemers prijst het

nieuwe talent drieëntwintig volle pagina's in de *Dietsche Warande en Belfort*, onder de titel: Een pater dichter.[15.] Het *Tijdschrift voor Taal en Letteren* noemt hem ‘'n wezenlik talent.’.[16.] Zo ook A.H.M.J. Homulle pr. in *De Katholiek.*[17.] Daarmee is zowel de atmosfeer als aard en niveau van de kritiek aangegeven waarbinnen het nieuwe talent moest groeien. Schreurs mocht dan klagen over de kwaliteit van de beoordelingen, aan kwantiteit heeft het nooit ontbroken. Zijn leven lang is hij royaal bediend. Zijn eerste bundels verschenen op een soort klein agenda-formaat bij ‘de kleine uitgeverij met de grote naam’, Dante Alighieri, in Castricum. Directeur L. Swinkels droomde van een katholiek fonds met schrijvers van naam. Helaas liep men meestal na enkele bundels al weer weg, zoals Felix Rutten, die overigens Schreurs de weg naar Castricum heeft gewezen. Als hij na het uitkomen van zijn bundel *Voorjaar*, óók overweegt naar een andere uitgever om te zien, paait Swinkels hem: ‘Ik zou zoo gaarne willen dat Katholiek Nederland die heerlijke gedichten leerde lezen en zoodoende voelde dat er nog wat anders bestaat als geld verdienen en Zondags naar de kerk gaan’.

En: ‘Ronduit schoon heeft van de hooge critici het niemand genoemd. En dat had men moeten doen, want afgezien van gebreken die ik niet beoordelen kan is de inhoud schoon en ontroerend.’ Schreurs had van Rutten vernomen dat de uitgeverij nauwelijks iets aan promotie deed. Swinkels verdedigt zich: ‘Ik heb zeker 20 advertenties gezet, ook in Limburg. Rutten heeft geen recht boos te zijn. Niets heeft hij voor zijn eigen uitgaven gedaan en zelfs Limburg bestelt niets van zijn werk. Al is uw werk nog geen winstpot, ik zou er wat moois voor gegeven hebben als alle uitgaven die ik van mijn leven gedaan heb even goed geloopen waren’.[18.] Schreurs ‘zwicht’, zodat ook *Voor U alleen* en nadien nog *De Bloeiende Wijnstok* bij ‘Dante’ verschijnen. Daarna geeft hij zich nagenoeg geheel over aan ‘Het Spectrum’.

Naar geest, inhoud en vorm hebben *Voorjaar* en *Voor U alleen* veel gemeen. Verschillende gedichten waren eerder verschenen in het aloude godsdienstig, geschied- en letterkundig maandschrift *De Katholiek*, het door Maria Viola en C.R. de Klerk geleide maandblad *Van Onzen Tijd*, in het geïllustreerde weekblad *Opgang*, in het Katholieke weekblad *De Nieuwe Eeuw* en in de literair-culturele tijdschriften *De Beiaard, Dietsche Warande en Belfort* en *Roeping.* Zijn werklust was prijzenswaardig. Een paar fragmenten en een compleet gedicht:

De parelblauwe vogel had
Den ganschen nacht gevlogen:
Zijn rijke kleeren waren nat.
De dauw stond in zijn oogen.

Achter de heuv'len blies vroeg de fanfare,

Stil op hun toppen stond iemand te kijk,
Op het gehucht riepen hanen en mare
En in de verte klonk almaar muzijk!

Het sneeuwde wat, het waaide wat,
Een man met een lantaren
Kwam uit zijn huis: wat lichtte dat!
Hij ging en stond en wachtte wat...
De sneeuw viel in zijn haren.

Eerste Mei

Weet je nog van toen wij beiden
Kindren nog in Limburg waren:
Blij als bloemen op zijn weiden
Vrij als vogels in zijn blaêren...
Hoe wij op een wolken kemel
Door zijn lichten hemel reden,
Hoe wij dronken van den hemel
Door zijn groenen tuinen schreden?

Vlecht je nog wel eens een kransje
Sleutelbloemen in je lokjes;
Dans je nog wel eens een dansje
Kleuter, op je klompenklokjes?
Uiteen wilge' of elzenrijsje
Klopten wij elkaar een fluitje:
Hoor je nog wel eens dat wijsje
En dat simpele geluidje?

Ga jij nimmermeer dat blijde
Pad langs witte vlierbouquetten,
Dat naar Thornerlinden leidde -
Naar het huisje van Lorette,
Waar Maria en haar Zoontje
Met zoo stille, diepe oogen
Staan te lachen op een troontje,
Vol zachtspreekend mededoogen?

Hoor jij ginder in den vreemde
Nog wel eens ons wilde roeken
En in onze blauwe beemden
Nog wel eens den koekoek koeken;
Of het heimlijk zinder-zingen,

's Avonds, van de kleine beken,
Als de woordelooze dingen
En de open sterren spreken?

O, die tijd is lang verscheiden
O, die vreugd' is ver gevaren!
Och, dat wij nog maar eens beiden
Kinderen in Limburg waren!
Och, om nog eens weêr te keeren:
Ik een knaap en jij een bruidje,
Om een hand vol primaveren
En een elzenfluitje.

Dit is de avond waarin de rozen,
Druppend van sterlicht en dauw,
Eeven haar zuivere lampen te blozen
Beuren en bloesemen - enkel voor jou.

Nogal wat *vroege verzen* zijn door Jacques Schreurs opgedragen aan, en blijken geïnspireerd door zijn jongere zusje Tineke, van wie hij op een jongensachtige wijze gecharmeerd was. Ze riep poëzie in hem op. Ze was spontaan, extrovert, sociaal-voelend, ondernemend, zonnig en mooi. Ze leek in een gouden bed geboren, al zou het leven haar uiteindelijk minder bieden dan ze ervan verwachten mocht.

Schreurs' *allerlaatste* in Dietsche Warande en Belfort gepubliceerde *gedichten* zijn aan haar nagedachtenis (ze overleed in 1962, op 58-jarige leeftijd) gewijd. Ze bevatten gesurrealiseerde beelden van toen, van ‘het reeds lang verloren paradijs’.

Het duizendjarig rijk
Aan de nagedachtenis van mijn overleden zuster

Het was een duizendjarig rijk
van glazenwassers, nimfen, vlinders,
met een enkele tijdeloze
methusalemachtige steeneik van een boom
boven poelen en struikgewas;
maar het paradijs was er reeds lang verloren.

In de samenscholing daar
van de door andere dorpen
om hun hartbrekende gebrekkigheid uitgeworpen
kleine huizen,

deden de hoofden alle zeer
van het ritselen van muizen
in het beddestro.
Meer dan levensgrote, gevlekte,
vleermuisachtige nachtmerries
hingen er tegen de hanebalken
en door alle niet te dichten kieren en scheuren
ademde de vrees voor de dag van morgen
in en uit
en kleurden de onschuldige gezichtjes der kinderen
met wanhoop.

De koffie werd er van cichorei gestookt,
het vuur van gedroogde koemest en dennenaalden;
het deeg in de trog werd met de voeten gekneed
en aan de kapstok dampten
de altijd vochtige kleren
een walm uit van petrol en stokvis.

Wanneer de mannen niet beschonken waren
en de vrouwen niet krijsten,
was het straatbeeld er vredig,
lag de brikkebakker er met zijn grote hoest
in zijn alkoof,
leunde de waanzinnige maagd
stom tegen haar deurpost
en liep de jongste van <de Gezusters>,
die met haar door lupus aangevreten gezicht,
schuw met twee eieren onder haar voorschoot
naar de spekwinkel om zeep.

Als najaar en winter
het welwater hun boven de enkels steeg,
stonden de geiten droog,
zaten de vrouwen in zak en as
en sneden de mannen klompen uit de canadaalse bomen
om schoorstenen te helpen roken.

Omdat het verhevene er geen of weinig toegang had,
gingen de heiligen van de vier windstreken
er als slaapwandelaars voorbij;
en ook als een van hen, man of vrouw,
soms een hand aan de slapen lei,
vlamde er geen glimlach op uit de harten
en laaide er geen traan.

Heb ik het beeld van deze,
in een onzalige mistkom dezer wereld verloren
samenscholing van mensen vertekend -
vergeeft het mij dan;
maar altijd, altijd nog tel ik in de haren
van de vóór mij in hun schoolbank gezeten meisjes
de luizen
en druipen nog even lustig op mijn jasje
de snotpegels der jongens,
waarmee ik moest bakkeleien...

Het was een duizendjarig rijk
van glazenwassers, nimfen en vlinders.
Het paradijs was er verloren,
maar in mijn hart leeft zijn geschiedenis voort.[19.]

Wie de vroege gedichten van Schreurs met diskwalificerende intenties als 'Limburgs' bestempelt, gaat aan hun poëtische meerwaarde voorbij. Limburgse 'verwijzingen' zijn natuurlijk onontkoombaar. In dit kader moeten vooral de slotgedichten uit de in 1924 verschenen bundel *De bloeiende wijnstok*[20.] genoemd worden. In bloemlezingen en literatuur-geschiedenissen worden ze het meest geciteerd: Het landjuweel, Zonnekind, Viaticum, Ad completorium. Ze wedijveren daar met Methusalem, Sint Christofoor, Sint Sebastianus, Onnoozele kinderen, De bedelbroeder en de Processie naar Wittem uit *Nis en Nimbus*[21.] (1933).

Het landjuweel

'k heb de lichtende, lachende Meimaagd aanschouwd,
In de morgenschijn van een meidag goud.

Met een kroon op haar hoofd en een bloem in de hand,
Zoo wandelde, wandelde zij over 't land

Haar kleed was groen en haar mantel blauw,
Die hing als een meiwei vol morgendauw.

En elk die haar zag in het midden der stoet,
Die zeide: hoe schoon is zij en hoe goed!

En boog wel zijn voorhoofd tot aan de grond,
En kuste het veld met zijn zachte mond.

De boer liet zijn stappende paarden staan,
Tot Maria hem voorbij was gegaan.

Zij zegende 't koren en zegende 't land,
Zij deed dat verheugd met een bloem in de hand.

En de klokken luidden uit elke streek,
En de menschen lieten het werk in de steek.

Zij liepen maar recht door tuin en heg.
Te saâm aan de rand van de overweg.

Maar de kinderen droegen seringen aan,
En vingen daar eensklaps te zingen aan:

Zoo'n wonderzoet wijsje, dat elk erbij zweeg,
En Maria haar oogen vol tranen kreeg. (...)

'k Heb de lieflijke, lachende Meimaagd aanschouwd,
In de morgenschijn van een meidag goud:

Met een kroon op haar hoofd en een bloem in de hand,
Zoo wandelde zij door het Limburgsche land.

Zij zegende 't koren, de boekweit, het vlas
Met al wat zoo goed voor de menschen was.

En iedereen weet nog hoe vriendelijk zij keek:
Naar een meisje dat linnen wiesch bij de beek.

Naar een kindje dat voor een arm huisje zat,
En stil uit zijn bordje zijn papje at.

Naar een witte bloem en een oud kasteel.
Naar de wijzerplaat op de kerk van Heel.

Zonnekind

Een kind kwam uit de kerk:
een boerenkind
en het liep door de zon en de bloemen
wit, sneèuwwit
en door het koren liep het,
door het hooge groene koren, blinkend naar huis.

En boven hem glansden de hemelen:
Blauwe zij
en om hem daar golfde de blijde -
daar ruischte de windrige, wijde
aarde van Mei,
en het liep en het plukte
en de leeuweriken stegen,
zwierden en zongen -
ze riep het, ze riep het!
en roependе plukte 't
de witte, de blauwe -
de bloemen,
de dauw en de bloemen -
en blinkende plukte 't
de Zon!

En het trilde en het lachte
en het liep met de zon en de bloemen
- wit, sneèuwwit, -
door het hooge groene koren:
het heldere, heilige
boerenkind;
en blinkende riep het
zijn vader, zijn moeder
zijn aarde, zijn hemel
zijn alles:
'ik heb hem, ik hou' hem:
de zòn in mijn handen
en hier in mijn zonnige,
bloemige harteke God!'

Ad completorium

Uit al uw tuinen wierookt wadem van fijn fruit:
Appels en abrikozen -
De gele lucht wordt aan de kimmen roze
En op een dorpel ergens klinkt een klein geluid.

D'avond is goed voor wie eenvoudigheid
Liefheeft en nederig genegen,
Tot rustplaats voor uw hand en voor uw avondzegen
Zijn aanschijn stil legt aan uw eeuwigheid.

Vader, ik voel mijn ziel weer als een warme schat,
Ik weet mij weer genezen
Van valsche vreugden en geheime vreezen -
Uw avondzon staat op de daken van uw stad!

Alles is nu zoo goed, alles is nu voorbij,
De wereld is weer loutere genade;
Verlos ons, Vader, van de Kwade -
Verlos ons, Vader, heel de wereld en ook mij.

Van weemoed bovenal verlos ons dèze stond,
Van twijfel en van logen;
Wees 't helder wonder voor mijn strakke oogen -
Ik draag U als een bloem in mijne mond!

Van angst verlos ons, van de geest van hoovaardij,
en leer ons nuchter smaken
't Onstoffelijk festijn van bovenaardsche zaken -
Een oude toren tampt zijn kalme melodij

Ik heb U lief: Gij schiept de kuischheid en het licht
In lichamen en leden,
En zielen, zuiver als gebeden
En wierookoffers voor uw aangezicht, -

En sterren in de hemel schiept Gij, geurig fruit,
Goedheid en zegen,
En stilte op de landelijke wegen
En broze weerschijn in een gevelruit.

Ik heb U lief: de kim bloeit in robijnen rand,
Ik kom U langzaam nader;
Voor heden: goede nacht en wel te rusten, Vader...
Ik ben in Uwe hand.

De bundel *De bloeiende wijnstok* was voor dr. Henk Moller, hoofdredacteur van Roeping, reden om met Schreurs ‘af te rekenen’. Dr. Moller kiest een paar inderdaad heel zwakke verzen van Schreurs en analyseert deze.[22.] Hij deed dat, om met Albert Kuyle te spreken ‘inplaats van met het mes, met de roestige tuinhark’.[23.] Moller schreef zeer ‘op de man’. Het stuk heeft Schreurs nogal gekwetst, minder door de inhoud, dan door de toon en de wijze waarop. Roeping was nota bene hèt blad waarin Schreurs publiceerde. Hij had in de eerste jaargang en in de

tweede, tot aan het moment dat Moller hem afdroogde, zo'n veertig pagina's gedichten, reflexies en prozafragmenten gepubliceerd.

Van het ene op het andere nummer liet Moller hem, zonder enige aankondiging vooraf, vallen.

Extra zuur was dat Schreurs' literair getalenteerde confrater Maurits Molenaar MSC, mede-oprichter van Roeping en naaste medewerker van Moller, moet hebben geweten wat er te gebeuren stond. Hij heeft er echter tegenover Schreurs het zwijgen toe gedaan. Molenaar en Schreurs treft men vanaf 1920 in dezelfde godsdienstige, sociale en literaire tijdschriften en in dezelfde MSC-kloosters. Eerst waren zij huisgenoten in Tilburg, later in Sittard. In de kleine communauteit van Overhoven-Sittard troffen zij elkaar dagelijks aan tafel.

Schreurs had Molenaar aan het begin van zijn literaire carrière nog geëerd door het gedicht *'Van Beata's stillen inkeer'*, in Van onzen Tijd aan hem op te dragen.[24.] De zeven jaar oudere Molenaar, die zelf in 1912 was begonnen met het publiceren van in eerste instantie poëzie, was in zeker opzicht Schreurs' voorbeeld en wegwijzer geweest.

Hij was kort voor Schreurs' benoeming tot kapelaan naar Sittard 'verbannen', omdat hij als moderator van de Tilburgse studentenvereniging St.-Leonardus met zijn studenten had geprotesteerd tegen het ontslag van 'zijn' Moller als rector van de Katholieke Leergangen. De bisschop van Den Bosch had op Molenaars verwijdering aangedrongen.[25.] In Sittard werd hij moderator en docent godsdienst aan de School voor Maatschappelijk Werk.

De Fries Molenaar en de Limburger Schreurs, beiden van één congregatie, beiden literair begaafd, zouden elkaar voornamelijk mijden. 'Het waren innemende mensen, maar met botsende karakters', getuigt een tijdgenoot.[26.] Molenaar had, ook als persoon, allerwege een goede pers. Maar toch. Ansichtkaarten uit 1962 illustreren de onhandigheid en formaliteit in de omgang van beide confraters, die in hun leven zo vaak huis, tafel en tijdschrift hebben gedeeld. Toen Schreurs 'de grootheid' had de in 1962 pauselijk onderscheiden Molenaar vanaf zijn (zoveelste) ziekbed schriftelijk te feliciteren kreeg hij de volgende dankzegging: 'Beste Pater Schreurs. Je kaartje met goede wensen bij gelegenheid van mijn geestelijke ridderslag heb ik zorgvuldig bewaard. Zij heeft mij bijzonder getroffen: mijn oprechte dank. Ik hoop van harte, dat ik je met eenzelfde onderscheiding eens mag gelukwensen. Er bestaan daarvoor dwingender redenen dan in mijn geval. Nogmaals hartelijk dank. In x$^{o.}$ M. Molenaar MSC'.[27.]

Geen Jacques, geen Maurits. Hartelijkheid en respect op afstand.

Geen pogingen tot toenadering nadien.

Het duurde even voordat na *De Bloeiende Wijnstok* een nieuwe bundel *(Nis en Nimbus)* het licht zag. Men wijt dit aan Mollers kritiek. Een meer voor de hand liggende reden is de grote hoeveelheid pastorale arbeid, die Schreurs moest gaan verrichten. Bovendien moest hij op de

bedeltoer om geld voor de bouw van ‘zijn’ kerk in Overhoven-Sittard binnen te halen. Hij formeerde o.m. een meisjeskoor (‘De Wielewalen’) waarmee hij, tegen betaling, vooral in Brabant en Limburg optrad.

Hij organiseerde een loterij, papte aan met rijke weduwen om hen, zo schreef hij zijn zus, ‘op nette wijze uit te kleden’ en maakte - wederom tegen betaling - gelegenheidswerk. Allerlei instellingen, stichtingen en gemeenten begonnen hem als bruikbare (en relatief goedkope) auteur te ontdekken. Er was veel vraag naar zijn toneelwerk. Met allerlei wensen kon rekening worden gehouden. Sommige stukken werden zelfs op de maat van markt of kerkplein gemaakt: *De heiligen ontwaken* voor Maastricht bij de 1550ste sterfdag van Sint Servaes[28.], *Het spel der heiligdomsvaart* (rondom Koning Swentibold) voor Susteren[29.], het Deken Tijssenspel *Zijn erfgenamen*[30.] en *Omnis terra*[31.] voor Sittard, *De mensch Hioob*[32.] voor Venray, het passiespel *Van Gabbatha naar Golgotha* voor Tegelen.[33.]

Zéér katholiek en zéér Limburgs werk. Soms wendde hij zijn gezicht duidelijk naar elders: Naar Jeruzalem. Of naar Amsterdam. Hij, ‘poëet van 't Zuiden’ wijdde er een belangrijk gedeelte van zijn bundel *Spolia Mundi* (1948) aan:

> **O Amsterdam, o Amsterdam**
> **Waar ergens kan men beter landen**
> **Dan in de schaduw van die stam,**
> **Waarvan de rijkbeladen takken**
> **Nu voor mij uitstaan in een lied**
> **Van torens, schepen en van rakken? -**
> **O Amsterdam, o blij verschiet.**[34.]

Of naar Ierland.

> ***‘Limburg, Ierland en Umbrië zijn de landstreken die ons hart hebben of - met een qualificatie die niet uitmunt door oorspronkelijkheid - de drie vaderlanden zijn onzer keuze. Hoe dikwijls hebben wij, dromers die we zijn, zitten zinnen dat een mens, na in de ene landstreek zijn dagen min of meer op bevredigende wijze voleindigd te hebben, in de andere opnieuw moest kunnen beginnen; dat hij, na met name in Limburg de pen te***

hebben neergelegd, het penseel moest kunnen opnemen in het land van Cimabue en Giotto of met cither en psalter, als bard en monnik, door Ierland trekken in de voetsporen van Colomb-Kill!,'

schreef hij als inleiding op zijn Pelgrimstocht door Franciscaans Italië.[35] Aan zijn liefde voor Ierland - een land dat hij overigens nooit met eigen ogen heeft gezien - hebben we de mooie *ballade Modónnoc* te danken.

De legende wil dat de Keltische monnik Modónnoc de bijen naar Ierland bracht.

Modónnoc

Abt Wilfried sprak: de Kelt wordt oud;
En toen zijn geest ging dolen
Werd hem der bijen zorg vertrouwd,
Der bloemen schat bevolen;
En wachtend op de grote trek
Zocht zich de Kelt een hoge plek
Met zijn gelaat naar Durrow.

Daar zit Modónnoc op zijn steen
Bij bloemen en bij bijen
En tuurt over een water heen;
Zijn grote ogen schreien:
O, Land van Durrow, Kells en Moen
Mijn lamp dooft snel maar eeuwig groen
Blijft mijne hoop op Durrow.

De wind wuift in zijn sneeuwwit haar;
Hij hoort de wilde zwanen
Die avond zich aan avond zwaar
Een weg naar Durrow banen:
Wie wijst de zwaan van Flowers-Hill
De Shannon waar hij slapen wil
In 't groene land van Durrow?

Een uil zit snorrend in een vlier
En spint uit glans en geuren
Van water, weigras, mos en wier
Rond hem een vreemd gebeuren:
De Shannon kabbelt aan zijn voet
En zingt de Kelt de avondgroet
Van 't groene land van Durrow.

Zijn baard groeit om Modónnoc toe -
Een Seraph of een Sater? -
En uit zijn kleed steekt bleek en moe
Een been in 't koele water:
Hoe vindt zijn ziel haar smalle til,
Zijn lijf een graf bij Colomb-Kill
In 't groene land van Durrow?

Soms wil zijn hand de schimmelkop
Der oude merrie strelen;
Die draaft en drijft de vlinders op
Die op de weiden spelen
Tot, wit in wit en mist in mist,
Weer de avond man en paard verwist
En 't groene land van Durrow.

Dan staat en slaapt het dier en stampt
En staat allengs bevrozen
In 't licht dat uit de wilgen dampt
Àl schuim en wilde rozen;
En op zijn rug zit recht en stil
De hoge schim van Colomb-Kill
Uit 't groene land van Durrow.

Eens nog heeft hij zijn harp omvat;
Toen sprongen al haar snaren:
Het diepste leed is immer wat
Geen lied kan openbaren;
De harp brak van haar gouden voet
En uit haar snaren vloeide bloed -
Het bloed der ziel van Durrow.

En toen hij stierf zoals hij zat
Met dauw en licht bedropen,
Bleven zijn ogen groot en nat
Naar Kells en Durrow open;
De maan, die nacht met vuur gevlekt,
Hield schreiend haar gelaat bedekt
Naar 't groene land van Durrow.

De schimmel lei de kop gedwee
Modónnoc aan de schouder;
Maar wie kon zeggen van die twee:
Wie witter was, wie ouder?
En negen dagen tuurden zij -

Vier dode ogen op een rei
Naar 't groene land van Durrow.

De bijen zoemden doellos rond,
De voorjaarsbloemen bogen
Der kelken rijke schat ten grond
En bleven onbevlogen,
Tot daar vóór Pasen met een lam
Een herder langs Modónnoc kwam
Met het gelaat naar Durrow.

Abt Wilfried vond de Kelt in slaap;
Doch uit der bloemen rangen
Trad daar een wonderschone knaap
Met bloesemende wangen
En vroeg de abt een kleine boot
Voor hem en voor zijn reisgenoot
Naar 't groene land van Durrow -

Die vraagt de knaap zijn naam en klaar
Hoort Colomb-Kill hij duiden;
Dan gaat opeens - van wie, vanwaar? -
Een torenklok aan 't luiden
En loopt uit huis en hof en laan
De schaar der broeders haastig aan
Bij 't vaal gelaat naar Durrow.

De broeders groeten: 'broeder Dood',
En vallen op de knieën;
Weèr vraagt de knaap een kleine boot
En plaats in hem voor drieën:
Voor hem, Modónnoc en het paard -
Abt Wilfried wenst hun goede vaart
Naar 't groene land van Durrow.

Dan, als Modónnoc en het Kind
Te saam het schip bestijgen,
Blaast uit de berge' een milde wind
En doet de bloemen hijgen;
Abt Wilfried heft de Lauden aan
En zingend alle broeders staan
Met hun gelaat naar Durrow.

Maar toen het oude paard insteeg
Begon een dreigend zoemen,

Want alle korven zwierven leeg
En zwermden in de bloemen;
En naar het vuur der verre kim
Dreef langzaam schimmel, schip en schim -
Naar 't groene land van Durrow.

Het schip verdween; maar onverwacht
- Eén zoemen, één verdwazen -
Ging uit der bloemen zwoele nacht
Een trompet hoog aan 't blazen
En vlogen tuitend over zee
De bijen mèt Modónnoc mee
Naar 't groene land van Durrow.

Zo voer Modónnoc in een wolk
Als balling èn als koning
Naar Durrow weer met gans een volk, -
En druipend van de honing
Vond zijne ziel een smalle til,
Zijn lijf een graf bij Colomb-Kill
In 't groene land van Durrow.[36.]

2. De mijnen

Velen beschouwden de mijn als een zedelijk en politiek gevaar. Schreurs zag ze toch vooral als een bron van welvaart voor mensen die tot dan vaak gedwongen werden, ver en lang van huis over de grens als brikkenbakker of hannekemaaier de kost te verdienen. Hij vreesde vernieuwing niet. Van zijn eerste rector, de sociaal-strijder pater J. Jacobs MSC (1884-1961) had hij geleerd niet primair het socialisme te bestrijden, maar onrechtvaardigheid en armoede. Als priester was hij opmerkelijk mild voor anderen, ook als het ging, om ‘dat vreselijke taboe’, waarvan Godfried Bomans in *In de Kou*[37.] opmerkte: ‘Eigenaardig, dat toespitsen van het zondebesef op de erotiek. Het niets geven aan de krantenbezorger op Nieuwjaar is tienmaal erger’.

Schreurs' opvattingen moeten een vloek zijn geweest voor confraters als H.W. van Mierlo (1884-1971) die in zijn campagne tegen ‘Het oginoïsme’ schrijft: ‘Hetgeen is begonnen met de vrees voor het talrijke gezin, eindigt met angst voor het kind’. Het zijn de tijden waarin zelfs periodieke onthouding als onzedelijk werd gekwalificeerd ‘omdat de seksuele drang door de Schepper in de mens is gelegd voor het welzijn van de soort en niet voor persoonlijk nut of voor voldoening’. Van Mierlo had niet de harde leerschool van een parochie doorlopen. Schreurs wel. Hij werd in 1973 jongste kapelaan in de parochie van Overhoven-Sittard. Hij ontmoette er via zijn pastoor ook dr. H.A. Poels en raakt bevriend met deken Tijssen, aan wie hij een

biografie zou wijden[38], ten gunste van diens zaligverklaring.

Schreurs ontwikkelde zich tot een kritisch, gematigd liberaal geestelijke. Hij was vóór coëducatie, vóór gemengde toneelgezelschappen, tegen de angst voor liefde en sexualiteit, tegen intimidatie en uitbuiting, vóór de mijnen. Naar de maatstaven van toen schreef hij, zeker als priester, over het algemeen open en eerlijk, in ieder geval niet groezelig. Ter illustratie een paar passages uit *De kraai op den kruisbalk*, het eerste deel van de trilogie: *Kroniek eener parochie*,[39] die evenals *Mijn moeder Elisabeth*[40] van mijncultuur doortrokken is. De hoofdpersoon, de jonge priester Erik Odekerke, deels met de schrijver zelf te identificeren, is aan het woord:

> ***'Met twee mensen reeds had ik nader kennis gemaakt, met mijn pastoor en een kind, en beide kontakten waren voor mij al even uitzonderlijk verlopen. Van vroeg-aan al heb ik de behoefte gevoeld om in de natuur te gaan en het in droefheid en vreugde daar weer eens te worden met mezelf. Wanneer ik mij schaamde voor God en de mensen, hebben wind en zon mijn tranen gedroogd. Mijn hart was echter vol goede wil en verwachting toen ik die morgen huiswaarts liep langs het Hazenpad en van een kleine hoogte bij de Kinkevoor de huizen van mijn kleine woonoord verspreid zag liggen rondde toren, die rank en spits verloren stond aan de onmetelijkheid van de stralende Oktoberhemel. Wat was het ook weer dat mijn pastoor gezegd had van de liefde, die onze kracht verlamt? Over schapen had hij gesproken en over kinderen, over het gevaar der liefde die mededeelzaam is, zich gaarne uitstort, zich te vereenzelvigen zoekt met het beminde. Verzwakt zij de scherpte van de blik, vertroebelt zij het oordeel? Verblindt zij méér dan zij verblijdt? Wie van haar geproefd heeft, verlangt met hartstocht te drinken en dronken van haar te zijn. Is zij een zalige nadorst en onzalig in haar gevolgen? Ik beef voor haar. Ik sidder. Wie bemint, geeft zich weg en wie het roekeloos en tot het einde doet, geeft zich geheel en al. Wat is het beste, de liefde of de wal der ongenaakbaarheid, het onaandoenlijk hart, het ingemetselde,***

de incluse? Wie houdt de juiste maat? Is ervoor een priester een maat, een maatstaf? Christus! Doch die is God. Doch wij: andere Christussen? Echter geen goden. De Genade dan? Maar die is even onnaspeurbaar als onze wil goed is en ons vlees zwak. Hoe zeide mijn pastoor dat ook weer? Ik kan u verklaren, dat ik in abstracto een grote rol toeken aan de Genade zonder in concreto veel op haar te rekenen. Zo moet ongeveer zijn uitspraak geklonken hebben. Maar het blijft een probleem! Ik liep ermee over een veldpad, in de daverende zon van Oktober en zag naar de toren, die spits en zilver als een naald in de hemel stak.
Een vrouw stond bij een put; de boer stapte achter de ploeg. Doet een priester goed die bij een huisvrouw neerzit aan den rand van een waterput of naast een landman op de ploeg? - Zijn hart is vol liefde als een hemel vol zon! (...)
Er is op zo'n dorp niet één mens die kwaad van wil is, maar ook niet één die niet zijn zwakheid heeft. Allemaal samen maakt dat vele zwakheden, zo'n dorp. Maar de mensen zijn goed; de avond maakt hen mild. Zij luisteren naar de muziek en zien hun kapelaan voorbijgaan in de avondschemer. Zij vragen niet wat hij onder hen komt doen; zij weten het vanouds; zij zijn met het werk vertrouwd. Waar hij eens aan een sterfbed gestaan heeft, weten zij alles; waar er eens samen geleden en gebeden werd. De sterren beginnen te flonkeren; de muziek speelt op het plein. Het leven wordt transparant bij muziek en sterrelicht; tot onder de schaduwbogen der poorten, tot in de slaapkamers der kinderen. Nachtvlinders dwarrelen onder de linden; tuimelen in het licht der grote olielampen die de muziek beschijnen; een gouden mist in de duisternis van het plein, waarin mensen-gelaten blinken en instrumenten. Daar staat een meisje aan de arm van een jongen. Zij spelen goed, zeg ik. Ja, eerwaarde. En zij verwijderen zich; zij maken zich van mij

los. Er zijn grote en kleine geheimen. Ik tracht hen te begrijpen; ik ben voor hen een hindernis. Dit heb ik begrepen. Ik ben een jong priester; een wereldvreemd mens; een gewijde niet-ingewijde. Wat weet hij van wat de liefde fluistert, van wat zij hijgend stamelen doet als zij door een mens vaart als een koorts. (...) Het zijn eigenlijk toch nog maar kinderen, die ze op ons afsturen om ons onze zonden te vergeven zegt de dokter. Toen overviel mij gaandeweg een gevoel van onmacht en verlatenheid. De winden gierden langs de daken der hutten en gromden in de bezemachtige kruinen van den Helmstok. Ik dook in mijn kraag en ging windaf op het dorp aan. Achter de luiken der notabelen brandden de koperen luchters; in de herbergen was het druk, werd gedronken, gelachen, gezongen, gedanst. Op de marktplaats tjingelden de orgels en in snoepkramen onder de walmende lampen zaten gezette matronen met de armen over elkander en een zuur gezicht. Aan muren en heggen stonden wauwelende mannen te wateren; kinderen lagen hier en daar hartstochtelijk te schreien onder de pannen en jongen en meisjes trokken de landwegen op, de duisternis in. Overal in de duisternis, ervoer ik opeens met vlijmende scherpte, worstelt en wringt nu het gekwelde, verrukte en bezeten vlees. Dan onderging ik mijn volslagen machteloosheid tegenover het kwaad ook maar van één nacht. Waar maak je je druk om? hoorde ik een stem mij duidelijk vragen en ik schrok van haar klank. Hoe zou je kunnen voorkomen wat zich nu reeds duizenden jaren onder de mensen telkens en telkens weer herhaalt en waartoe zij als door een innerlijke noodzaak schijnen gedoemd? Er is een uur, dat er geen schaamte meer is en geen eer; dat de grenzen van goed en kwaad zich verwarren en uitwissen in een totale verbijstering der zinnen. Laat hen als heidenen leven; als heiligen sterven zij allemaal. Hoe kregen zij voorgedaan, deze ingenieuze

> ***dieren? Hebben hun vaders en moeders soms recht van spreken? Waarom bekommert gij u? Waren zij vanmorgen niet aan de communiebank, gisteren niet in de biechtstoel? Is hun wil niet goed? Hebt gij bewijzen van het tegendeel? Gij zult zien hoe zalig zij sterven, hoe vol berouw'.***[41.]

Dit alles speelde zich af in de periode dat de komst van de mijn zich aandiende.

De nieuwe industrie bracht welvaart, nieuwe leefstijl, vreemde mensen, solidariteit, angst. Mijnangst.

Schreurs heeft onder mijnwerkers gewerkt en voor mijnwerkers geschreven. Hij was een trouw publicist in hun bladen. In *Steenkool* schreef hij z'n (soms toepasselijke) 'dierdichten'. Zoals De geit en Het bokje:

De geit

Achter de schuur van Jeuken blaat de geit
De ganse nacht in haar verlatenheid;
En ik die stom in 't zakkeduister tuur -
Wat kán ik voor die klagende gebuur
Dan toezien met de hand aan het gelaat
Hoe wit een dier soms in het donker staat?
Want sneeuwwit is haar kleed,
maar zwart als inkt
De duisternis die in haar ogen blinkt.

Het bokje

Tussen Heythuizen en Haelen
Viel het landschap uit zijn plooi
In twee waterrijke dalen;
Boeren stonden daar in 't hooi
Met, op hun gelapte broeken
En verlepte hemdendracht,
Kleuren als van oude doeken;
Onder struiken thuisgebracht
Zaten - ginds liep de rivier -
Kind'ren bij de aarden kruiken
In een geur van gras en bier.
En een bokje, moegesprongen

Met een strospier in de bek,
Lag daar naast een kleine jongen
Als een veel te witte vlek.[42.]

Veel indruk maakten zijn in eerste instantie in De Gemeenschap gepubliceerde gedichten *De Mijnwerkers tot Jesus Christus*, *Kerstmis op de 408* en *Nieuwe ballade. Mijnangst*, die opvielen door hun radicaliteit en solidariteit met de arbeiders.

Uit:
De Mijnwerkers tot Jesus Christus

Zoo meenig onzer kwam vroeg thuis
vol wonden, bloed en kolengruis,
Dit moet gij niet vergeten;
Een huis vol kinders en vol nood
En 't loon, O Jesu, is niet groot.
Ontferming, als we ons dagelijksch brood
Soms wel wat bitter eten.

Straks zijn we oud en - Jesu, let,
dan worden wij op straat gezet
En afgedankt als slaven;
En als de honger loert en bijt,
Treft U de schuld en het verwijt,
Die aller heeren Heer en rechter zijt
En 't recht niet helpt handhaven.[43.]

Dergelijke verzen werden niet in dank afgenomen door het kapitaal, waar Schreurs overigens wel weer ‘te biecht’ moest om geld te innen voor kerkebouw en beeldend-kunstenaars-project. Hij was vóór de mijn, maar verzette zich tegen dwang, sociale wantoestanden, gebrek aan veiligheidsmaatregelen, uitbuiting van jongeren.

Nieuwe ballade
Mijnangst: een nieuw ziekteverschijnsel - zoo men zegt

Moeder, daar komen de Franschen aan;
Mijn sabel en geweer!
De Franschen zal ik wel nederslaan,
Maar ach, daar is erger en meer:

Ze zeggen, dat ik in de Mijn moet gaan.
Och moedertje als je eens wist...
Doen zij mij levend het doodshemd aan
Dan kruip ik zóó in de kist! -

Och moedertje, moedertje sta me bij,
Moet ik in die donkere kuil?
De zon is voor u en ook voor mij
En de Mijn is zo diep en vuil!
Mijn bloed is zoo warm en de grond zoo kil,
O menschen, wat doe je me een pijn;
Maar als je me hàlf begraven wil,
Dan wil ik het heelemaal zijn!

'Je wordt al een man, je wordt al maat:
Ach, droomen en zon zijn te schoon:
Straks krijg je een penning, je nummerplaat,
En Vrijdags een builtje met loon!' -
O menschen, die over mijn lot beschikt,
Och moedertje, sta me bij
Waar 't kalf het licht aan de schuurpaal likt,
Daar is ook nog plaats voor mij! -

'Je vader hoest en je moeder is zwak
En de kleintjes vragen om brood,
Je krijgt een lamp, een helm en een pak
En die draag je wel tot je dood!'
Och menschen, menschen, wat doe je me pijn,
Doch hoort en verstaat me wel:
Ik ben nog te klein om een duivel te zijn,
Ik ben nog te jong voor de hel.[44]

In een brief aan zijn zus Antje schreef hij bespiegelend over 'de prijs van de mijn':

''t Is nu zaterdagmiddag - 5 uur - de zon zinkt, geel als honing, achter Limbricht, de huizen en de ruiten blinken; een jongen zit te fluiten op z'n duivenhok en kleine jongetjes, met vuile neuzen, bouwen een huis om 't weer af te breken. Zóó simpel is 't leven. Over den spoordijk trekt een langzaam-lange kolentrein met een witte pluim - een lang, zwart woord van veel eendere letters,

eigenlijk een vreemd ding, dat je soms wel verdrietig maakt: zoo simpel is het leven nìet! Het zwarte goud wordt duur betaald!'[45.]

III. Beeldend kunstenaars

Al jong raakte Schreurs bevriend met de beeldhouwer Albert Verschuuren, docent in Tilburg. Via hem leerde hij de wereld van glazeniers, architecten, schilders, tekenaars en beeldhouwers kennen. Ook hun materiële nood. Zijn leven lang zou hij zich met hen omringen. Onder hen Charles Eyck, met wie hij onder meer een Kruisweg-serie maakte voor het blad Herstel, Joep Nicolas, die hij aan menig opdracht voor een kerkraam hielp, de jong gestorven Henri Jonas, Otto van Rees, voor wie hij bemiddelde bij Limburgse notabelen om zich voor een behoorlijke prijs te laten portretteren, Lambert Simon, Hendrik Wiegersma, Jean Adams, de priester-schilder met wie hij naar Italië reisde. Door verscheidenen van hen is hij geportretteerd. Zij hebben zijn werk geïllustreerd en hem vaak voor zijn inspanningen of zomaar uit vriendschap geëerd met een doek, aquarel of beeld.

Het MSC-klooster in Stein heeft er een museaal karakter aan overgehouden. Wederkerig droeg hij aan hen gedichten op.

Schreurs is zelf een 'schilderend' dichter. Hij was zich dat bewust. In *Voor U alleen* dichtte hij:

Wanneer ik schilder was

Wanneer ik schilder was,
En juist zoo'n wildebras,
Met kleuren als met klanken;
Dan maakte ik van mijn kuisch'
En klare cel een kluis,
Van rozen en van ranken.[46.]

Illustratief voor zijn 'schilderend' talent is het gedicht *De Bedelbroeder*, waarmee de verzenbundel *Nis en Nimbus*, met illustraties van Otto van Rees, Charles Eyck, Joep Nicolas en Lambert Simon sluit.

De bedelbroeder

Broeder, waar ben je met je witte baard,
met die lange zachte paardestaart
waarin je de kindertjes laat graaien?
't Is tijd om op termijn te gaan

met je kale schedel, je volle maan,
waarop wij lang na Paschen
nog 't kruisje van Aschwoensdag zagen staan.

Broeder, waar blijf je in je bruine pij,
met je korf en met je sloof aan iedere zij!
met je mond zonder tanden,
met je lichaam zonder handen
en met je ziel als een altaarschel
zoo zilver en zoo zuiver wel?

Ben je bij de zwaluws om de toren,
ben je hoog of laag, of ben je in je cel,
ben jij bij de bijen in de bloemenhof,
ben jij bij de lijsters in de boomen
of ben jij met de klokken soms naar Rome? -

Broer, je bent laat dit jaar
want de leeuwerik gaat al op de ploegstaart zitten
en de seringen geuren zwaar;
de scharesliep is al lang op pad
en de bedelwagen verlaat de stad
om de delvers te zien spitten.

Kom, broer, kom - al bèn jij laat -
ze kunnen jou niet meer missen, maat!
de dagdieven en de kinderen der straat,
de man, die met de tjingeltjangel gaat,
de lompenbaas en - die ander:
jullie hielden zooveel van elkander!

Weet jij nog: op de rand der stoep,
jij deelde met een bedelaar je soep
en 'k hoorde jou - daar jullie daar zoo zaten -
maar over rijstebrei met zilvren lepels praten;
en jullie lachten stiekum allebei:
die bedelaar en jij.

Nu kirde je als een duif, dan blaatte je als een schaap
juist als een kind, een zieltje van een knaap;
ook viel je eens in slaap
tusschen de irissen aan de waterkant
of bij de bloemen van een korenland:
dan lei Jesus zijn hand op jouw oogen...

Een kruisje op je kop van pater Gardiaan;
broer, broer 't is tijd om op termijn te gaan,
de hellingen staan vol lelietjes van dalen.
Zet weer je valsch muziekske aan je mond
dat je op zolder van je ouwe klooster vond
en kom door elke donkre buurt, door elke lichte wijk
en veil ons weêr het hemelrijk
zooals die andren mossels en garnalen.[47.]

De zorg voor het geestelijk en maatschappelijk welzijn van de beeldende kunstenaars in Limburg en zijn ergernis over de vlucht van het talent naar het westen brachten Schreurs op het idee een speciaal centrum voor hen te stichten. Zo belastte hij zich met de oprichting van de *RK Werkgemeenschap voor intellectueelen en kunstenaars in Limburg 'De Brug'*, met als centrale plek Het Dinghuis in Maastricht.

Het project voorzag in logeer- en werkruimten voor schilders en beeldhouwers, maar ook in een toneelgroep (De Emmausgangers), een maandblad (met de werktitel Limburg) en culturele bijeenkomsten (muziek, literaire voordrachten, lezingen). Hij deed dat met het fiat van zijn superieuren (de provinciaal-overste in Tilburg) en de zegen van Roermonds bisschop mgr. dr. G. Lemmens, wat van niet te onderschatten betekenis was in verband met de fondsenwerving. Toen De Brug-plannen in de publiciteit kwamen werd het onrustig aan het Limburgse front. Vriend en vijand wilde zich met het project bemoeien. Hij was er politiek noch organisatorisch tegen opgewassen. Niettemin werd op Tweede Paasdag 1938 het centrum feestelijk geopend. Schreurs had allerlei 'aanzienlijken' voor zijn kar weten te spannen. Voor het curatorium had hij burgemeester Jhr. mr. W. Michiels van Kessenich, de kerkelijke onderwijsinspecteur mgr. dr. J. van Gils, de moraal-docent prof. H.W van Mierlo MSC, de chirurg dr. H. van den Hoff en notaris H.J.H. Hoenen gestrikt.

In het bestuur, voorgezeten door Jacques Schreurs, treffen we G.G.L. Broens, drs. J. Foeraschen, J. Huysmans, dr. P. Janssens, drs. J. Pecasse, ir. F. Peutz, René Smeets, H. Specken, P. van Valkenhoff.

Al wie iets betekende of bezat kreeg een brief van Schreurs, die zich de techniek van het bedelen tijdens zijn werken op de propaganda-afdeling van de MSC in Tilburg (1920-1922) en door zijn akties voor de kerk van Overhoven met gepaste tegenzin had eigen gemaakt.

Zijn geesteskind was een kort leven beschoren, mede door malversaties. Al op 10 augustus 1939 moesten alle activiteiten worden stopgezet en werd de stichting geliquideerd.[48.]

Hij wist nu in ieder geval waarvoor hij absoluut níet in de wieg was gelegd.

Op 13 april 1907 deed Jacques Schreurs zijn ‘Intrede op de Apostolische School te Tilburg’, zoals zijn conduitestaat vermeldt. Tot medio 1913 bleef hij daar. De foto's tonen hem als 17-jarige (in het midden, met handen op de knieën) en 18-jarige, achterste rij, tweede links, vanaf het Mariabeeld. Op de achterzijde van de foto schreef hij: ‘Alweer een zoekplaatje. Waar zit de vos? Ah, U ziet hem al. Een beetje achteraf vandaag en kijkt wat zuur ook al’.

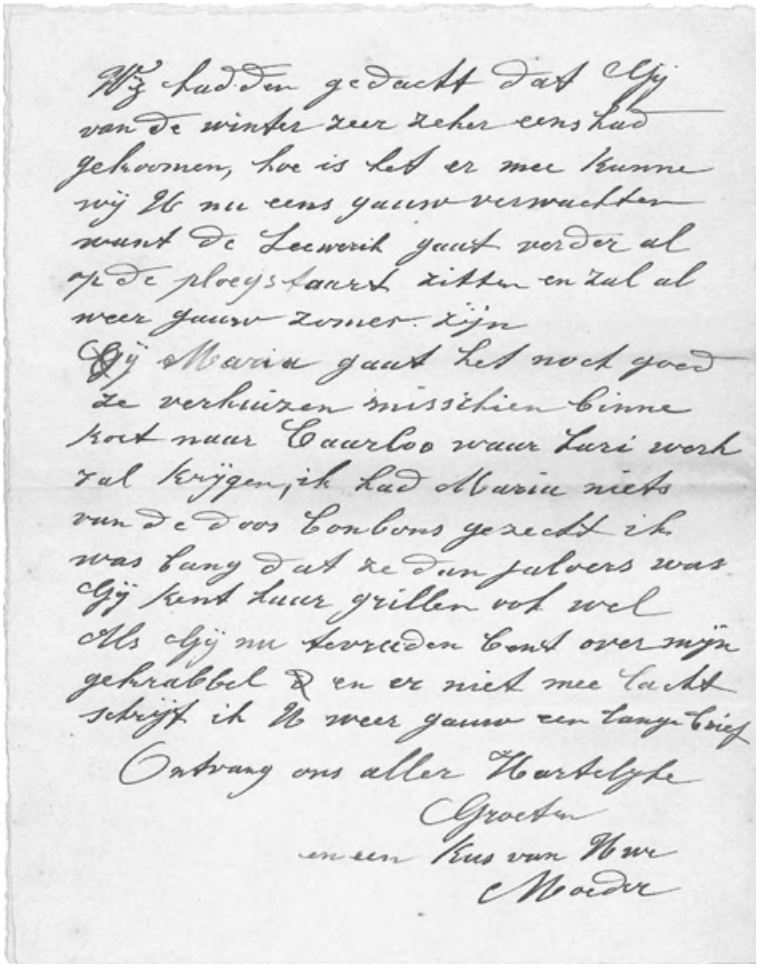

Wij hadden gedacht dat Gij
van de winter zeer zeker eens had
gekoomen, hoe is het er mee kunne
wij U nu eens gauw verwachten
want de Leewerik gaat verder al
op de ploegstaart zitten en zal al
weer gauw zomer zijn
Gij Maria gaat het nog goed
Ze verhuizen misschien binne
kort naar Caarloo waar Lari werk
zal krijgen, ik had Maria niets
van de doos Lonbons gezecht ik
was bang dat ze dun jalovers was
Gij kent haar grillen wel
Als Gij nu tevreden bent over mijn
gekrabbel en er niet mee lacht
schrijf ik U weer gauw een lang brief
Ontvang ons aller Hartelijke
Groeten
en een Kus van Uwe
Moeder

29 februari 1924. Een van de 35 nagelaten brieven van Jacques Schreurs' moeder. Vanuit Panheel schrijft ze hem, jong kapelaan in Overhoven-Sittard: ‘Wij hadden gedacht dat gij van de winter zeer zeker eens had gekoomen, hoe is het ermee. *Kunnen wij U nu eens gauw verwachten want de Leewerik gaat verder al op de ploegstaart zitten* en zal al weer gauw zomer zijn’. In het gedicht De Bedelbroeder (opgenomen in Nis en Nimburs, 1933) dicht Schreurs, met een knipoog naar zijn moeder: ‘Broer, je bent laat dit jaar/want de leeuwerik gaat al op de ploegstaart zitten/ en de seringen geuren zwaar’.

Neomist Schreurs in ‘de goeie kamer’ van het ouderlijk huis in Panheel, met moeder *(midden)* en nichtje Neske Brouns.

Met confraters in de pastorie van Overhoven-Sittard.
Rechts (met hond) Roeping-redacteur en hagiograaf pater Maurits Molenaar MSC.

In de Heistraat, niet ver van de markt, werd Schreurs geboren, 9 februari 1893.

Sittard omtrent de eeuwwisseling.

Tineke Schreurs.
Nogal wat vroege verzen blijken door haar geïnspireerd.

Moeder en dochter: ‘spontaan, ondernemend, zonnig, mooi’.

Eindnoten:

1. Brief van het Kabinet van de Commissaris der Koningin in de Provincie Limburg, Maastricht, 24 februari 1958.
2. Rede door de Heer Commissaris der koningin in de Provincie Limburg, dr. Frans Houben, 1 maart 1958. Typescript.
3. Idem, 1.

4. O.K. en W., afdeling kunsten T.L., 13 december 1963, nr. 57354/11.
5. De Oude Boom, Sittard, 1978, pag. 43-44.
6. Sittard, 24 september 1931. Brief aan fam.
   Th. de Wit, Madoera, Nederlandsch Oost-Indië.
7. Vervaardigd door Chris Rutten, beeldhouwend burgemeester van Middelburg, in opdracht van het Comité Herdenking Jacques Schreurs te Sittard.
8. M.J.A. Cuijpers-Janssen: Stamboom Schreurs. Drie eeuwen nazaten van Jan Schreurs en Catharina Waijen, Roermond, 1990, 119.
9. Jacques Schreurs: Sittard gezien vanuit mijn wieg. Onuitgegeven. Type-script, 2.
10. Panheel, 10 juni 1917. Brief aan frater Jac. H. Schreurs, Missiehuis Velperweg, Arnhem.
11. Jacques Schreurs MSC: Voorjaar, Castricum, 1922. Voor U alleen, Castricum, 1922.
12. Marie Koenen: Limburgsch werk. In Jong Limburg, 2e jaargang, mei 1922, 98-100.
13. Th. Horsten: Boekaankondiging. In: Ons eigen blad. Tijdschrift voor praktische Roomsche opvoeding, 10e jaargang, maart 1922, 220-223.
14. Pieter van der Meer de Walcheren. Letterkundige kroniek. In: De Nieuwe Eeuw, nr. 233, 11 februari 1922, 626.
15. Raph. Kreemers: Een pater dichter. 'Voorjaar' door Jac. Schreurs MSC
    In: Dietsche Warande en Belfort, 22e jaargang, 1922, 1117-1130.
16. Chr. Kops: Jac. Schreurs MSC: 'Voorjaar' en 'Voor U alleen'. In: Tijdschrift voor taal en letteren, 10e jaargang, aflevering 6, november 1922, 238-240.
17. A.H.M.J. Homulle pr: Nieuwe uitgaven. In: De Katholiek, deel 163, 1923, 135-137.
18. Brieven van L. Swinkels aan Jacques Schreurs. Castricum, 24 januari en
    26 april 1922. (Archief Provincialaat MSC, Tilburg).
19. Dietsche Warande en Belfort, 62e jaargang, nr. 12, december 1962, 703-705.
20. Jacques Schreurs MSC: De bloeiende wijnstok. Verzen van; Castricum, 1924.
21. Jacques Schreurs MSC: Nis en Nimbus. Verzen van zaligen en heiligen, Utrecht, 1933.
22. Henk Moller: Nieuwste dichtkunst. De bloeiende wijnstok. Verzen van
    Jac. Schreurs, MSC In: Roeping, 2e jaargang, deel 2, 1923/1924, 140-147.
23. A. Kuyle: Jacques Schreurs. In: De Gemeenschap, 2e jaargang, nr. 2-3, februari-maart 1926, 93.
24. Van Beata's stillen inkeer. Fragment. Voor
    M. Molenaar. In: Van Onzen Tijd, 20e jaargang, 1920, 37-41.
25. Gerard Knuvelder: Geschiedenis van St. Leonardus, benevens jaarverslag 1921-1922, Tilburg, 1923 18-48.
26. Diverse bronnen. O.a. Alph. Rübsamen MSC, missionaris in Brazilië; Dr. A. Vugts MSC, Stein.
27. Ansichtkaart (Sint Servaaskerk te Maastricht), 21 juli 1962.
28. Jacques Schreurs MSC: De Heiligen ontwaken, Maastricht, 1934. In opdracht van het Heiligdomsvaartcomité.
29. Jacques Schreurs MSC: Het spel der heiligdomsvaart, Sittard, 1937. In opdracht van de stichting Heiligdomsvaart te Susteren.
30. Jacques Schreurs MSC: Zijn Erfgenamen. Deken Tijssen-spel, Sittard/Stein, 1941.
31. Jacques Schreurs MSC: Omnis terra, Gemeenschapsspel, Utrecht, 1932.
32. Jacques Schreurs MSC: De mensch Hioob. Gemeenschapsspel in drie bedrijven met voor- en tusschenspel, Venray, 1945.
33. Jacques Schreurs MSC: Van Gabbatha naar Golgotha. Passiespel Tegelen, 1937.
34. Jacques Schreurs MSC: Spolia Mundi, Utrecht/Brussel, 1949, 8.
35. Jacques Schreurs MSC: Pelgrimstocht door Franciscaans Italië, Utrecht/Antwerpen, 1954, 7.
36. Modónnoc of het lied van de honing. In: Zonnewijzer. Almanak voor het katholieke gezin, Utrecht, 1940, 106-113. Ook in: Spolia Mundi, Utrecht/Brussel, 1949, 75-79.
37. Godfried Bomans/Michel van der Plas: In de kou. Over hun roomse jeugd en hoe het hun verder verging, Baarn, z.j., 131.
38. Jacques Schreurs MSC: Pastoor-Deken Tijssen. De man met de rozenkrans, Roermond en Maaseik, 1957.
39. Jacques Schreurs MSC: Kroniek eener parochie, Utrecht z.j. (I. De kraai op den kruisbalk, 1941; II. De mensch en zijn schaduw, 1947; III. De weg zijner zonen, 1948).
40. Jacques Schreurs MSC: Mijn moeder Elisabeth. Roman uit de mijnwerkerswereld, Baarn, 1947.
41. Uit: Kroniek eener parochie. De kraai op den kruisbalk, 15 e.v.
42. Opgenomen in: Spolia Mundi, Utrecht/Brussel, 62, 65.

43. De mijnwerkers tot Jesus Christus. In: De Gemeenschap, 5e jaargang, nr. 11/12, november/december 1929, 452-453.
44 Nieuwe ballade. Mijnangst: een nieuw ziekteverschijnsel-zoo men zegt. In: De Gemeenschap, 7e jaargang, nr. 2, februari 1931, 61-62.
45. Sittard, 9 maart 1929. Brief aan de fam. Th. de Wit, Madoera, Nederlandsch Oost-Indië.
46. Wanneer ik schilder was. In: Voor u alleen, 74-75.
47. De bedelbroeder. In: Nis en Nimbus, Utrecht, 1933, 66-67.
48. Zie: Stichtingsacte, verleden bij notaris H.J.H. Hoenen te Maastricht. En: brief van de bestuursleden van De Brug G.G.L. Broens (tevens secretaris) en J. Huysmans (lid) dd 10 augustus 1939, met liquidatie-voorstel.

Hoofdstuk II
De oorlog van Jacques Schreurs

Stein, 18 April 1940.

Dierbaren.
Het schijnt vandaag de eerste behoorlijke en dus bekoorlijke lentedag te worden van dit raadselachtige jaar. De zon staat plezant aan den hemel en door het venster van mijn kamer zie ik het vijverwater rimpelen en lachen naar de eerste bloemen aan zijn rand tusschen de groene nissender irissen.
De wilgen hebben glanzende lokken en de wilde kastanje glanst en stelt zich op om pompeus te gaan bloeien. De beloften van de natuur zijn uitbundig. Wat belooft de toekomst? Ik durf er nauwelijks aan te denken en toch is 't goed geen oesterpolitiek te voeren en zich te sluiten voor de vervaarlijke symptomen van een schrikwekkende tijd. Wij kunnen niets anders zeggen dan dat wij zijn in Gods hand en niets beter doen dan daarin vertrouwvol te berusten.
Den laatste tijd heb ik hard gewerkt, veel gestreden en veel geschreven. Mijn boekje: Het lied van de sluier zal u reeds bereikt hebben. Een roman: De bruid, die hij niet verwachtte - ligt persklaar en zal dra verschijnen. Daarnaast komt binnen een paar dagen mijn passie-spel van de pers, dat te beginnen met 2 Juni tot September dezen zomer, als God wil, eiken zaterdag en zondag te Tegelen zal opgevoerd worden. Momenteel bereid ik me door studie en 't maken van nota's voor op een Limburgsche roman, dien ik het najaar en komende winter wil voltooien. Ik wil daar iets erg goeds van maken, een soort levenswerk en ik zal er dan ook mijn beste kracht aan geven.

> ***De roman die ik nu klaar heb is meer als een vooroefening bedoeld.***[1.]
> ***Zoo heb ik dan 't een en ander van me-zelf verhaald. Ik zou nog kunnen vertellen van spreekbeurten en reizen waar ik nog altijd geen held in ben; van beroerd zijn en van overgeven; van pijn in de leden. Thuis voel ik me steeds goed, doch even op reis heb ik het gevoel van vele menschelijke ellenden.***

Stein 3 juni 1940.

> ***Er is veel gebroken sinds ik op den bewusten morgen van de 10de Mei - de mooiste meidag - de eerste Nederlandsche helm doorschoten zag liggen tegen den kanaaldijk en de koekoek rustig bleef roepen onder het ronken en fluiten der tallooze vliegtuigen en het knallen der kanonnen.***[2.]

Brieven van Jacques Schreurs. Het is oorlog. De tweede wereldoorlog die hij meemaakte. En ditmaal zat hij er middenin.

De eerste van '14-'18 was grotendeels aan hem voorbijgegaan. Hij studeerde toen in de zeer beschutte omgeving van het filosoficum en theologicum der MSC-ers in Arnhem, waar hij op 4 oktober 1916 zijn eeuwige professie deed en er de kleine wijdingen ontving (3 december 1916). Hij werd er ook tot subdiaken (15 augustus 1917) en diaken (2 december 1917) gewijd.[3.]

Zeker waren er ook toen zorgen, al was het maar om het thuisfront, waarover zijn moeder hem vanuit Panheel trouw op de hoogte hield:

28 oktober 1917.

> ***Alles is hier zoo stil en als het eens voorgoed winter is dan zullen de menschen vroeg naar bed moeten gaan om reden: de petroleum is zoo duur en de kooien zijn zoo weinig die men krijgt.***[4.]

In 1940 raakte Schreurs heel direct betrokken bij oorlog en verzet en wel zó dat hij, drie jaar later, door de Duitsers werd opgepakt en langdurig gevangen gehouden.

Hij was, zoals de meeste Nederlanders, niet op de nieuwe orde voorbereid.

En toch moest hij er een belangrijke rol in gaan spelen. Tot redding en heil, maar ongewild helaas ook tot schade van velen. De omstandigheden brachten hem namelijk in contact met de oorlogsmisdadiger Antonie Damen, die als quasi-verzetsstrijder binnen wist te dringen in het verzetswerk van Horst-Meterik, waar Schreurs actief was.

In Limburg, maar ook in verzetskringen in Den Haag en Amsterdam werd Damen niet tijdig als collaborateur onderkend. Met fatale, levensverwoestende gevolgen.

Er deden na de oorlog verhalen over Jacques Schreurs de ronde, die zijn integriteit in twijfel trokken. In België leidden zij zelfs kortstondig tot een verbod voor bibliotheken om zijn boeken aan te schaffen.[5.]

Schreurs was wel degelijk een man van het verzet en uit het goede hout gesneden. Reeds in Herstel, algemeen katholiek weekblad, uitgegeven door het R.K. Werkliedenverbond Nederland had hij in 1937 zijn visitekaartje afgegeven, zoals Van Duinkerken al een jaar eerder gedaan had met zijn befaamde Ballade van de Katholiek.[6.]

Schreurs dichtte tegen de groeiende NSB-aanhang van vooral Zuid-Nederland in:

Mussert wint in Limburg niet

Hoorde je dien noorderwind
Gister door je schoorsteen blazen?
Geen is hier zoo kindsch of kind
Die zich nog door holle frasen
Van heer Mussert laat verbazen!
Wat ter wereld ook geschiedt -
Mussert wint in Limburg niet.

Mussertje, we zijn niet bot,
Willen zelf ons spel uitkienen
Liever dan een don Quichot
Op een stokpaardje te dienen!
Wind en storm die mag je winnen,
Maar dit volk en dit gebied -
Ons mooi Limburg, - win je niet!

Mussert, Limburg is te steil
Voor je Werkendamsche beenen;
Geen verwacht van Mussert heil
En verruilt hier brood voor steenen;
Sancho staat erbij te weenen:
Want hoe hij de zaak beziet:
Mussert wint in Limburg niet!

Sancho zag je ook dien brand
Gister door de kachel vlagen?
Dat was 'Volk en Vaderland'
Dat den schoorsteen uit kwam jagen!
Sancho staat erbij te klagen
Daar zijn hoop in rook vervliedt...
Mussert wint in Limburg niet![7.]

Schreurs volgde de ontwikkelingen in Duitsland met angst, maakte zich zorgen over het oprukken van het nationaal-socialisme, en (volgens de 'beste' katholieke tradities) even zeer over socialisme en communisme.

Hij werd als kapelaan in een buitenwijk-parochie (Overhoven-Sittard) geconfronteerd met toenemende werkloosheid, armoede en verlies van 'normen en waarden'. Zijn brieven aan zijn naar Java vertrokken zus en zwager An en Theo de Wit, vanaf 1977 tot 1940 met een trouwe regelmaat geschreven, geven een duidelijk beeld van zijn denken, ervaringen en sympathieën. Voor de harde politiek is hij te schuw.

'Ik kan er soms zoo'n heimwee naar hebben, naar die argelooze tijd, toen ik van sociale kwesties en politiek nog geen benul had, toen ik alle menschen goed waande, toen zooveel illusies den bodem nog niet waren ingeslagen', schreef hij in 1932 vanuit de pastorie in Overhoven.[8.]

Hij hield van een beschut bestaan, wist zich niet goed raad in een omgeving van macho's en (quasi-)gewichtigen. Hij kaartte liever met de woonwagenbewoners in zijn parochie, dan dat hij 'aan tafel (was) gezeten tusschen al het clericaal gespuis uit de omgeving'. Hij had een vrees voor 'huldigingen, die meer je schaamte opwekken dan je ijdelheid strelen'. Het liefst, schreef hij, zat hij met een boterham verscholen achter een heg wat te peinzen en te dromen. Publiek optreden, anders dan binnen de veilige grenzen van het pastoraat, waar hijzelf de 'regie' kon voeren, vermeed hij. Hij onttrok zich aan plichtplegingen bij opvoeringen van zijn stukken. De 10e juli 1938 schreef 'de gevraagde en gevierde auteur': 'In Sittard gaat vanavond de Piëta voor de 4e maal en alle Zondagen zijn bezet reeds tot aan Sept. Dezen middag wordt in 't stadion te Utrecht door 1200 spelers

“Omnis Terra” opgevoerd en a.s. Dinsdag in Venray “De schoone slaapster” op Jeruzalem. Jullie ziet: dat ik gespeeld word en dat ik me bij dat alles 't beste thuis voel op mijn kamer met wat briefpapier en wat herinneringen’.[9.] Hij was met zichzelf en anderen verlegen. ‘Hij was anders. Dat sprak voor zich. Hij was dichter, met alle mystiek, romantiek en dromerij eromheen’, zegt een confrater.

‘Ik was theologiestudent in Stein, waar hij vaak logeerde. Je zag hem daar staan bij de vijverrand. Je wilde dat jij óók in dat water kon zien wat hij er vermoedde. Geen sprake van dat je hem durfde aan te spreken’. Deze man van de vijverrand moest ‘het verzet’ in? Hij heeft het werken voor Joden, vluchtelingen en onderduikers niet gezocht. Hij beleefde het zeker niet als een spannend avontuur. Het was een nieuwe zorg waar hij als priester niet aan kon ontkomen. Pas later bleek die zorg ‘verzet’ te heten.

Schreurs heeft verbazing gewekt met zijn ‘trouw’ aan de schrijvers Henk, maar vooral Louis Kuitenbrouwer, ook toen deze broers sympathieën koesterden die hij verafschuwde en waar hij later binnen het ‘verzet’ tegen streed.

Het was vooral de vriendschap met Louis, alias Albert Kuyle, die tot ‘misverstand’ aanleiding heeft gegeven. Schreurs compromitteerde zich door in *De Nieuwe Gemeenschap*[10.] en later *De Bundel*[11.] te publiceren toen Kuyle er zijn fascistische praat en Jodenhaat in etaleerde. Ook al zijn Schreurs' bijdragen van alle smetten vrij, hun aanwezigheid in dit soort tijdschriften is, zelfs bij alle begrip voor 's mans politieke naïviteit, niet of nauwelijks te accepteren.

Waarom die trouw aan Louis Kuitenbrouwer? Lisette Lewin noemt Kuyle in *Het clandestine boek*, 1940-1945 een ‘weerzinwekkende anti-semiet’.[12.] Voor Adriaan Venema is hij een ‘abjecte figuur’. In *De harde kern*, het tweede deel van zijn trilogie Schrijvers, uitgevers & hun collaboratie rekent hij nogal grof met hem af: ‘toen Albert Kuyle op 24 maart 1958 overleed, kwam er niet alleen een einde aan een volstrekt verloren leven, maar tevens aan wat we populair gezegd bijna de firma Kuitenbrouwer kunnen noemen(...)’.[13.]

Was het naïviteit, pastorale werkdruk, gebrek aan tijd om de bladen, waaraan hij zijn medewerking toezegde, kritisch te volgen?

In ieder geval staat Schreurs' integriteit buiten kijf wanneer men kennis neemt van zijn reacties op Kuyles brieven, waarin deze van Schreurs méér vraagt dan neutrale lyriek. Als de anti-semiet Kuyle aan het adres van Schreurs onsmakelijke, beledigende brieven begint te sturen met teksten als: ‘Zwart Front eischt me meer en meer op en wie heeft er veel lust in het schoone handwerk zoolang de lucht niet gezuiverd is van jodenstank en volksbedrog? Hoor ik nog eens iets, of geeft het een smet op je soutane wanneer je je met revolutionnairen afgeeft?’,[14.] laat Schreurs weten van dit soort ‘vrijpostigheden’ niet gediend te zijn. Maar Kuyle laat hem niet los. Hij doet zijn best weer met ‘de pater’ in

contact te komen, met excuses van het type: ‘Mijn brief was, ik zie dat nu in, op sommige plaatsen onredelijk en daardoor onrechtvaardig. Ik hoop oprecht dat een ontmoeting ons inderdaad in staat zal stellen de weg terug te vinden naar waardering en begrip voor elkanders arbeid’.[15.]

Vast staat dat Schreurs in diezelfde periode zowel De Nieuwe Gemeenschap als De Bundel tientallen pagina's poëzie gunde. Door De Bundel liet hij zich ‘interviewen’.[16.]

Kuyle en Schreurs waren uitersten, die elkaar raakten en elkaar diensten bewezen. De een luidruchtig straatvechter, de ander timide dromer. Kuyle wist Schreurs te stimuleren. Hij zette hem weer aan tot dichten. In de rubriek *Kroniek* van De Gemeenschap schrijft Kuyle (februari/maart 1926): ‘Het is alleen maar de vraag: waarom we geen verzen van Jacques Schreurs meer zien? Dicht hij niet meer?

Publiceert hij niet meer? Ik hoop dat hij niet behoort tot een van hen die zwijgen omdat ze niet dùrven spreken. Hij is een dichter wiens (misschien niet groote) talent zeker is. Wiens werk nog meer en beter liet verwachten. Maar die gevallen is in de valkuil der incompetente kritiek’.[17.]

Kuyle prikkelde hem ook met zijn novelle *Werkverschafing*[18.] gebouwd rond de arme, kinderrijke Vrouw Veenendaal en haar werkloze man Kees, waarin hij de Kerk en bedienaren, met hun liberale sympathieën hard aanpakte. Hij schrijft daarin over eerwaarde dekens die gedelegeerd commissaris zijn ‘en daar dikke centen voor opstrijken welke met hun medeweten van arme menschen worden gestolen’.

Schreurs reageerde met het gedicht

Werkverschaffing

Zóó stierf vrouw Veenendaal,
En 't mag ons wèl berouwen:
Zoo sterven duizend vrouwen
Aan één dezelfde kwaal,
Die van zoo zoet een visch
Als Jezus Christus is,
De bittre gal slechts kauwen.

Haar ziel is in Gods hand:
Een roode bloem ontloken;
Eén heeft haar dood gewroken
Op wat barbaarschen trant,
En al te bits gebaard,
Zijn rood en roekloos zwaard
Diep in ons hart gestoken.

Wij worden stil volleerd
In lijden en ellenden;
En wie het zwaard hanteert
Zal door het zwaard ook enden;
Geen heil dan in het kruis,
Geen macht dan door dit teeken,
Dat 't felst verzet zal breken
En 't allerslimst abuis.

Maar in dit diep portaal
Waar, zonder stem en taal,
De tollenaars graag schuilen,
Bid ik van avond voor vrouw Veenendaal
En Albert Kuyle'.[19.]

Lof met verwijt, door Schreurs vriendelijk en mild gebracht. In het openbaar zou Schreurs zelden iemand hard aanpakken. Hij had so wie so moeite 'te kwetsen', zeker publiekelijk. Een poging om van hem, na de oorlog, recensent van Vrij Nederland te maken kwam om in zijn mildheid en vriendelijkheid. Geen werk zo slecht, of hij zag er nog wel iets goeds in. Hij had om dezelfde reden een drukbeklante biechtstoel. Ook in zijn briefwisselingen gaat het er zelden hard aan toe. Met zijn milde houding beschermt hij tevens zichzelf tegen aanvallen en kritiek.

Het contact met Kuyle was ontstaan via de uitgeverijen De Gemeenschap en Het Spectrum, waar Schreurs veel werk uitgaf. Hij werd op den duur deel van de familie-clan met o.a. Spectrum-directeur Guus Bloemsma, zwager van Albert Kuyle (want met een Kuitenbrouwer gehuwd), met Kuyles schoonvader Otto van Rees en diens vrouw Adya en uiteraard met Kuyles vrouw Magda van Rees. Schreurs werd voor van alles en nog wat ingeschakeld: Inzegening van de nieuwe uitgeverij, financiële noden in het kinderrijke Kuyle-gezin, relatieproblemen in de Van Rees-clan. Wellicht heeft dat zijn kritisch oog gesloten, in ieder geval zijn vermogen om 'nee' te zeggen beperkt.

Stellig heeft ook Schreurs' *priesterlijke zorg* bijgedragen tot zijn trouw. Hij heeft na de oorlog niet tegen Kuyle willen getuigen, want er moet genade zijn voor de zondaar. Zelfs voor Mussert, zoals Schreurs in een bijdrage voor het weekblad De Linie schreef, in een politiek gezien nogal naïef verhaal,[20.] maar niettemin goed voor de voorpagina. En ook de foute dichter Martien Beversluis (1894-1966), die zich schuldig had gemaakt aan antisemitisme en collaboratie, hielp hij na de oorlog verder.

Nog een opvallend feit: Tevergeefs zoekt men de naam van Schreurs in belangrijke na-oorlogse publikaties over oorlog en verzet. In

dr. L. de Jongs *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*[21.] ontbreekt hij, op plaatsen waar hij genoemd verdiende te worden.

Ook wordt hij gemist in Jan van Lieshouts *De Aal van Oranje.* In Van Lieshouts studie figureren honderden personen. Geen Schreurs, wel confrater pater Lambert Houtepen[22.], die bij het verzet in Frankrijk betrokken was geraakt.

Geen Schreurs ook in Bert Poels' verhaal over het verzetswerk op de Zwarte Plak[23.], een terrein palend aan dat van Horst/Meterik, waar Schreurs in 1943 werd opgepakt.

Dat hij ontbreekt in *Onze bloedgetuigen* van mgr. dr. A. Hanssen[24.] is evident. Hanssen herdenkt in dit geschriftje ‘de priesters van het Bisdom Roermond, die in gevangenis of concentratiekamp hun leven gaven voor Kerk en vaderland; vervolgens de vele andere priesters van het Bisdom, die de eer hadden gevangenschap te ondergaan maar tevens de vreugde beleefden van de bevrijding’. De bestaande rivaliteit tussen seculieren en regulieren vergat hij slechts in zoverre dat hij er ‘ter uitdrukking van innige solidariteit’ althans de paters (en één broeder) aan toevoegt die in concentratiekampen zijn overleden. Overigens blijkt uit dit werkje dat er 23 Limburgse priesters ‘hun trouw aan het vaderland met de dood heben bezegeld’ en dat er alleen al 55 wereldheren in concentratiekampen opgesloten werden.

Wel vermeldt de pilotenhelper pater Jos. M.Th. Govaert s.s.s. hem in zijn relaas over Priesterleven in het Polizeiliches Durchgangslager te Amersfoort. Voordat Govaert naar Amersfoort verbannen werd, werd hij samen met kapelaan Jean Slots uit Weert opgesloten in Maastricht.

‘Zijn naaste buurman was pater Jacques Schreurs MSC, de bekende Limburgse dichter, die enkele dagen na ons was binnengebracht.’[25.]

Afwezig is hij ook in het tweedelige document over onderduik en knokploegen *Het Grote Gebod.*[26.] Het werk bevat veel informatie en foto's van ook Limburgse helden als Mathieu J. Starren (van LO-Horst-Amerika), die met Schreurs op 19 augustus 1943 werd gearresteerd (‘vermoedelijk door verraad’) en omkwam en van de eveneens nooit weergekeerde verzetsstrijders Gerard A. Smulder (gearresteerd op 2 augustus L944), Henri J. Meyer (gearresteerd op 12 augustus 1944) en van pastoor Hendrik J. Vullinghs uit Grubbenvorst bij Venlo (gearresteerd op 1 mei 1944 in verband met hulp aan piloten en op 9 april 1945 in Bergen Belsen overleden, na een lijdensweg die voerde via Maastricht, Vught en Oraniënburg).

Ook van Christiaan Kerkhof (gearresteerd op 29 augustus 1943 en op 29 februari 1944, op 43-jarige leeftijd, in Eik en Duin gefusilleerd) bevat het boek een portret. Aan deze Leeuwarder timmerman heeft Schreurs, die hem in de Scheveningse gevangenis van nabij heeft meegemaakt, een gedicht gewijd, opgenomen in *Eiland der Eenzamen*:

Zijn bloed is nog niet droog

Zoo staat het vuig verraad dier Nederlandsche neven
Dan ook weer schuldig aan den dood van dien trawant
Die, door de horden naar het Binnenhof gedreven,
Geen and're schuld kon worden aangewreven
Dan slechts zijn liefde voor 't rampspoedig vaderland.
Onzaal'ge tijd, waardoor de kwaadste geesten spoken,
Waarin het kromme recht en 't Recht wordt krom gesproken
En 't bloed der edelsten blijft krijten hemelhoog!
Rond middernacht werd plots zijn sluimer onderbroken:
Hij ging en viel; zijn bloed is nog niet droog.
Alleen een meeuw die Hollands kust bevloog
Zag uit een duinpan wéér een salvo rooken.[27.]

De relatie met Kuyle mag het feit niet overschaduwen dat Schreurs zich in de oorlog zeer dapper heeft gedragen. Hij was al vroeg actief (1941/'42).

De bisschoppelijke brieven van 17 februari 1943 en 12 mei 1943 (reacties op de toenemende Jodendeportaties en de jacht op studenten) zullen ook voor hem een extra aansporing zijn geweest. In februari schreven de bisschoppen: ‘Dierbare Geloovigen!

Bij alle onrecht dat geschiedt en het leed, dat wordt geleden, gaat onze deelneming zeer in het bijzonder uit naar de jeugdige personen, die met geweld uit het ouderlijk huis zijn weggevoerd, alsook naar de Joden, en naar onze katholieke geloofsgenooten die uit het Joodsche Volk zijn voortgekomen, die aan zulk groot lijden zijn blootgesteld. Bovendien echter voelen wij Ons diep gegriefd door het feit, dat voor de uitvoering van de tegen deze twee groepen van personen genomen maatregelen de medewerking wordt geëischt van onze eigen landgenooten zoals van autoriteiten, van ambtenaren, van bestuurders van inrichtingen.

Beminde Gelovigen, het is Ons bekend, in welk een gewetensnood daardoor de betrokken personen geraakt zijn. Welnu: om alle twijfel en onzekerheid omtrent dit punt bij u weg te nemen, verklaren Wij met allen nadruk, dat *medewerking* in dezen in geweten ongeoorloofd is. En, mocht het weigeren van medewerking offers van u vragen, weest dan sterk en standvastig in het besef, dat gij voor God en de menschen uw plicht doet.’[28.]

Schreurs had goede voorbeelden: ‘Oom Leo’, alias drs. Jan L. Moonen, secretaris van de bisschop van Roermond, die op to augustus 1944 werd gearresteerd. Hij zat als een spin in het netwerk van het verzet. Via Vught en Oraniënburg kwam hij in Bergen Belsen, waar hij op Paasmaandag 2 april 1945 aan tyfus overleed. Voorts Van Doorn, oftewel kapelaan Jacobus J. Naus uit Venlo (gearresteerd op 21 juni

1944 en op de dag van zijn bevrijding - 15 april 1945 - overleden) en deken W. Berden uit Venray. Ter ere van hem, levend en wel uit de strijd te voorschijn gekomen, zou Schreurs zijn eerste na-oorlogse toneelstuk schrijven: De mensch Hioob.[29.]

Wie informatie wil over Schreurs' houding, zijn successen en tegenslagen, komt uit bij de dossiers van Justitie, het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumenatie en bij de schaarse getuigen van toen: Schreurs, en met hem een groot deel van de onderduikgroep Meterik zijn verraden door de collaborateur Antonie Damen. De voormalige Haagse scheepswerktuigbouwkundige (hij was in dienst geweest bij de Koninklijke Pakketvaart-Maatschappij te Amsterdam) dook in 1942 op in zijn leven. Damen is ‘een zware jongen’. Na de oorlog werd hij, na een aanvankelijk levenslang, uiteindelijk tot twintig jaar veroordeeld, met aftrek van voorarrest. In 1952, is de straf nog eens met een jaar gratie verminderd.

Uit allerlei getuigenverhoren, na de oorlog afgenomen, blijkt dat Jacques Schreurs, zich van geen kwaad bewust, Darren binnen de verzetsgroep-Meterik heeft gebracht. Zo verklaarde kapelaan Antoon Hubert Adams uit Baarlo - hij verzorgde neergeschoten geallieerde piloten en onderduikers in de omgeving van Meterik - na de oorlog voor het Hof: ‘Ik heb de door U bedoelde Damen leren kennen door pater Schreurs uit Horst. Zo Schreurs mij mededeelde was Damen een illegaal werker, die goede verbinding had met Engeland’.[30.]

Schreurs kwam met de verrader Damen in contact via de beeldend kunstenaar Maria Louisa (‘Mies’) van Oppenraay. Haar tante - Zuster Marie Ancilla Kramer - was Ursuline in het klooster Jeruzalem te Venray, waar Schreurs een ‘schrijfhut’ had. Toen Schreurs via het ministerie van O.K. en W. werd opgezadeld met een spion die hij naar Engeland moest zien te loodsen ging hij bij haar te rade. De Ursuline wist dat haar nichtje Mies contact had met ene Damen, ‘man van de illegaliteit’. Iedereen hield hem voor een goed mens. Hij leek onverdacht. Het was een publiek geheim dat hij in zijn Haagse woning een jodin ondergedoken hield. Inderdaad, maar dan wel als dekmantel voor zijn onbehoorlijke praktijken.

Nichtje Mies regelt een ontmoeting: Damen en Schreurs treffen elkaar in Utrecht bij uitgeverij Het Spectrum.

Na de oorlog verklaarde Mies van Oppenraay tegenover justitie over haar bemiddelende rol:

‘Tevoren heb ik pater Schreurs gezegd dat hij zelf moest vaststellen of Darren “goed” was. Later zeide pater Schreurs mij dat Damen hem wel bevallen was’. Haar contacten met Damen hebben haar na de oorlog veel overlast bezorgd. Eerst jaren later is zij van alle blaam gezuiverd en erkend als verzetsvrouw.[31.]

Hoewel Schreurs ‘zeker wantrouwen koesterde’ ging hij met hem in zee. Niemand sloeg alarm.

Vóór Damen zich op Limburg stortte had hij al elders ‘prestaties’ geleverd. Met raffinement koos hij vrouwen en geestelijken (zijn ‘specialiteiten’) uit. Ook dominee Willem Oosthoek uit Westkapelle kon er over meepraten. Hij werd al op 15 mei 1942 dank zij Damen gearresteerd. Ds. Oosthoek gaf mensen die op transport werden gesteld een blaadje met gezangen mee en de tekst ‘Wilsovergave wordt onze wereldoverwinning’. Damen was daarvan getuige, prees de dominee ter plekke en lichtte tegelijkertijd de SD in.

Hij loog en bedroog zich ook de Amsterdamse illegaliteit binnen, met voedselbonnen en fraaie praatjes, en maakte er eveneens slachtoffers voor de eeuwigheid. In Limburg wist Damen zoveel vertrouwen te winnen, dat men hem zelfs twee machinegeweren, afkomstig uit neergeschoten vliegtuigen, meegaf.

Schreurs' versie van het verhaal, na de oorlog tegenover de Bossche recherche afgelegd, bevestigt dat Damen het volste vertrouwen genoot, tot het fatale moment: ‘Half augustus 1943 kwam Damen in Meterik. Van die gelegenheid maakte ik gebruik om hem te ontmoeten en hem naar een adres in Den Haag te laten informeren. In Venray was namelijk een Jodenfamilie ondergedoken en zij verkeerde in onzekerheid omtrent twee jodenjongetjes, hun jongste kinderen, die op een bepaald adres in Den Haag hadden verbleven. De bedoeling was nu om Damen te doen vragen of deze kinderen daar nog waren. Ik heb Damen toen te Meterik gesproken en gaf hem het adres mede en vroeg hem die boodschap te willen doen’.[32.]

Een paar dagen na de ontmoeting volgde de razzia. Pieter Jozef (‘Peer’) Ambrosius, boer aan de St.-Maartensweg te Horst-Meterik, was er bij toen Schreurs gearresteerd werd:

‘In 1943 zat hier aan de overkant, aan de rand van de Schadijkse heide, een net van onderduikers. Mijn familie voorzag de jongens van eten. Iedere dag reden we met een wagen het bos in. Met Maria Hemelvaart, 15 augustus, zou er in onze schuur voor de onderduikers een Mis worden gelezen. Pater Schreurs kwam er de dag tevoren nog het een en ander voor regelen. We hadden weinig contact met hem. Hij was bij de zusters in Meterik en wandelde zo wat in de bossen en keek er wat rond. Die mis was wel “de aanleiding” voor de razzia van 19 augustus 1943.

's Morgens vroeg kwam een autobus op de Schaakse hei te staan, waaruit mannen van de SD stapten om een razzia te houden. Ik en onze meid Nely Keyzers gingen met paard en wagen koeien melken. Onze Ausweis werd nagekeken. We moesten aan de kant van de weg, in de berm gaan zitten. Een tijdje later kwamen ze met pater Schreurs en veldwachter Starren aan, die in de bus moesten plaats nemen. Daarna volgden Mina en Mart Steegs. Voor en na kwamen ze met onderduikers, allen met de handen in de nek en onder bewaking. Ze moesten de autobus in. Na twaalf uur 's middags werd het stiller

en we hoorden dat ze zestien personen, van wie twee meisjes - Mina Steegs en Anna Jenniskens - hadden meegenomen. Na een paar dagen waren de meisjes èn Mart Steegs weer thuis'.[33.]

Over de arrestatie, die op commando van Kriminal Oberst Assistent Richard Nitsch (bij de SD in Maastricht belast met het bestrijden van spionage en verzet in het district Limburg) en onder leiding van Arnold Afflerbach (in gewone doen apothekersassistent in Ferndorf, Westfalen) werd uitgevoerd vertelde Schreurs tegenover justitie:

'De Duitsers kwamen daar met vier autobussen en vijf of zes luxe auto's waar de chefs in zaten. Meterik werd omsingeld, dat wil zeggen de bossen. Naar de onderduikers bij de verschillende boeren werd niet gezocht. De arrestatie was om half vijf 's morgens. Pas in de namiddag ging het richting Maastricht. Tot Venlo, waar getankt werd, hadden we geen eten of drinken gehad. In Venlo kregen we wat water. In de bus zaten we zeer eng, want tussen ons in zaten de Grüne Polizei, die de jongens steeds molesteerden'.[34.]

Schreurs werd naar het Witte Huis aan de Wilhelminasingel no 71 overgebracht en in een van de kelders verhoord. Hij bleef tot 21 september 1943 in Maastricht.

Uit deze tijd is slechts één klein 'document' overgebleven: het prentje, ter gedachtenis van de eerste H. Communie van Rose-Marijntje Goossens uit Tegelen, dat hij in zijn brevier bewaarde. Daarop kraste hij de tekst:

> **'Gaar gekookt in hitte en urine doorwaak ik mijn dagen en nachten en de gedachte aan allen die ik liefheb geeft mij sterkte. Vergeet mij niet'.**[35.]

De angsten van toen keerden later regelmatig weer. Ook in gedichten. Onder meer in de Nocturnen uit *Spolia Mundi* (1949):

Nocturnen

Waak op, als de storm in uw schoorsteen huilt,
Als de vos en de wolf aan uw deurpost schuilt;
Waak op als het wild uit de bossen komt
En onder uw venster samendromt,
Als millioenen nachtvogeltjes met getuit
Zich te pletter vliegen tegen uw ruit -
Want al deze tekens in vliegende draf
Gaan de groet en de gesel des Engels vooraf!

Vraag niet aan de bloemen wat dàn te doen;
Zeg niet van de takken: ze zijn nog te groen;
Spreek niet tot uw vrienden: wat komt dat gaat,
Ik heb nog een dak en een Zondags gewaad;
Maar waak op uw put en zorg voor uw vuur,
Verzeker de deur en veranker de muur -
Want sombere tekens in vliegende draf
Gaan de groet en de gesel des Engels vooraf!

Neem dan uw ziel als een kind uit haar slaap;
Zet haar op uw schoot en vertel van het schaap
Met sneeuwwitte voeten, dat dwaalt in een

Ontsluit haar een deurtje van zilver en goud
En houd, zo gij kunt met de hand aan 't rapier,
De draak in bedwang en de nacht op een kier -
Want onzegbre geruchten in vliegende draf
Gaan de groet en de gesel des Engels vooraf!

En:

De soldaat

Als ik aan een eenzame bosrand misschien
Over een eeuw of tien -
Het kan ook vroeger zijn of later -
Uit de grond misschien van een dorre hei
Of uit die van een donker water
't Geweer aan de voet, de ransel op zij,
Met een kogel tussen mijn tanden
Plots voor u sta in volle dag -
Strijk dan de vlag, strijk dán de vlag
Voor de kleppers van mijn handen...

Dan zal ik uit mijn slaap gerezen
In dat verwaaid en guur getij,
Uw broer en uw verschrikking wezen,
Want geen komt stoorloos mij voorbij.
En als ik je uit ga vragen:
Je naam misschien en de naam van mij
Of de weg naar 's Gravenhage:
De datum misschien, met mijn holle stem,
Of het uur van de dag en de dagen
Sinds de zon bloedrood uit Jeruzalem

En de maan uit de nacht werd gedragen:
Schuur dan met een bezem van hei en brem
De schimmel mij van de handen
En haast u en spoed u zwijgend voort,
Want als een soldaat met een kogel doorboord
Dàn de stem nog van mens of vogel hoort
Staat ginds reeds de wereld te branden.[36.]

Van Maastricht werd Schreurs naar het Bossche groot-seminarie in Haaren overgebracht, gelegen tussen Tilburg en Den Bosch. Het is thans een tehuis voor geestelijk gehandicapten. Een plaquette en een gedicht van Jan Engelman herinnert er nog aan het vele oorlogsleed.

Van medio november 1941 tot begin mei 1942 was het gijzelaarskamp. Toen in 1942 de gijzelaars overgingen naar 'Beekvliet' (het klein-seminarie van het bisdom Den Bosch) en kostschool 'De Ruwenberg', beide in St.-Michielsgestel, werd 'Haaren' gevangenis/huis van bewaring voor de arrestanten van de Sicherheitspolizei.

In de gijzelaarskampen van Haaren en St.-Michielsgestel was Nederlands fine fleur uit diverse 'disciplines' bijeen. Uit de 'kunstsector' waren daar o.a. Simon Vestdijk, Anton van Duinkerken, Johan Huizinga, Willem Andriessen. Onder de gijzelaars waren relatief veel priesters, ook confraters van Jacques Schreurs: de Tilburgse MSC-ers C. van de Bergh, Chris Willekes, A. van Helvoirt en Jan van Geloven. De Jong meldt: 'Onder de ca. achthonderd anti-verzet-gijzelaars die in juli '42 in Haaren opgesloten werden, bevonden zich ca. tweehonderd katholieken, van wie een kleine veertig priester waren'.[37.] De gijzelaars hadden het redelijk goed. Vestdijk schreef over Haaren dat hij en zijn companen er 'schandelijk maar waar, rond en vet werden.'[38.] Zo niet de gevangenen.

Op 6 november 1943 is Schreurs overgebracht naar de gevangenis van Scheveningen. Volgens de *Carthotheek van de cellenbarakken te Scheveningen*, een door het RIOD in Amsterdam aangelegd kaartsysteem, met alle namen van personen die gedurende de oorlog in het Oranjehotel verbleven is hij daar op 6 november 1943 'binnengekomen' en op 11 februari 1944 'heengezonden'.

Vanuit Zelle 739 van de Deutsches Polizeigefängnis aan de Van Alkemadelaan in Scheveningen, het Oranjehotel, schrijft hij zijn familie, kort na aankomst:

'Alhoewel me dit leven een soort nachtmerrie is, heb ik wonderlijk genoeg nog niet één zwak moment gekend. Ik weet waaraan ik dit te danken heb: ik was niet één enkel oogenblik verlaten en mijn

> ***geweten geniet een benijdenswaardige rust. Vanaf het eerste moment dat ik met de gevangenis kennis maakte, heb ik de beproeving, die het gevangenisleven is en blijft, een hoogeren zin trachten te geven. God, dacht ik, heeft me een eigentijdsch en radicaal middel aan de hand willen doen om mijn fouten uit te boeten waaraan ik me in mijn weldra 25-jarig priesterleven heb schuldig gemaakt.'***

Hij vraagt na deze - ter geruststelling van de buitenwacht geschreven - woorden vervolgens om een trui, schoenen, een lange broek, een pot honing en een worst

> ***'om ziel en lichaam aan elkaar te houden'.***

En:

> ***'Tot slot wensch ik u allen een Zalig Kerstfeest en Nieuwjaar. Denkt aan mij in den Heiligen Nacht, want het lijkt me heel erg die dagen tegen het vale gelaat van je eenzaamheid te moeten aankijken. Ik ben met u in die dagen, nog meer dan anders. Ik ben nog nooit zoozeer van u geweest dan de laatste vier maanden'.***[39.]

Als het aan verrader Damen had gelegen was Schreurs al eerder opgepakt. Dat voorkwam diens chef dr. Wilhelm Jozef Bodens.[40.] Deze zou er ook later voor gezorgd hebben dat Schreurs een transport naar een concentratiekamp, of erger, werd bespaard.

Schreurs had deze geleerde, voor de oorlog werkzaam bij het Museum fur Heimat und Sibbekunde te Keulen, leren kennen tijdens een in 1938 gehouden heemkunde-kamp in Nunhem, gewijd aan de folklore in Limburg, en tijdens studieuze bijeenkomsten in het klooster/kasteel in Stein, waarbij vooral zijn confrater, de amateur-archeoloog, heemkundige en historicus pater A. Munsters betrokken was.

Het contact 'verliep'. 'Wel kende ik zijn werken en ik waardeerde hem als dichter en als soortgelijke man als de Vlaamse Gezelle', verklaarde Bodens na de oorlog. Hij was opgeleid tot officier-kanonnier. 'Maar

toen na de terugslag in september 1942 de Duitsers aan het Russische front over meer kanonniers beschikten dan over kanonnen werd ik (...) als tolk ingezet'.

In 1943 kwam hij de naam van Schreurs tegen in een dossier van zijn ondergeschikte Damen. Daarin werd Schreurs het weghelpen van piloten ten laste gelegd. Bodens wist zíjn chefs ervan te overtuigen dat Schreurs 'slechts zielzorger voor onderduikers' was en niets met de pilotenhulp van doen had. 'De bezwarende berichten, waaronder een brief met de mededeling over drie piloten, getekend met zijn schuilnaam Karel de Keverberge, heb ik achtergehouden'.

Toen Schreurs later toch werd gearresteerd[41.] heeft Bodens 'terstond alle positieve gegevens over hem verzameld en hem gekarakteriseerd als iemand die boven de politiek van de dag stond (...) en is het op deze wijze gelukt hem weer vrij te krijgen. Na verloop van drie maanden is hij vanuit Scheveningen weer in vrijheid gesteld. (...) Ik heb hem dan persoonlijk niet meer ontmoet sedert 1938, totdat hij in 1947 in de cellenbarakken mij kwam bezoeken'.[42.] Bodens zat toen vast omdat hij ervan verdacht werd in de stijl van zijn ondergeschikte Damen een illegaliteitsactie van de latere VN-hoofdredacteur Mathieu Smedts te hebben verijdeld. In 1991 bevestigt hij nog eens de hele gang van zaken.[43.]

Er is gesuggereerd dat Schreurs in Scheveningen was veroordeeld tot de kogel. In zijn licentiaatsverhandeling over de poëzie van Jac. Schreurs schrijft zijn toenmalige confrater Frans Blommaert over Schreurs' verblijf in Scheveningen: 'Deze tijd is voor de dichter een nachtmerrie geweest; de *terdoodveroordeling*, de honger, de koude barakken, het rauwe geschreeuw van de bewakers, de totale eenzaamheid - zeven weken zat hij in de zwarte cel - met de dreiging van een verhoor op ieder moment'.[44.] Er zijn echter geen documenten, anders dan de getuigenis van Schreurs zelf, voorhanden waaruit blijkt dat Schreurs inderdaad ter dood is veroordeeld. Overigens was de angst ervoor voor *elke* arrestant in Scheveningen reëel.

Een cel in Scheveningen was drieënhalve meter lang en hoog en twee meter breed. Als seminarist en novice had Schreurs genoegen moeten nemen met een chambrette van geringere omvang. Zijn slaap-/werkkamer als kloosterling mat nauwelijks meer. Het is opvallend hoe geestelijken zich verzoenden met en zich hechtten aan hun kleine onderkomen. Titus Brandsma schrijft over zijn Schevenings verblijf: 'Het was geen Inferno, mijn celletje nr. 577. En toen ik het betrad, las ik er niet boven: Toi chi entrate, lasciate ogni speranza. Het zag er niet onheilspellend uit (...). Het celletje is niet onbehoorlijk, een pijpenlaatje met op het einde over de gehele breedte het bed. Dit bepaalt de breedte van de cel, die 1.80 tot 1.90 zal zijn, zes maal de lengte van dit papier plus een stukje van onder (tot het pijltje). De diepte is zowat het dubbele, twaalf maal dit papier plus een stukje van onder (tot het

pijltje hier beneden). De hoogte is ongeveer dezelfde als de diepte'.[45.] In het Oranjehotel hebben naar schatting 26.000 mensen (van de in totaal 60.000 gevangenen van de Sicherheitspolizei) korte of langere tijd zo opgesloten gezeten. Gemiddeld zat men in 1943/'44 anderhalve maand tot drie maanden gevangen.[46.] Schreurs verbleef er drie maanden en zes dagen. Zo dichtte hij erover:

De cel

I
't Is 738 en mijn zesde cel
In achtereen drie huizen van bewaring
Vol bittere ontfermingen, maar 't gaat mij wel
Die rijk allengs aan velerlei ervaring -
Aan honger, eenzaamheid en 't vechten voor mijn vel -
De wisheid won dat, op zijn tijd en wijze
En door den weerstand ook van zijn geringsten knecht,
Het uur zal slaan der zegepraal van 't Recht
En 't lieve Vaderland zal uit zijn nood herrijzen;
Dat God mijn geest met deze hoop blijv' spijzen!

II
Een meter tachtig breed, drie meter zestig lang
Is heel de levensruimte die me is toegemeten;
Maar hoeveel anderen hebben hier hun smart verbeten
En op dit smal perron in druk en drang
Hun uur verbeid, hun doodsnood uitgezeten?
Dit houd', mijn ziel, uw vleugels in bedwang
En leer' u zusterlijk met kribbe en kübelton
Deez' gramme stilte deelen en deez' geele najaarszon.

III
Wanneer mijn lot me als asch wordt in den mond
Noem ik mijn beker en mijn bord, mijn vrienden;
Mijn houten mes, mijn knecht; mijn spijker, mijn bediende,
Die mij de nagels kort - of trek de wereld rond
De tyrannie ten spijt die mij beknelt.
Want velen wachten mij, voor vele deuren
Hangen de appels rijp nu en op sommige geuren
Van sommige landouwen was ik zeer gesteld.
Soms grijp 'k een boek, soms ook als teekenstift
Den spijker om mijn cel een eigen zin te geven
Naast die 't je maintiendrai den wand heeft ingeschreven
In een aangrijpend, groot, standvastig spijker-schrift.[47.]

Papier was er in elke cel. WC-papier. Met potloden en pennen was het beroerder gesteld. Vrijwel geen enkele gevangene mocht een potlood bezitten. Men schreef derhalve met zijn nagel een soort spijkerschrift, of met zijn bloed, met verf van een rode stoffer, met roestwater, met een aftreksel van surrogaat-Maggiblokjes.

Ook kwam het voor dat een vrouwelijke gedetineerde een brief borduurde op de strook van een waszak, met draden van een uitgehaalde kous. Goede bewakers en deugende hulpjes ('ganglopers') zorgden dat de correspondentie buiten kwam. Diensten konden ook worden gekocht: met geld, goederen, seksueel gerief als het moest. In de Polizeigefängnis werd dienst gedaan door Duits én (vaak nieuw aangetrokken) Nederlands personeel, onder wie talrijke NSB-ers. 'Buiten' kwam 'binnen' via de was, via (gekocht) bezoek, via onverwachte derden. Priesters droomden ervan over sacramentalia te beschikken: Heilige Olie voor de bediening, hosties voor de eucharistie, een stola, hoe klein dan ook, voor de biecht.

De Jong meldt: 'In de cellenbarakken wist een loodgietersknecht, Martin Oosterom, van het platte dak af, waar hij werkzaamheden moest verrichten, via de raampjes (deze werden van tijd tot tijd door de bewakers geopend) contact te onderhouden met tientallen gevangenen: hij wierp bij hen briefjes, rookartikelen en etenswaren naar binnen en haalde aan een koord briefjes naar zich toe: die bracht hij in het gehele land rond. Oosteroms werk is op zekere dag uitgelekt. Hij had evenwel, toen hij een keer gefouilleerd werd, toevallig geen briefjes bij zich en ontkende alles. Desondanks werd hij ruim drie maanden in arrest gesteld en nadien mocht zijn baas hem niet in dienst houden'[48]. Dit verhaal sluit wonderwel aan bij wat Blommaert over Schreurs in zijn Scheveningse cel vermeldt:

'Eens op een avond verschijnt een hoofd voor zijn dakvenster en fluistert: "Pater, ik breng U Ons Heer"; het was een protestants schaliedekker die hem 15 hosties bracht'.[49]

In een andere versie luidt het verhaal: 'Eens tegen het vallen van de avond verschijnt er opeens een hoofd voor het kleine dakvenster van mijn cel en een stem fluistert "pater, ik breng u Ons Heer." Een man knielde neer, deed zijn pet af en - terwijl ik op mijn kruk ging staan - liet hij voorzichtig een kleine pillendoos op mijn uitgestoken handen neer komen: 25 geconsacreerde hosties. En die man was een *protestants* dakdekker'.

De ontknoping is fascinerend: 'Later zijn we (= Schreurs) op de hoogte gekomen via welk kanaal deze man daarvoor benaderd was geworden. Toen we tot de "bron" gestoten waren, kwamen we uiteindelijk terecht bij Johannes kardinaal De Jong, die van alles op de hoogte was en zijn wegen wist'.[50] Waarheid of legendevorming?

Baas boven baas is pater Jos Govaert s.s.s. (priester in de congregatie van *nota bene* het H. Sacrament).

Hij schrijft in zijn relaas over het concentratiekamp Amersfoort:

‘'t Geschiedde ook in die eerste Octoberdagen, dat ons, priesters, 'n overgroot geluk ten deel viel. Wij ontvingen de eerste H.H. Hosties in het kamp, natuurlijk binnen gesmokkeld en nog wel door 'n *S.S.*-man!... Dit werd 't begin van een ontroerende geschiedenis, welke ons voortdurend aan de eerste tijden van het Christendom herinnerde, toen ook gewone leken werden ingeschakeld om het Brood, dat sterkte geeft, naar de gevangenen te brengen’.[51.]

Verhalen over binnensmokkelen van H. Olie, hosties en hostiemeel binnen bajes en concentratiekamp zijn in de verzetsliteratuur, ook die van buiten Europa, talrijk. Er werd veel energie gestoken in en risico gelopen bij deze illegale activiteit van een voor outsiders verrassende soort. Deze bedrijvigheid was echter een gevolg van het sterk sacramentalistisch denken van de R.K. Kerk in die dagen. Veel priesters konden zich geen leven denken zonder H. Mis. En voor de gelovigen was de H. Communie, evenals het H. Oliesel een soort noodzakelijkheid-des-middels. Men meende niet zonder te kunnen. Het was hen van jongsafaan ingeprent. De Eucharistische kruistochten (gestart in 1915) en de Eucharistische congressen (vanaf 1881 vele tientallen malen gehouden) hadden hun werk gedaan.[52.]

Schreurs overleefde. Vrijdag 11 februari 1944 kwam hij vrij. Zo zagen familie en vrienden hem in het Limburgse land terug: ‘Broodmager, goor en met een hoge rug, in zijn versleten en verkleurde toog en met halfvergane schoenen zonder veters, waardig en met een verhelderende blik’ met in zijn zakken ‘een rolletje closetpapier waarop hij zijn celdichten met een spijker gekrast heeft’.[53.]

Als eerste schreef hij zijn vriend, pastoor Sjeng Crasborn en diens huishoudster Mia Slabbers:

> ***‘Laqueus contritu(s) est et nos liberati sumus. Intusschen zeg ik andermaal met de psalmist: Inveteravi inter omnes inimicos meos. Het eerste briefje wat ik schrijf is aan jullie beiden, aan wie ik in zeer zware en bittere uren dikwijls gedacht heb als aan mijn liefste en dierbaarste vrienden.***
> ***Behalve mijn familie bezoek ik niemand dan jullie voor ik me ga afzonderen om me op m'n 25-jarig priesterfeest voor te bereiden. Tevens kom ik jullie dan a.s. Zaterdag uitnoodigen om als eenige buiten de familie dat feest mee te komen vieren in Stein’.***[54.]

Schreurs' hoofd stond allerminst naar feesten. Toch heeft hij zich deze laten welgevallen om er zijn doodzieke moeder mee te plezieren. Hij kreeg van de kerkelijke overheid de niet-alledaagse toestemming om de H. Mis in het huis van zijn moeder in Eijgelshoven op te dragen. Vier maanden na Schreurs' ontslag uit Scheveningen stierf ze: 12 juni 1944, op 77-jarige leeftijd.

Over zijn verzetsdaden heeft Schreurs, geheel volgens de opvoeding die hij had genoten, gezwegen. Er zijn echter spontane schriftelijke getuigenissen.

Zo treft bijvoorbeeld de 'openbare dankzegging', direct na de oorlog gepubliceerd in (de oorspronkelijk illegale) 'De Zwijger', weekblad voor Venray en omstreken:

'Onuitwischbaar zal in onze herinnering blijven de heldenmoed, getoond door de Zeer-Eerw. Pater Jac. Schreurs. En hierdoor zeggen wij tevens dank voor de geestelijke steun die wij dikwijls van hem mochten ontvangen. Wij zullen hem nooit vergeten. Familie S. Weijand, Amsterdam'.[55.]

Schreurs zelf zwijgt en wordt verzwegen. Voor hem na de oorlog geen koninklijke onderscheiding of verzetskruis. Wel mocht hij zijn bundel oorlogsgedichten *Eiland der Eenzamen* ('In diepen eerbied en trouwe aanhankelijkheid draagt de schrijver van "Eiland der Eenzamen" dezen bundel gedichten op aan U, Majesteit, Koningin en Moeder van het uit bloed en tranen herboren Vaderland') tijdens een persoonlijke audiëntie in 1946 aan de vorstin, koningin Wilhelmina, overhandigen. En voorts ontving hij op 15 juni 1964 de somma van f 525,- (25 eenheden van f 21,-) 'als genoegdoening voor doorstaan leed'. Het bedrag werd uitgekeerd via het Centraal Afwikkelingsbureau Duitse Schadeuitkeringen (Cadsu), conform de 'Regeling inzake uitkeringen aan Nazi-vervolgden'.

Zelfs wanneer hij op 29 october 1945 zijn zus Antje schrijft, direct nadat hij vernomen heeft dat zij en haar kinderen het Jappenkamp in Indië hebben overleefd, bericht hij over eigen ervaringen uiterst sober:

> ***'Wat hebben we over jullie in zorgen gezeten, hoe smartelijk op nieuws verwacht (...) Dit is de eerste gelegenheid die we hebben naar jullie te schrijven en zonder omwegen zal ik je eerst uit een mooien droom moeten helpen. Ons moedertje is op 12 juni van verleden jaar heel zachtjes naar den hemel gegaan.***
> ***Haar liefste wenschdroom om Antje nog eens te zien, is niet in vervulling mogen gaan, maar dat is dan ook, geloof ik, alles wat***

O.L. Heer haar niet gegeven heeft. Voor de rest heeft ze den oorlog moedig en rustig doorstaan, heeft haar reisduifnatuur tot op het laatst haast bot kunnen vieren en heeft veel geluk beleefd. Onder ander dit: van mij uit de gevangenis te zien komen waar de SS me zes maanden lang hield opgeborgen en waar ik wonder boven wonder bevrijd ben nadat men me een kogel had toegedacht en missen van requiem voor me gelezen waren. Op 11 Februari 1944 kwam ikvrij en op 23 Maart heb ik in Eygelshoven met alle familie aanwezig mijn zilver priesterfeest gevierd met, ter eere van moeder, de mis aan huis aan een mooi altaar vol witte seringen. Van de glorie die moeder dien dag beleefd heeft is een klein portret van haar bewaard dat je spoedig gezonden zal worden. Ze was toen nog maar een veertje van leven. (...) Troost je meisje, alles is goed zooals het is en onze moeder tenminste is gespaard gebleven voor de laatste phase van den oorlog die als een lawine over ons arme Limburg is gegaan. (...) Ik zit nog immer in Stein en heb veel gewerkt, ook onder den oorlog, veel geschreven. Ik hoop dat me spoedig gegeven zij jullie wat boeken van me te sturen. Behalve een paar verzenbundels en enkele tooneelspelen schreef ik: "De bruid die hij niet verwachtte", een roman die veel opgang maakte, verder "De kroniek eener parochie" in drie deelen, ook een roman waarvan het eerste deel verscheen onder den oorlog en in 12.000 exemplaren de wereld inging. Het tweede deel verschijnt begin '46, het derde deel in 't najaar '46. Dan gaat op de pers een kinderboek "Het glazen paard" en momenteel maak ik de copie klaar van mijn laatste roman: "Mijne moeder Elisabeth". En met dit al zat ik van 19 Aug. '43 tot Februari '44 in achtereenvolgend drie gevangenissen als politiek gevangene: te Maastricht, in 't Lager der SS te Haaren en in het Oranjehotel te Scheveningen waar ik bar honger leed en tot niets doen gedoemd werd'.[56.]

In de opsomming van werken ontbreken de gevangenisverzen, gebundeld in *'Eiland der eenzamen'.* Volgens het colofon zijn de gedichten als spijkerschrift ontstaan in niet alleen Scheveningen, maar ook in Maastricht en Haaren. In de tekst vindt men overigens voornamelijk verwijzingen naar de Scheveningse periode. Schreurs heeft geprobeerd van zijn ervaringen, zijn cel, zijn collega-gevangenen, van bewaker en beul, God, Maria en de dood, protest en berusting (en ook nogal wat vaderland) poëzie te maken.

De bundel kreeg als motto de slotregel van het XXXVIIste sonnet uit De weerliicke liefden tot Roose-mond van de 17de-eeuwse priester-dichter Justus de Harduwijn mee: De vang'nis die my praemt is eene spinne webbe. In dit sonnet presenteert de geliefde zich voor Roose-mond met al zijn verdriet (*'Mijn leven over al voel ick een doot te zijne'*) en wanhoop (*'Mijn herte lightghepackt tusschen hopen en duchten'*). Maar tegelijkertijd waarschuwt hij haar: Ik kan mij bevrijden uit jouw gevangenis. Ik ben jouw gevangene, zolang ík het wil.[57.]

Schreurs dicht over de tekeningen en woorden op celdeur en muren, groet zijn waterkruik, schrijft over lotgenoten, dood, verhoor, gedroomde vrijheid. Schelden blijkt hij plots ook te kunnen. In het gedicht Wachtmeister gaat hij tekeer tegen zijn bewaker:

Wachtmeister

Wachtmeister vocht bij Stalingrad
En heeft daar zware kou gevat;

Nu loopt hij met een sleutelbos
En slaat er buil en bloed mee los.

Wachtmeister heeft een houten arm.
Die houdt hij op de Joden warm.

Ook heeft hij een bevroren been,
Daar trapt hij mee naar iedereen.

Wachtmeister heeft een hard gezicht,
Daarbinnen brandt geen enkel licht.

Zijn oogen zijn zoo koud als ijs;
Die weten niets van 't paradijs.

Wachtmeister, staak die willekeur;
Jouw oordeel reeds staat voor de deur...

Wachtmeister!

Meestal is hij subtieler:

Het zeegeruisch

't Geruisch der zee, gelijk een bosch vol wind,
Heeft me als het nacht werd dikwijls meegevoerd
Van 't harde bed, waaraan mijn lijf gevloerd
Den hekel kende van 't verwende kind
Naar kamers waar men samen was bij weeld'
Van warmte, lamp en spijs en waar tot slot
- De handen samen voor den sterken God
Terwijl de slaapwind 't goede huis omspeelt -
De nacht nog werd geprezen om den dag.
Hoe schrijnend dan, wanneer ik uit dien waan
Weer te beseffen kwam: mijn kwaad bestaan;
De nood; de nacht; het stroo waarop ik lag;
De vele slapers rond me en 't doodsgebaar
Dat naar hen tastte, raadselig en blind....
En 't zeegeruisch? o ieder bosch vol wind
En elke boom ontvoert mij nù naar daar!

Evenals in:

Der wereld zware nood is over

Het was een nacht als na een regen
Waarin ik stram mij vond gelegen.
Ik zag door takken en door grassen,
Die rond mij waren dichtgewassen,
Een groene schijn van water leken
En met een snik de sterren breken.
De wind ging zwaarder door de platanen;
Ik had een zilten smaak van tranen.
Terwijl ik langzaam mij ontdekte
En huiverend de handen strekte
Naar iets dat, binnen mijn verlangen,
Gelijk een vrucht was blijven hangen,
Voelde ik aan hun vertraagd gebaren
Dat zij mij vreemd geworden waren.
Wat is gebeurd? trachtte ik te denken,
Toen dáár een hand begon te wenken
En ginds een hoofd kwam opgerezen

Naast nóg een hoofd en nóg een wezen.
De nacht, zon ik, zal dra voorbij zijn;
En warm in mij ervoer ik blij zijn
Om een gedicht dat ik zou schrijven,
Een tragedie in veel bedrijven,
Waarna ik mijn hoofd weer nedervlijde.
En 'k droomde door: ik zat bescheiden
Met moeder bij een roemer moezel,
Toen 'k eensklaps uit dien zoeten doezel
Gewekt werd door een hijgend spreken,
Door hier en daar een takken-breken;
Dan op mijn knieën recht gestrompeld,
Hoorde ik van mond tot mond gemompeld:
Der wereld zware nood is over;
En iemand dichtbij in het loover
Zei zacht tot mij: wij zijn herboren,
En aan mijn oor: wij ademhalen
En alle tranen zijn bevroren
In het gezang der nachtegalen.

Alle denken, bidden, schrijven lijkt er op gericht de angst voor de dood, die zich voortdurend in de bajes manifesteerde, te temmen.

Verwelken

Ik heb den dood geroken in de rozen
En daarom vroeg een and'ren weg gekozen
Om ongehinderd naar mijn werk te gaan;
Maar alles sinds ziet mij gebroken aan
En 'k kan den stervensreuk niet meer ontkomen
Die uit de rozen ademt en de boomen,
En 't boek waarin ik lust'loos bladerend lees.
Verwelkend als het gras is alle vleesch
En alle ding: de inkt op het papier;
De hand die schrijft, dit schrijvend schildpaddier
En op zijn rug - de vlinderende elf:
De levende, de doodsgedachte zelf.

Dixit Insipiens

Ik zie: de blaren vallen reeds, 't korten der dagen
Bedroeft mijn geest en in de tuinen geurt de dood;

En vogels, zwijgend op den wind van hier gedragen,
Maken de aarde eenzaam en de hemel groot.

Stervende boer

Een harde en behaarde boerenhand
Kwam tastend uit den hemel van het ledikant
En scheidde de gordijnen;
En naar zijn hand ziend' - hun ivoren lijnen
In 't licht der nachtkaars, - riep oneens zijn stem,
Het oog, ijl schreien van het kind in hem:
Ik zie de zon al schijnen!
En nog één tel zag ik de gouden weerschijnsvonk
Der kaars die op den nagel van zijn grooten vinger
brandde;
Toen viel de hand, de vonk en vouwde ik zijn handen.

Het leven hernam zich. Schreurs zette zich als een waanzinnige aan het schrijven. Er kwamen ook allerlei verzoeken om gelegenheidswerk binnen.

Zo produceerde hij het toneelstuk *'De mensch Hioob'*,[58.] voor het eerst opgevoerd met Pinksteren 1945, op de puinhopen van het Ursulinenklooster en meisjespensionaat Jeruzalem in Venray, ter gelegenheid van het veertigjarig priesterfeest van zijn oorlogscompaan deken W. Berden. Hij schrijft het 'uit vereerende vriendschap voor den jubileerenden Deken en uit groote sympathie voor het zwaar getroffen Venray waar ik, op het gastvrije Jeruzalem, zoo dikwijls en zoo gaarne mocht vertoeven'.[59.]

Hij schreef het in een vloek en een zucht. En daar vertoont het ook alle sporen van. Het kostte hem geen moeite zich in de positie van Hioob/Job te verplaatsen. Zo eindigt het:

> ***'Dit alleen nog wilde ik zeggen: Wij hebben allen geleden. De een minder, de ander meer; de een in zijn goed, de ander in zijn bloed, maar wij allen in onze harten. De voorbijgang des Heeren liet zijn sporen na in puinhopen en rouw. Heel het land is ermee bezaaid. Hij heeft ons met slagen gezegend en met rampen getooid. Dood en verschrikking hebben voor Hem gepleit. En wij hebben Hem niet gevloekt, noch in ons binnenste noch in zijn aangezicht, den satan***

der verwoesting ten spijt. Dat is ons deel. Doch zet u neder, vrienden en laat ons maaltijden. Hioob is genezen en het vaderland verrijst'.[60.]

Schreurs heeft zich nauwelijks de tijd gegund de ervaringen, tijdens zijn detenties opgedaan, te verwerken. Hoezo oorlogsslachtoffer? Er volgde een explosie aan proza, poëzie en toneel. Hij waagde zich, op verzoek van de KRO, ook aan een *hoorspel.* Thema: Het verzet. Hij koos als lokatie Ospel, dorp in de Peel. Hoofdpersonen in deze driedelige smartlap, die de titel 'Het einde van de nacht' kreeg, zijn - naast de verteller - de verzetsman/onderwijzer Frans van de Mortel, zijn collega (tevens verloofde) Mia van de Sterren, de gestrande Canadese oorlogsvlieger kapitein Louis St. Laurent, de zich als illegaal presenterende collaborateur Winand Jeukens en de Duitse legercommandant Ebert Harster. Een stuk over, voor een deel zelf ervaren, oorlogsleed en over vrouwenmoed, dat eindigt in de spreekkamer van de Zusters van de H. Drieëenheid, bij wie Mia tenslotte tenslotte is ingetreden. Zo bont had Schreurs het tot dan nog niet gemaakt. Mogelijk had het schrijven ervan voor hem enige therapeutische waarde. Iemand heeft hem nadien ook nog durven suggereren dat er een film inzat. Zo schreef hij enthousiast een scenario onder de titel *Sneeuw en Bloed.*[61.] Er kwam zelfs een Engelse versie: *The song of the Peel.* De stukken zijn niet verder gekomen dan het Gemeentearchief van Sittard.

Ter blijde Herinnering
aan de
Eerste H. Communie
van
Roze=Marijntje Goossens
in de Parochiekerk van het
H. Hart te Tegelen
30 Juni 1940.
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, do=na nobis pacem.
Lam Gods, dat de zonden van de we=reld wegneemt; geeft ons den vrede.

Kort na zijn arrestatie ‘schreef’ chreurs met zijn nagel een afscheidstekst op een Communie-prentje.

Brief vanuit Zelle 739, ‘Oranjehotel’ Scheveningen

Jacques Schreurs met zussen en broers in de tuin van het MSC-klooster in Stein. Staand *(van links naar rechts)*: Gunst, Antje en Toon. Zittend: Maria en Tineke.

Schreurs en confrater Theo Rateland.

Met mannen van Overhoven op retraite in Spanbeek.

Kapelaan in Overhoven-Sittard. Zijn ervaringen vindt men terug in de trilogie ‘Kroniek eener parochie’.

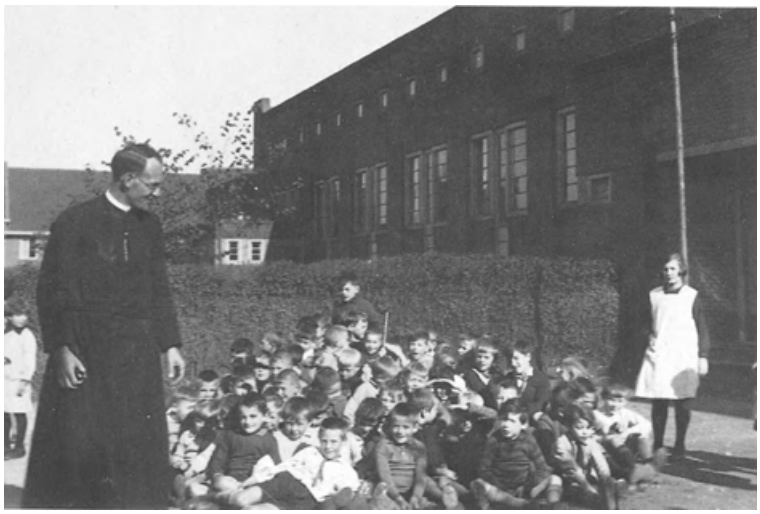

Leerlingen van de St. Jozefschool in Overhoven.

Op bedevaart naar Lourdes, met onder meer Tineke (rechts).

Eindnoten:

1. Jacques Schreurs MSC: Kroniek eener Parochie, deel 1: De kraai op den kruisbalk, Utrecht z.j. (1941).
2. Stein, 18 april en 3 juni 1940. Aan de familie Th. de Wit, Kediri, Java.
3. Archief provincialaat van de MSC, Bredaseweg, Tilburg
4. Panheel, 28 oktober 1917. Aan: J.H. Schreurs, Arnhem.
5. Gazet van Limburg, 25 oktober 1947: Pater Jacques Schreurs een collaborateur?
6. Anton van Duinkerken: Ballade van de katholiek. Opgenomen in: Hart van Brabant, Utrecht/Brussel, 1948, 84-86.
7. Herstel, 18e jaargang, nr. 20, 20 mei 1937, 6.
8. Overhoven, 25 februari 1932. Aan de familie Th. de Wit.
9. Stein, 10 juli 1938. Aan de familie Th. de Wit.
10. De Nieuwe Gemeenschap, 1934-946 [300 abonnees]

11. De Bundel, nationaal-cultureel maandblad, 1937-1938 [100 abonnees]
12. Lisette Lewin: Het clandestine boek, 1940-1945, Amsterdam, 1983, 317.
13. Adriaan Venema: Schrijvers, uitgevers & hun collaboratie, deel 2: De harde kern, Amsterdam, 1989, 341-342
14. Albert Kuyle, De Kuyl, Bilthoven, 25 februari 1937.
15. Idem, 20 januari 1938.
16. De Bundel, 1e jaargang, nr. 9, 1938, 541.
17. Albert Kuyle. In: De Gemeenschap, 2e jaargang, nr. 2/3, februari/maart 1926, 93.
18. Albert Kuyle: Werkverschaffing. In: De Gemeenschap, 7e jaargang, nr 11/12, november/december 1931, 522-539.
19. Jacques Schreurs: Werkverschaffing. In: De Gemeenschap, 8e jaargang, nr. 2, februari 1932, 48.
20. De Linie, 12 april 1946: Een volksbeweging ten gunste van Mussert. (In De Linie van 23 juli 1948 vroeg hij van Nederlandse congregaties hulp voor Duitse kinderen, die slachtoffer zijn geworden van de oorlog: Een vreemde veronderstelling? Een voorstel uit Limburg).
21. Dr. L. de Jong, Het koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, deel 5, Den Haag, 1974; 2e helft: De letterkundigen, 741 e.v.; idem: Pilotenhulp, 755 e.v.; idem: deel 7, Den Haag 1976; 1e helft: De Joodse onderduik, 442 e.v.; 2e helft: De LO/LKP, 707 e.v.; Pilotenhulp, 910 e.v.; idem: deel 8, Den Haag 1978; 1e helft: Gijzelaars, 157 e.v.; Politieke gevangenen, 203 e.v.; 2e helft: Concentratiekampen in Nederland, 551 e.v.; Hulp van buiten, 852 e.v.
22. Dr. Lambert Houtepen (Delft, 4 september 1890-Salignac, 27 november 1970) was van oorsprong MSC-er. Hij was mede-oprichter van het door de MSC in 1921 gestart blad Ons Geestelijk Leven. In 1930 trad hij in bij de Chartreuse de la Valsainte, onder de naam Dom Denys. Hij publiceerde veel onder het pseudoniem O.M. (Omnium minimus).
23. Bert Poels: Vriend en vijand. Memoires. Het aangrijpend feitenverhaal over het verzetswerk op de Zwarte Plak, verteld aan Jan Derix, Venlo 1977.
24. Mgr. dr. A. Hanssen: Onze bloedgetuigen. De priesters van Limburg in oorlogstijd, Roermond/Maaseik, 1964.
25. Jos M.Th. Govaert SSS: Ondergedoken in het concentratiekamp. Priesterleven in het P.D.A., Utrecht-Nijmegen, 1949. [Eerder verschenen in het tijdschrift: God met ons, Brakkenstein-Nijmegen, 1947-1949].
26. Het Grote Gebod, 1951. Redactie: Gedenkboek-commissie, onder voorzitterschap van dr. ir. H. van Riessen, Kampen.
27. Eiland der eenzamen, Heerlen, z.j. (1946), 20.
28. Herderlijke brief van de Nederlandsche bisschoppen, 17 februari en 12 mei 1943. Archief Aartsbisdom Utrecht. Ook in: Mgr. dr. S. Stokman ofm: Het verzet van de Nederlandsche bisschoppen tegen Nationaal-socialisme en Duitsche tyrannie. Herderlijke brieven, instructies en andere documenten. Ingeleid en uitgegeven door; Utrecht, 1945.
29. Jacques Schreurs MSC: De mensch Hioob, gemeenschapsspel in drie bedrijven, met voor- en tusschenspel, Venray, 1945.
30. Verklaring A.H. Adams. In dossier Damen, CABR, MVJ, Den Haag. Adams (1911-1964) werd in 1941 benoemd als kapelaan in Meterik.
31. Gesprek met Mies van Oppenraay, Nijmegen, 10 april 1991.
32. Verklaring Jacques Schreurs, proces-verbaal no 81/845. In Dossier Damen, CABR, MVJ, Den Haag.
33. Interview P.J. Ambrosius te Horst-Meterik, 8 januari 1990.
34. Verklaring Jacques Schreurs: Proces-verbaal no 81/845, dossier Damen, CABR, MVJ, Den Haag.
35. Prentje: Ter blijde Herinnering aan de Eerste H. Communie van Roze-Marijntje Goossens in de parochiekerk van het H. Hart te Tegelen. 30 juni 1940.
36. Jacques Schreurs MSC: Spolia mundi, Utrecht/Brussel, 1949. 35, 41
37. De Jong, a.w., deel 8, 1e helft, 190.
38. Geciteerd door Theo Kroon in: Anton van Duinkerken, Zutphen, z.j., 72.
    Zie ook: Willem Grossouw: Alles is van u. Gewijde en profane herinneringen, Baarn, 1981; De lotgevallen van Haaren, 183-203.
39. Jac. Schreurs, Zelle 739, Deutsches Polizeigefängnis, Den Haag, Van Alkemadelaan 850. (Ongedateerd).
40. Dossier dr. Wilhelm Bodens, Riod, Amsterdam, verhoor no 656.
41. Het aantal arrestanten dat de Sicherheitspolizei gedurende de gehele Tweede Wereldoorlog in Nederland maakte bedraagt ongeveer 60.000. Ongeveer 15.000 vanwege illegale activiteiten.

Het gaat om mensen die betrokken waren bij o.a. illegale pers, spionage, sabotage, falsificatiewerk, activiteiten van de verboden CPN, pilotenhulp, hulp aan onderduikers, joden in het bijzonder.

42. Dossier dr. Wilhelm Bodens, Riod, Amsterdam, verhoor no 656.
43. Mevr. Barbara Ruhoff te Bonn bereidt een dissertatie voor over 'Die Sammeltätigkeit von Wilhelm Bodens'. Bodens is de auteur van (onder meer) het standaardwerk van uit de volksmond opgetekende 'Sage, Märchen und Schwank am Niederrhein', Bonn, 1936.
44. Frans Blommaert MSC: Jac Schreurs. Zijn leven en zijn poetisch werk. Licentiaatsverhandeling, Leuven, 1962 (gestencild), 21.
45. Prof. dr. Titus Brandsma: Mijn cel en Dagorde van een gevangene, Tilburg, 1944. 10.
46. De Jong, a.w., deel 8, 1e helft, 223 e.v.
47. Eiland der eenzamen, 20.
48. De Jong, a.w., deel 8, 1e helft, 296, voetnoot.
49. Blommaert, a.w., 21.
50. Theresia Spanjaard: Jacques Schreurs, missionaris van het H. Hart. Een waarachtig mens, priester en kunstenaar, Sittard, 1977, 81. (Wellicht is de naamsgelijkheid van de historicus De Jong en kardinaal De Jong aan een en ander debet).
51. Govaert, a.w., 123.
52. Dr. P.G.H. Schreurs schrijft (Tilburg, 23 maart 1993): 'De verhalen over "hosties binnensmokkelen" zijn op vrij grote schaal echt gebeurd. Zo zijn bijvoorbeeld onder de Japanse bezetting van de Philippijnen vanuit Australië per submarine hosties en hostie-meel binnengesmokkeld, samen met wapens voor de guerillas. Er was met levensgevaar om geseind per radio'.
53. Spanjaard, a.w., pag. 80-81.
54. Eygelshoven, 14 februari 1944. (Vert.: De boei is verbroken en wij zijn bevrijd. En: Ik ben oud geworden temidden van al mijn vijanden. Verwijzing naar psalm 18).
55. In: De Zwijger, Weekblad voor Venray en Omstreken, 1e jaargang na de bevrijding, no 27 (Zaterdag 26 mei 1945).
56. Stein, 29 october '45. Aan mevr. A. de Wit-Schreurs, kamp 8, Ambarava, Java.
57. Justus de Harduwijn: De weerliicke liefden tot Roose-Mond, 1613. Ed. dr. O. Dambre, Culemborg, 1978, 2 druk, 125.
58. De mensch Hioob, gemeenschapsspel in drie bedrijven, met voor- en tusschenspel, Venray,1945.
59. De Zwijger, Zaterdag 19 mei 1945.
60. De mensch Hioob, 21.
61. Het einde van de nacht. Hoorspel, z.j. (Gemeentelijke archiefdienst Sittard). Ontwerp Speelfilm-scenario Sneeuw en Bloed, z.j. (Gemeentelijke archiefdienst Sittard). The song of the Peel. Translated from the Dutch by E.L. Rijken MSC, Stein 1949. (Gemeentelijke archiefdienst Sittard).

Hoofdstuk III
Priester èn dichter

De combinatie van ‘sacerdos in aeternum’ en ‘wie schrijft die blijft’ is voor slechts weinig priester-dichters een garantie gebleken voor duurzame roem. Sommigen meenden alleen reeds door God en zijn heiligen op rijm te zetten in zijn eeuwigheid te kunnen delen. De kritiek heeft hen uit de droom geholpen. Soms op zeer harde wijze. Zozeer zelfs dat poëzie van dominees en priesters op den duur bij voorbaat verdacht was. Zowel binnen als buiten gemeente en parochie had men het niet op de dichtende clerus voorzien.

Niet alleen het dichten werd met argusogen gadegeslagen. Eind jaren twintig kwam er een omslag in de waardering van ook andere nevenpriesterlijke activiteiten van geestelijken. Dr. Hendrik Moller, stichter van de Katholieke Leergangen en van Ons Middelbaar Onderwijs in Brabant voerde een consistent de-clericalisatie-beleid.[1.] In de directies van nieuwe scholen benoemde hij, waar mogelijk, leken. Men durfde openlijk kritiek te leveren op katholieke ‘voormannen’, zoals op de politicus W.H. Nolens (1860-1931), die in het februari-nummer 1930 van de Gemeenschap door Gerard Wijdeveld ‘de sluwe priester van de Opportuniteit’ werd genoemd.[2.] Men hekelde Maasbodes priester-journalist Hyacinth Hermans,[3.] kritiseerde predikanten die in plaats van Gods woord hun politieke visies etaleerden.

De ‘vrije’ priester Wouter Lutki (1887-1968) klaagt dan ook in zijn maandblad Aristo- van februari 1932: ‘Zij roepen luid en herhaaldelijk, dat er zoo veel priesters mede den toon aangeven in het profane openbare leven, in de journalistiek, in het onderwijs, in volks-voorlichting; dewelke zij dan, naar een geestige vondst, “onherkenbare priesters” noemen.’ En: ‘In oude tijden, toen het beschaafde wijl gekerstende menschdom nog het geluk kende van een wijd-verbreid analphabetisme, vond niemand het een ramp dat nagenoeg alle publicisten-arbeid, alle onderwijs, alle wetenschap in handen was van priesters en kloosterlingen. En nog ten huidigen dage is het katholieke intellect van Frankrijk juist dáárom zoo trotsch op zijn clergé omdat, ondanks vervolging en nood, talrijke priesters schitteren in wetenschap, kunst en onderwijs’. En: ‘Wie zich populair zoekt te maken, hoeft maar mee te brallen in het koor contra “clericalisatie”, het vette leventje van pastoors in rijk-gebouwde pastorieën, het “reactionaire” conservatisme van katholieke dignitarissen’.[4.]

Het ‘ontmaskeren’ en onthalzen van priester-dichters zou de voornaamste taak blijken van het kort-levende blad De Valbijl, ondertiteld als Maandschrift der Katholieke Jongeren. In aflevering 1 van de eerste

en enige jaargang (1924) pakt Gerard Wijdeveld de Nederlands-Belgische Limburger Hilarion Thans, dichtend Franciscaan (1884-1963) stevig aan. In nummer 2 laat Frans Schaepman na vijf pagina's briesen het mes op Schreurs neer:

'Ik weet dat men zich zal ergeren, wanneer ik van de kunst van pater Schreurs de minderwaardigheid zal hebben aangetoond, maar het is noodzakelijk. Want zoolang deze "reputatie" blijft bestaan, zullen steeds meer godsvruchtigen hunne ex-voto's komen aandragen, hetgeen het aanzien der Kerk niet ten goede zal komen'.

De essentie van zijn veel te zwaar aangezette kritiek (in Kollewijnse spelling) luidt: 'Gij geeft, Zeer Eerwaarde dichters en Eerwaarde dichteressen, niets anders dan een ritmiese of rijmende herhaling van et woord Gods - dat gij daardoor tot een gemeenplaats maakt'.[5.]

Schreurs heeft zich niet echt laten ontmoedigen door de 'gepatenteerde waschwijven'[6.], zoals hij zijn critici van krant en tijdschrift noemt. Hij was overtuigd van zijn poëtisch en schrijverstalent en van de risico's, daaraan verbonden. In brieven aan vrienden geeft hij er bij herhaling blijk van zich deze te realiseren. Hij zelf zag als belangrijk probleem: gebrek aan tijd. Regelmatig klaagde hij over de grote werkdruk of liever: de geringe tijd die hem gegund werd om werkelijk iets moois te maken. Zijn toneelstuk *Omnis Terra* produceerde hij, tussen zijn werk door, in acht dagen.[7.]

'Sittard, 22 november 1930:

> ***'Allerbesten. Alhoewel er geen dag voorbijgaat zonder dat ik aan u denk, heb ik toch schroomelijk verwaarloosd nu en dan te schrijven, doch alles vergeven jullie me, als je weet hoe druk ik overladen ben met bezigheden: onze eigenlijke rector is al maanden overspannen en is weg, een plaatsvervanger die van niets iets afweet, zoodoende komt te veel op mij neer en ik ben nooit op mijn kamer dan om oerzakelijke brieven te schrijven - van mijn hart wordt niets meer verlangd - alleen koel berekenen en cijferen, trucs uitvinden om aan centen (guldens) te komen. Want de kerk is bijna klaar, maar de schuld neemt niet af in de mate het werk vordert: 115.000, dit pistj nog gein kat, zeggen ze hier - en dan is er niets in of eraan. Daarbij ben ik directeur van 2 patronaten, van allerhande liefdewerken en trek rond met de Wielewalen en preek ik uit alle "kuipen"***

> ***die voor me open staan. Ben adviseur van de R.K.W.V., propaganda-club, voetbalbond, directeur der congregatie en secretaris van 't Verlotingscomité. Ben tevens armenzorg en arbeidsbeurs, een voogdijraad op me zelf van een twintigtal kinderen, advies- en informatiebureau enz. enz. en géén dichter meer en ook zelfs geen schrijver meer, maar ploeteraar en bedelaar en sjouwer. Awel, nu zullen jullie me veel vergeven en daarbij geef ik nog 12 uur godsdienstles per week'.***[8.]

Wie niet klaagt, wie niet wint. Op den duur zou hij gehoor vinden voor zijn aspiraties. Hij had in deze een slechtere congregatie kunnen treffen. Schreurs maakte deel uit van het van oorsprong Franse gezelschap Missionnaires du Sacré Coeur (MSC), in 1854 in Issoudun gesticht door de priester Jules Chevalier (1824-1907). In 1880 werden in Frankrijk van staatswege alle kloosters gesloten. Vele religieuzen namen hun toevlucht tot België en Nederland. Zo ook de MSC.

Er heerste binnen deze congregatie een zekere 'schrijfcultuur'. Vanuit zendings-, wervings- en pr-overwegingen startte men in elk land waar men zich vestigde, maandelijks verschijnende *Annalen*, waarin, naast bedelverhalen, informatie over activiteiten van missionarissen en opwekkende woorden tot jongeren om zich aan te melden als seminarist, ook plaats was voor wat men *letterkundige* bijdragen zou kunnen noemen. Daarnaast kende men - zoals vele concurrerende congregaties - *'Almanakken'*. Die van de MSC werden in de media regelmatig geprezen om hun kwaliteit. Voor de meer wetenschappelijk georiënteerden was er, sinds 1921, Ons Geestelijk Leven. Het blad bestaat nog altijd, zij het sinds 1988 onder de naam *Geest & Leven.* Deze media waren voor aankomend wetenschappelijk, journalistiek en literair talent prachtig oefengebied.

Schreurs maakt in de Annalen zijn 'debuut' als verslaggever en vertaler (van vervolgverhalen als *Het Heilig vuur. De geschiedenis van de Japansche missie* en *Het beleg van Czentochow*).[9.] Hij publiceerde er ook gedichten in, zij het niet zijn beste. Andere trouwe medewerkers waren M. Molenaar, Alois Walschap, Jer. Vermin, H. Geurtjens en P.C. Keulers. Ze zouden allen van zich laten horen, al zou geen van hen zich zo professioneel en, op den duur, zo 'full time' aan het schrijven wijden als Jacques Schreurs.

Hij dacht na over zijn 'vak' en was er serieus, professioneel mee bezig. Dichten en schrijven was voor hem een ambacht, nauw verbonden met zijn priesterambt. In verschillende gedichten, in verschillende fasen van zijn leven komt zijn dichterschap expliciet aan de orde.

In Roeping van 1961 ging Jacques Schreurs op zoek naar de oorsprong van zijn affiniteit met en talent voor poëzie:

> ***'De poëzie die er schuilt in natuur en leven moet ik al vrij vroeg sterk hebben ondergaan. (...) Ik meen dat ik van planten en dieren, vooral van vogels en bomen, meer hield dan van de mensen, enkele uitgezonderd. Niet omdat die mensen mij veel verdriet deden, maar omdat ik mij in hun wereld vreemd voelde en in die van planten en dieren bijzonder goed thuis. Onder de vogels waren vooral de wielewalen of goudmerels mijn vrienden, - omdat zij zich zo weinig toegankelijk toonden, vermoedelijk - en onder de bomen waren het de populieren'.***

Met dichterlijke *uitingsvormen* werd hij geconfronteerd via grootouders, zijn moeder en de straat. Op de knie van zijn grootvader leerde hij martiale verzen over de dragonders van Napoleon en de Boerenkrijg. Van grootmoeder, 'die als jong meisje haar ringvingertje was kwijt geraakt en daarom voor mij in een waas van geheimzinnigheid gehuld ging,' kreeg hij ballades over missieprekers en kasteelheren mee. Van zijn moeder een enkel Mariagedicht 'waarin men de Maagd haar sluier scheuren zag tussen de rozenhagen' en voorts vooral kerkliederen 'die ze zong en waarnaar wij, haar kinderen dan eerbiedig luisterden. Vader, herinner ik mij, kwam dan wel eens even binnen om te vragen "hoelang het Lof nog duurde". Een zanger was hij niet, de brave man en de muziek die in hem zat loosde hij wel eens op een bugel. Zijn zin voor humor evenwel was ongewoon. Bij verhalen, waarvan de pointe menigeen ontging, lachte hij zich tranen'.

Als zijn eerste, echte tastbare contact met de poëzie zag Schreurs de eigen poëzie, die hij schreef tijdens zijn priesteropleiding. Daar ging hij 'dan ook met lijf en ziel, met huid en haar en meer dan voor mijn overige leervakken wenselijk was' in op.

'Dat ik zelf reeds verzen schreef voor ik zelfstandig gedichten kon lezen of smaak in gedichten vond, daarover verwonder ik mij nu nog en ik zou wel eens willen weten of dat ook bij andere dichters het geval is geweest'.[10.]

Over de oorsprong van het dichterschap 'informeert' ook het gedicht De vedelaar, opgenomen in de vroege bundel *Voor U alleen*:

De vedelaar
(Uit: Voor U alleen, 1922)

Van vader kreeg ik mijn vedel cadeau
En van mijn moeder mijn fijne snaren,
Den strijkstok, dien maakte ik mezelf maar zoo
Van wat riet en wat paardeharen.

Ik hield van de wind in het jonge groen,
Van zijn stem door den open zomer,
'k was nog in de tuinen van Limburg toen
En ik werd van een dreumes een droomer.

De hemel, ginds, hing vol muziek altijd
En eens, dat ik stond in de voren,
Met boven mij niets dan de eeuwigheid
En onder mij niets dan het koren, -

Toen de wind door de zindrende golven zwom,
Toen de stem van een gouden horen
Uit de heuv'len hoog in den hemel klom -
Is iets vreemds in mijn binnenst' geboren.

En de strijkstok over de snaren, begon
Ik opeens, wat de wind zong, te zingen:
Van Limburg zijn hemel, zijn land en zijn zon
En zijn duizenden wondere dingen:

Zijn bergen en beken, zijn eenigen stroom,
Zijn dagen en zilveren nachten
Gehuld in een droom van wierook-droom -
Van Limburg zijn diepste prachten.

Van Limburg zijn klokken bij droef en bij blij
Bij leven en sterven - om 't even,
Van Limburg zijn kind'ren vooral, en van mij,
Die een kind van mijn land ben gebleven.

En de vink en de spreeuw en de wielewaal zong
Als ik zong; en de nachtegaal, mede;
In mijn lied speelt een orgel, een fluit en een gong,
In mijn lied bidt mijn moeder haar beden.

In mijn lied speelt een knaap op de harp voor den Heer
En dartelt een vorst voor den Koning;

Het gaat als een bloem in de wind op en neêr
En geurt als een garve naar honing.

't Is een kreet in het zwarte gelaat van den nacht
En een kamp met een engel - een booze,
Mijn lied is een kind, dat nu schreit en dan lacht,
Mijn lied is een tuil witte rozen.

Een waterval strooit er zijn paarlen in uit,
Een molenrad ruischt er door henen,
Het bloeit als de avondzon in een ruit
En een kindeke hoor je er in weenen.

Het zingt van een knaap en een moedigen strijd,
Van een man en een brandend verlangen
Naar iets groots, voor zijn hart, als de eeuwigheid -
En ik heb er een kruis in gehangen! -

Van vader kreeg ik mijn vedel cadeau
En van moeder mijn fijne snaren,
Den strijkstok, dien maakte ik mezelf maar zoo
Van wat riet en wat paardeharen.[11.]

'Jezus' leven in 't verborgen dal' was voor de dichter de rechtvaardiging van zijn arbeid (ook Hij zong *'wel eens een eenzaam lied'*). De dichter spiegelde zich aan Christus, ook een poëet (*'In ieder woord Hij lei een fijne schat'*), die God in alle zaken proefde *'en wilde dat niet zwijgen'* en die de rust zocht om met *'de vogel (...) op zijn hand'* tot God te komen. Daarover dichtte hij in *Ars poetica.*[12.]

Ars Poetica
(De bloeiende wijnstok, 1924)

Van Jezus' leven in 't verborgen dal.
Vers: voor ons Christendichters bovenal.
Hij was een reine, geestelijke Mensch
Met ziel en hart vol van een groote wensch,
Die stil véél lief had, wel deed en óók zweette
Voor 't dagelijksche brood, dat Hij moest eten,
Zooals ons Vaders deden en wij allen doen
Al om de vreugde van een goed geweten.

Hij vond een mild geneugt in elk seizoen
En proefde God in alle zaken:
Het groenen en het rijpen in het veld,
Daarin heeft Hij een fijn belang gesteld.
En 't ging hem hartelijk aan, als, oogstbelaân,
Hij hier en daar een pezig ossenpaar
Zag taai en koppig voor de zware wagen gaan!

Hij had zijn gang langs weg en straat,
Zijn aanspraak en zijn raad
En was een deel van 't algemeen leven;
Een sierelooze rok was zijn gewaad
Maar sterk, voor koud en heet en grof geweven.

De vlegel aan de deel,
De ploeg, de ploegschaar en 't houweel,
De wan, waarmee men wande,
De eg en hare tanden -
Al wat de loffelijke arbeid zoet
En menschen maakte goed
Was maaksel van zijn handen.

Maar als, des avonds, in een wijd verschiet,
De zon ging onder en de verre aarde brandde:
- In alle oogen vreemd en schoon verdriet -
Zong Hij wel eens een eenzaam lied
Zooals een eerlijk man, die voelt Gods avond-zegen
Op zijn hart teeder wegen
En smaakt de rust van een verlaten pad.

In ieder woord Hij lei een fijne schat:
Hij minde mensch en dier,
Wijl God, in ieder schepselken, zijn eigen.
In bloem en kruid Hij had voornaam plezier
En wilde dat niet zwijgen;
En, ging Hij over 't land alleen,
De vogel mocht Hij gaarne op zijn hand
En heeft dan zóó, op eenen groenen steen,
Wel eens wat rust genomen
Om vrij en algeheel tot God te komen.

En 't jaar werd oud en 't jaar werd weder jong
Zoo bij de dertig keeren.
En op een morgen van een vroege dag
- De perzikboomen bloeiden en de peren -

Vroeg Hij zijn Moeder nieuwe kleeren.
Hij zag haar witte lach...
Toen stond Hij vóór haar in zijn wit gewaad
Zooals een kind dat in de wereld gaat,

Want onze Jezus is een kind gebleven.
Hij geve ons, kinderen, het eeuwig leven!

Hij voelt zich als dichter ‘Creator Spiritus’. Op speelse wijze verwoordt hij dat in het gedicht Duiven. Hij verkiest deze vogels boven pauwen. Een fragment.

Duiven
(Uit: Eiland der eenzamen, 1946)

Want duiven en geen pauwen hebben 't mij gedaan;
De trippeldans en niet het trotsche gaan;
De tuimelvlucht en niet de sleepgewaden
Dier schemerige prinsen langs de paden;
Het koeren en het spiegelen in de bron
En niet de rauwe kreet, de schrik van het gazon.
Als ik een Geest moest prijzen, zou ik prijzen
Hem die rozen, sneeuw en parelgrijzen
De duiven schiep: het kanten broekje wit
Onder het frakje dat, voornaam van snit,
Het borstje bloot laat en parmantig open,
Op pootjes als van bessesap bedropen;
En dan in het fraai en frank geheel die drang,
Dat voetenvier, dat vleugelenverlang!
Zoo, als 'k een Geest moest prijzen, prees ik dezen
Die, in het oerbegin, in zóó'n klein wezen
Het klaar staan schiep voor zeg maar welke reis...
De duif gaat voor en dan naar 't paradijs![13.]

God heeft zijn dichters nodig. Zonder hen heeft hij geen stem:

De krekel op de harp
(Uit: Spolia Mundi, 1949)

De krekel zong en zij werd boos:
‘Wat sjirpt die harp weer troosteloos!’

En toen zij staakte met haar lied
Verroerden ook de snaren niet,

Maar maakten zij weer een begin
Dan zette mee de harp weer in.

Het werd onder wijzen nooit beslecht,
Hoe dit krakeel werd bijgelegd.

Doch merkt van het moraal het slot:
Indien de mens niet zingt, zwijgt God.

Zó groot plezier heeft God in hem,
Dat hij zich beeld maakt van zijn stem.[14.]

Schreurs heeft zich bij tijd en wijle afgevraagd of zijn keuze voor het dichterschap, dat hem vervreemdde van de alledaagse priesterlijke taken, wel een terechte is geweest. Zijn confrater mgr. dr. J. Lescrauwaet was zelfs getuige van zo'n moment. 'Ik vraag me hier in dat kamertje van Spaubeek wel eens af, of ik het allemaal goed gedaan heb, door me mee te laten nemen door mijn dichterlijk talent en niet in de gewone zielzorg bezig te zijn met de gewone noden in de parochie van alle dag', hoorde hij hem zeggen.[15.] Het is overigens zeer de vraag of Schreurs wel wat te *kiezen* had. Voor de 'missie' op Nederlands Nieuw-Guinea, zijn jongensdroom, kwam hij niet in aanmerking. Het is niet uitgesloten dat zijn superieuren hem uiteindelijk ook niet geschikt oordeelden voor het parochiële werk. Het 'onderwijs', waarin traditioneel nogal wat dichterlijk talent 'verdween', is voor hem nooit in de picture geweest, zodat leidinggevende en administratieve taken overbleven. En zelfs de minst getalenteerde superieur kon bedenken dat Schreurs in zulke jobs z'n ondergang tegemoet zou gaan. Functioneringsgesprekken en sterkte-zwakte-analyses waren toen nog niet in zwang. Er is vermoedelijk sprake van een gelukkig uitgepakt toevalsbeleid, dat Schreurs de ruimte bood zijn talenten op beide fronten - het priesterlijke én het dichterlijke - te beproeven.

In het declamatorium *Henric van Veldeken*, waarvoor Herman Strategier de muziek componeerde, laat Schreurs Nederlands eerste bij naam bekende dichter (omstreeks 1140 tot 1210) openhartige uitspraken doen over het vak, over de positie van de dichter en over zijn strijd. Veldeke put moed uit de nacht. De Servaes-feesten zitten erop. Het volk is vertrokken. 'Wijze minnaressen slapen in een goed bed, de dwaze zitten als onwereldse vogelen verstrooid te sluimeren op de wallen boven de Jeker die ruist'. 'Ook God is naar huis/En ook de heiligen'. En dan begint Henric van Veldeken vanaf de sokkel op zijn plein openhartig te spreken. Een prachtige monoloog.

Onrustig op zoek
(Uit: Henric van Veldeken, 1952)

Telkens weer van de hoogte gevallen
Waarop ik waande te staan,
Trok ik van hoffeest naar hoffeest,
Met koningen over de bergen
En met edelen over de Rijn,
En was ik, alhoewel onder vrouwen hoofs,
Onder speellieden luid
En voor kleine luiden een rijmer,
Door de wildernis van mijn wezen
Onrustig op zoek naar U:
Zielsbedroefd en toch vol naamloze vreugde,
Mateloos arm en onschatbaar rijk,
In de grootste onrust geraakt, vol bijtende twijfel
Vol wurgend gemompel en toch vol glorie.

Gij, Gij alleen weet van mij af
In weerwil van de wijzen of die zo heten.
Gij alleen weet mijn wieg en mijn graf;
Gij alleen, dat ik stond in uw teken
En dat ik, ten dode vermoeid
Van de omzwervingen van mijn geest die geen rust kende,
Uitging van mijn ellende
En ergens, tussen de Noordzee en de Alpen
In Uw teken rust:
Een fakkel die brandt en is uitgeblust -
Wat moet men meer van mij weten?

Als ik, in de nacht van uw mysterie verdwaald,
Een vogel in stormwind en schuim,
Te bezwijmen dreigde aan mijn onmacht U te volgen;
Tot aan de afgrond heb ik mij gewaagd,
Tot vlak voor het sterven,
Tot aan het bezwijken aan uw geweld..
In mij wonend: herkende ik U niet;
Alleen maar beseffend wat ik buiten U zijn zou,
Wist ik niet wie Gij zijt:
Zonder land, zonder lucht, zonder vuur, zonder water,
Zonder nu, zonder later -
Niets van wat wij, dichters,
stamelend onder woorden te brengen vermogen,
O, Gij, Alwijze, Algoede, Alhoge
Wanhoop der dichters...

In de grootste onrust geraakt, vol bijtende twijfels
Vol wurgend gemompel en toch vol glorie;
Een man van gal, een zoon van de kwelling,
Een dichter, een man van de smarten.
Wat wil men nog meer van mij weten?
Dat uw hand bleef opgeheven over mijn niet
En dat uw adem mij bleef omblazen...
Wat willen zij nog meer van mij weten, de dwazen,
Dan de grondtoon van mijn lied?
Deswege wend ik mij af van hun zin
En tuur ik verloren de dag en de nacht
En vereeuwigd de eeuwigheid in.[16.]

In 1959 verraste Schreurs met Nieuwe gedichten in het cultureel maandblad Roeping,[17.] waarvan drie (*De dichter; God heeft de dichters lief; Ik ben een dichter*) handelen over de relatie God-dichter. Eén van de drie:

God heeft de dichters lief
(Uit: Roeping, 1959)

God heeft de dichters lief
Als eerstgeboren zonen;
Maar waarom weet ik niet.

Soms licht van zin en wild van haar
Berokkenen zij Hem veel ongerief;
En of die God, hoe onberekenbaar
Hij soms zijn mag, 't kan verschonen
Dat zij - o, ieder dichter is zijn dief -
De schoonste bloemen uit zijn lusthof roven,
Geloof ik niet.

Wat moet ik dán geloven?
Dat God hen gaarne ziet,
Omdat zij anders dan de anderen
En reeds van Henoch af
Op hunne handen naar den hemel wandelen
En op hun voeten naar hun graf?
Ik weet het niet.

Ik weet alleen dat, als God in zijn gram-
schap ooit een dichter liet verdrinken,
Zijn hoofd meteen weer boven kwam
En nóg zijn lied bleef klinken.

Schreurs is een ook qua vorm traditioneel dichter, hoewel hij op latere leeftijd nog wel wat experimenteerde, zoals in Rozen en roggebrood.[18.] Deze cyclus associatieve gedichten werd in 1961 in Roeping gepubliceerd.

Het kan mij soms overkomen

Het kan mij soms overkomen
dat ik iets zeggende ben
en toch niet weet wat ik zeg -
noem mij dan: paard,
doch vergeet ook mijn eigenlijke naam niet
En het ritselen van de muizen niet
in het stro van de geest.

Onder zweepslagen van licht

Onder zweepslagen van licht
sprong de morgen op
en verbrijzelde zijn stal;
goede morgen, zei de boer
en gaf het paard haver,
lei hem een haam aan
van duiven en hanengekraai
en wekte zijn kinderen. -
Een stem van gebroken ruiten
En rinkelende waterremmers riep:
Geloofd zij Jezus Christus.

De zon botste met haar hoofd

De zon botste met haar hoofd
tegen de voorruit,
Ik werd wakker met bloed aan mijn slapen,
Een scheur in het laken
en een plak brandende lak
op mijn hoed;
buiten kreunden de vogels
van het rekken hunner vleugels,
het licht blies op zilveren sleutels
en de schoorstenen begonnen te roken.

Ik weet nog

Ik weet nog
hoe het in de ogen van kinderen was
het karkas van een dode hond te zien liggen
in zijn gemartelde pels;
wat hebben zij sedert dien
al niet moeten zien, díe ogen!
Durft gij erover spreken?
Ik niet,
ik mag er niet aan denken -
het gras zou beginnen te huilen.

Kon ik nu iemand vinden
die mij liet slapen als sneeuw -
niet om mij de vergetelheid der dingen
te leren of hun verdromen,
niet om alle dingen te laten bestuiven
door de as van een brandende slaap,
maar om wakker te zijn en
rechtstaande onder het koor
van cimbalen en symbola
als hij komt
die mij laat slapen als sneeuw
en een gat in de hemel.

Toen ik, toen ik ziek was

Toen ik, toen ik ziek was,
mijn zesde dag overleefd had
vond ik mij herschapen,
dacht ik, in een nieuwe schepping -
vogels vlogen op mij toe om nieuwe namen,
bloemen om kindergezichtjes,
vlinders om nieuwe moedervlekken
en kinderen om weer eens heel andere
plezierige speelgoeddieren
dan paashazen, kerstmannen en sinterklazen;
zelfs de zon wou met mij aan de wandel -
doch de mensen allemaal
kuiltjes in de wangen te geven,
lukte mij niet.

Ook met *Verzen van Quidam*[19.] experimenteerde hij wat.

Hoop en herinnering

Hoop en herinnering:
deze tweelingzusters
en beiden mij even lief
maar strijdend in mij om de voorrang
elkander fnuikend
als jaloerse glazenwassers
en neurotische nimfen -
En ik, op wankele voeten staande
tussen hen in,
wat kán ik bij zoveel vuur zonder water,
bij zoveel hardnekkigheid zonder roem,
daar dit een tweekamp is
die niet door liederen kan worden beslecht?

Water dragen

Water dragen in mijn stem
naar allen die dorsten,
dat wou ik;
maar als ik gaan wil
zitten er mossels in mijn stem,
kikkers in het water
en kom ik telkens van niets tot niets
en van later tot later.

Van ‘nieuwlichterij’ moest hij niets hebben. Hij hekelde de *atonalen* in een pastiche in de rubriek *Ringsteken* van Dietsche Warande en Belfort, 1960[20.]:

Atonaal moet zijn
wat men allewijl savoureert,
atomaal, nonfiguraal en gedeformeerd;
maar de hond blaft nog altijd
zoals hem in principio werd geleerd
en de haan kraait nog steeds kolossaal;
maar wat is 't dan, mens, dat u deert?
Vernieuwing, zegt gij?
die juich ik toe,

geen platgetreden paden;
maar paard zij paard
en koe zij koe
en de mens, als 't kan,
vooral de man
verstaanbaar -
en niet aan de mode verraden.

Wel zeer traditionalistisch is het werk dat Schreurs afleverde onder de noemer lekenpelen (dat is: toneel te spelen door amateurs, leken dus), massaspelen (voor markt, kerkplein en stadion) en intiemere mysterie- heiligenen wagenspelen. Er is veel kaf onder het koren. Het is veel lezen en weinig genieten. Dat neemt niet weg dat de stukken in de tijd van ontstaan veel gespeeld zijn en daarbij soms prachtige recensies kregen, waarin de auteur zelfs de lof werd aangedaan Vondel naar de kroon te steken. Ze wilden bijdragen aan het ontwikkelen van kunstzin, aan de emancipatie van de katholieken, aan de versterking van het geloof en aan de behoefte aan amusement.

De stukken hadden een zeer groot bereik. Honderdduizenden toeschouwers hebben via dit (vaak gelegenheids-) werk kennis gemaakt met Schreurs' gedachtengoed en artistiek talent. En nòg trekt zijn Passiespel *Van Gabbatha naar Golgotha* iedere vijf jaar tienduizenden naar het overdekte openlucht-theater van Tegelen.

De toneelschrijver Schreurs blijkt op zijn best toch altijd weer dichter. Successen boekte hij met zijn spel, gebouwd rond het lijden en sterven van de befaamde Heilige Liduina van Schiedam:

Lidewijde
(Uit: De Hemelsche Twistappel, 1933)

Het was mijn lust met u te spreken,
Het was mijn lust u te verstaan...
En onverzwakt en onbezweken
Heer, vul ik in mijn lichaam aan
wat aan uw Lijden mocht ontbreken
Het was mijn lust u te verstaan.
In elke hand draag ik uw teken
En, met een last op mij gelaân,
Moet ik door ongebaande streken -
Door ijs en vuur mijn kruisgang gaan;
Waar zijn uw waterrijke beken?
Waar is uw schaduwrijke laan...?
Het was mijn rust met u te spreken,
Het was mijn lust u te verstaan...[21.]

Schreurs verraste zijn publiek met een spel over een driehoeksverhouding. ‘Een spel van echtbreuk’, in de termen van toen. Beeldhouwer Lucas betrapt zijn vrouw tijdens Carnaval met een (gemaskerde) man, die later zijn broer blijkt te zijn.

Lucas
(Uit: Pieta, een mysteriespel van droom en gelijkenis)

't Kan zwaar zijn soms Gods eenzaamheid te dragen,
En stil te zijn in zijn besloten Hof,
Wanneer de sterren der gedachten dof
En aller dingen vormen donker worden;
De schoonste bloemen zijn de vroegst verdorden;
De tijd verwischt de wezens en hun vorm
En in het hart der dingen knaagt de worm
Die, sinds de vrouw die bij God ademhaalde
En als een kind in Zijnen Hof verdwaalde,
De harten als de bloemen èn de vreugden schendt...
Ik kende niet, ik heb haar nooit gekend
Die vrouw, die zon en maan verrukte
En in den appel, die zij blozend plukte,
Haar God, haar adem en haar leven schond.
Doch 'k werd haar kind, haar man: ik draag haar wond
Nu dubbel in mij: tweemaal nu bezeten
Van eene vrouw en tweemaal ook gebeten
Ben 'k met de vloek van haar oorspronkelijkheid belast;
Thans ken ik haar, en al te wreed verrast
Lijd ik den nood dien God eerst heeft geleden,
want achter Eva weer verbrandt een Eden,
En sluit een poort die voor geen kloppen wijkt.

God legt de wereld open voor mijn schreden
En achter mij grendelt Zijn hand een deur;
Breek op en keer den rug naar het verleden:
Een beeld dat schreit, een spiegel met een scheur.[22.]

Schreurs was bijzonder gehecht aan zijn Passiespel. In zijn voorwoord schrijft hij François Mauriac na:

‘Een passiespel zou men op zijn knieën moeten schrijven, met een gevoel van onwaardigheid, in staat om ons de pen uit de handen te

doen vallen. Een zondaar diende zich te schamen daar hij den bluf had om zulk een werk te voltooien'.[23.]

Schreurs was niet de eerste dichterlijke 'zondaar' die zich aan het voorname thema waagde. Pastoor A. van Delft was hem voorgegaan. Schreurs heeft met zijn versie van het verhaal van Christus' lijden, dood en verrijzenis diens eerder opgevoerde spel weggedrukt.[24.] Priester-dichter Van Delft heeft zijn 'verlies' (ook financieel, want het honorarium was bij uitzondering zéér aantrekkelijk) van zijn concurrent sportief genomen. Liefde voor het Passiespel, maar óók het honorarium, bestemd voor de missie, was voor Schreurs in augustus 1965 de reden om, ondanks zijn ernstige ziekte, nogmaals 'door de knieën' te gaan. Ditmaal voor de eisen van het bestuur van de Stichting Passiespelen Tegelen (met achter zich de kerkelijke overheid) dat méér Pasen, méér Verrijzenis in het spel wilde. Hij liet zich naar Bretagne rijden, in de hoop daar de lucht en de rust te vinden om te herschrijven. De dood zat hem toen al te zeer op de hielen om het karwei echt met succes te kunnen klaren.

In 1940 beleefde Schreurs de eerste opvoering. Na de oorlog (1946, 1950, 1955) werden de spelen een toeristische trekpleister, opgenomen in het programma van VVV's en reisbureaus. Per uitvoeringsjaar kwamen tussen de 110 tot 160.000 betalende toeschouwers naar Tegelen. Daarna begon de recessie. Men zocht de reden in de tekst, waarin de regisseurs dus stevig begonnen te snijden. Zonder resultaat. Een poging Hans Berghuis een nieuw passiespel te laten schrijven mislukte. Berghuis wilde de weg op van Kazantzakis' *Christus wordt weer gekruisigd.* Hij dacht erover Christus op een fiets in plaats van op een ezel Jeruzalem te laten binnentrekken en wilde voor de spelers geen Heilige Landstichting-gewaden maar C&A-tjes. Zoiets.[25.] Zijn ideeën vonden geen genade, zodat in 1967 toch weer de oude tekst van Schreurs werd gebruikt. Van lieverlee werd ook de belangstelling weer groter. In 1990 kwamen 51.000 mensen op de spelen af. Toch heeft het stichtingsbestuur in 1992, de auteur Thomas Verbogt de opdracht gegeven een nieuwe tekst te schrijven voor de spelen van 1995.[26.] Tot slot een fragment uit Schreurs' Gabbatha naar Golgotha. Maria's laatste woorden:

Maria
(In: Van Gabbatha naar Golgotha. Passiespel, 1937)

Hoe keert gij weer na drie en dertig jaren,
In deze schoot, mijn Kind, waar gij waart klein;

Uw hart was groter dan de zonden waren;
De zonden wreder dan de mensen zijn.
Mijn arme God hoe ligt gij hier verslagen
En veel te ver reeds uit mijn schoot gegroeid,
Van 't ene hout naar 't andere gedragen
En als een tak van zijne stam gesnoeid...
Weer slaapt g'in windsels als die eerste morgen,
Maar hoe verkleumd nu, Kind, en hoe gewond;
Gij schreit niet meer want God heeft u geborgen,
Gij houdt zijn groot geheim verborgen in uw mond.
Slaap wel mijn zoon! Uw voeten zijn gewassen,
Uw hoofd gebalsemd en uw lichaam rein;
In uwe slaap zal u de Heer verrassen
En als gij opstaat zal het Pasen zijn![27.]

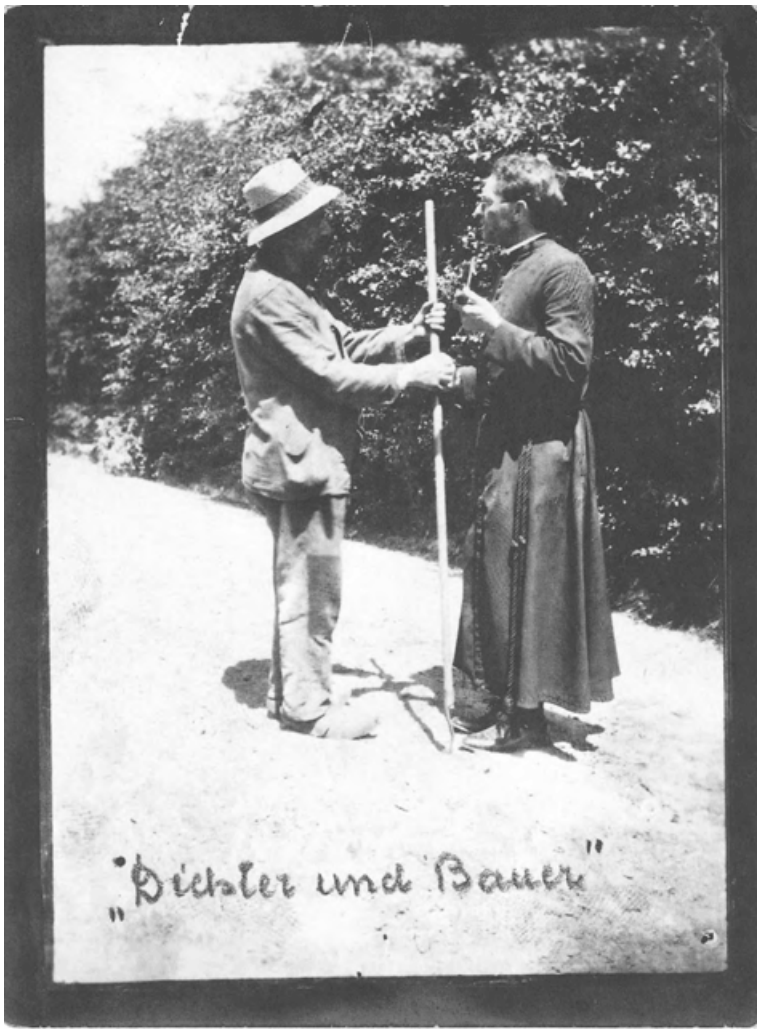

'Dichter und Bauer', schreef Schreurs op deze foto. De boer is de Overhovense 'wijsgeer' Sjang Stijven, nooit te beroerd voor een 'discours'.

Met hond in de omgeving van Smeermaas (B) waar hij ‘rectoreerde’ bij de Kleine zusters van St. Jozef.

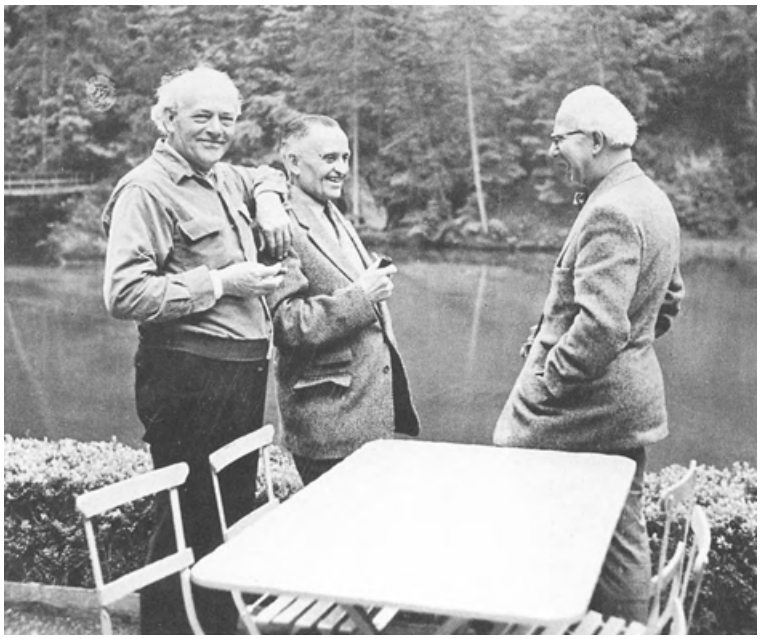

Met bestuursleden van de Passiespelen te Tegelen: Wim Siepgens en Joseph Theeuwen.

Met zus Antje en assistente en compane Theresia Spanjaard bij de Passiespelen.

Zuster Gonzaga en moeder Medarda, Kleine zusters van St. Jozef, in Smeermaas (B).

Schreurs en ‘zijn’ nonnen. Rechts novicen van ‘Aerwinkel’, zusters van de Goddelijke Voorzienigheid.

De zusters van Liefde uit Gent, actief in de psychiatrische inrichting St. Anna in Venray.

Met de Ursulinen van Venray, pensionaat Jeruzalem. Naast hem mère Ancilla, de schilderende non.

Eindnoten:

1. A.H.M. van Schaik: Dr. Hendrik Moller 1869-1940. Een ongemakkelijk initiator van onderwijs en cultuur in Noord-Brabant. Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland, deel 75, Tilburg, 1988.
2. Gerard Wijdeveld: De droom van Nolens. Artikel 177. In: De Gemeenschap, 6e jaargang, nr. 2, februari 1930, 51.
3. Anton van Duinkerken. In: De Gemeenschap, 6e jaargang, nr. 12, oktober 1930, 508.
4. Wouter Lutkie, priester: 'Stelselmatige clericalisatie'. In: Aristo-, 2e jaargang, nr. 9, februari 1932, 205-208.
5. Frans Schaepman: Priester-dichters. II Jac. Schreurs MSC, 'De bloeiende wijnstok'. In: De Valbijl, 1e jaargang, nr. 2, 1924, 43-47.
6. Sittard, 9 maart 1929. Brief aan fam. Th. de Wit, Madoera, Nederlandsch Oost-Indië.
7. Overhoven, 17 augustus 1932. Brief aan fam. Th. de Wit, Java.
8. Sittard, 22 november 1930. Brief aan Th. de Wit, Java.
9. Zie: Annalen, Missiehuis MSC, Tilburg, 38e jaargang-41e jaargang (1920-1923).
10. In: Roeping, 36e jaargang, nr. 12, april 1961, 740-744.
11. De vedelaar. In: Voor U alleen, Castricum, 1922, 93-95.
12. Ars poetica. In: De bloeiende wijnstok, Castricum, 1924, 5-7.
13. Duiven. In: Eiland der eenzamen, Heerlen, 1946, 28-29.
14. De krekel op de harp. In: Spolia mundi, Utrecht/Brussel, 1949, 5.
15. Mgr. dr. Jos Lescrauwaet: Homilie bij gelegenheid van de 90ste verjaardag 1893-1983 van de in 1966 overleden priester-dichter Pater Jacques Schreurs MSC, 27 november 1983, typescript, I-VIII [IV].
16. Jacques Schreurs MSC: Henric van Veldeken, declamatorium, Maastricht, 1952. (Muziek: Herman Strategier).
17. Nieuwe gedichten. In: Roeping, 35e jaargang, nr. 4, augustus/september 1959, 237-240.
18. Rozen en Roggebrood. In: Roeping, 37e jaargang, nr. 2, juni 1961, 80-85.
19. Verzen van Quidam. In: Roeping, 37e jaargang, nr. 12, april 196z, 607-701.
    En: 38e jaargang, nr. 7, nov. 1962, 326-332.
20. Ringsteken. In: Dietsche Warande en Belfort, 60e jaargang, nr. 1, januari 1960, 74.
21. Jacques Schreurs MSC: De Hemelsche Twistappel. Een spel van schoone minne, in drie deelen met een voorspel en proloog, Utrecht z.j. (1933), 57-58.
22. Jacques Schreurs MSC: Pieta. Een mysteriespel van droom en gelijkenis, Utrecht, 1938, 8-9.
23. Jacques Schreurs MSC: Van Gabbatha naar Golgotha. Passiespel, z.p., z.j. (1940)
24. A. van Delft, pr: Passiespel, op te voeren te Tegelen, Boxmeer z.j. (1931).
25. De Volkskrant, 11 maart 1967.
26. ANP, Dienst geestelijk leven, 11 mei 1992: Thomas Verbogt schrijft nieuwe tekst Passiespel Tegelen.
27. In: Van Gabbatha naar Golgotha, vierde bedrijf, vierde toneel, 134-135.

Hoofdstuk IV
Het 'helsch werk' van de romanschrijver

Jacques Schreurs schreef aanzienlijk meer proza dan poëzie: reisverhalen, romans, biografieën en vertellingen. Zij waren voor hem méér dan een 'toegift' van de dichter die niet constant poëzie kan geven. Hij wilde óók een carrière als romancier. Aan vrienden schreef hij dat poëzie een spontaan geschenk is van de geest, maar dat hij proza op het papier moet veroveren. Met korte verhalen begon hij al in 1920. Het eerste, *Jammerman en Jemie*, publiceerde hij als vervolgverhaal in Van Onzen Tijd.[1.]

Hij schreef ze vaardig. Maar voor novelle en roman bleek zijn techniek tekort te schieten.

Diverse malen loopt hij vast, ook in zijn latere werk: Een ik -verhaal wordt plotseling even *hij* - verhaal; teksten worden nogal eens op een zeer geforceerde wijze onderbroken voor een persoonlijke boodschap, verklaring of excuus van de auteur aan zijn lezer; hij rommelt met tijd en ruimte, verwart heden en verleden; hij suggereert te pas en te onpas dat personae naar het leven getekend zijn, waardoor de lezer niet weet of hij te maken heeft met fictie of werkelijkheid; de actie verdrinkt in bespiegelingen en uitweidingen, waardoor de lezer de draad van het verhaal nauwelijks vast kan houden.

Schreurs was, zoals de meeste schrijvers, autodidact. Over zijn voorbeelden zweeg hij. Op grond van zijn werk noemt men wel Frederik van Eeden, Arthur van Schendel, Georges Bernanos, G.K. Chesterton, J.J. Jørgensen, Graham Greene, Gertrud von le Fort, Marcel Jouhandeau. Er is daarbij veeleer sprake van *idee* -beïnvloeding. Het is jammer dat zijn relatie met confrater Maurits Molenaar, de hagiograaf, vertroebeld was.

Van hem had hij schrijf-technisch veel kunnen leren.

Schreurs erkende verschillende malen dat hij 'techniek' tekort kwam.

Koningsbosch, 8 november 1939[2.]**:**

> ***'Ik werk momenteel aan een soort roman: wanneer zij klaar zal zijn weet ik niet, doch een der eerste exemplaren is voor jou: je zult er aardige dingen in ontdekken want ondanks alles schrijft men ook in een geschiedenis van anderen een heel stuk eigen leven. Ik moet soms erg moeite doen om het niet geheel en al te doen. (...) Ik heb***

hier alledag mijn werk: H. Mis, Lof, catechismus aan novicen, pensionaires enz. en conferentie voor de nonnen. Daartussendoor schrijf ik en luister naar de wind en de regen die niet aflaten dit oord der aarde te doen verdrinken in melancholie en geruisch'.[3.]

Stein, 12 januari 1940[4.]**:**

'De dagen gaan de een na de ander om met copie te maken aan m'n eerste roman. Daar zit ik nu al weken mee opgescheept en ben nog pas halverwege. Ik wist niet dat dit zoo'n helsch werk was. Verzen is heel iets anders, daarmee heb je een bladzij snel vol, maar een boek van zo'n 300 bladzijden is harde labeur. Daarbij komt nog dat je er om beurten enthousiast over bent en een andere keer weer hopeloos.'[5.]

De bruid die hij niet verwachtte

Het resultaat was: *De bruid die hij niet verwachtte.*[6.] Het is de 'autobiografie' van de, ten tijde van Pascal levende, zwerver Jean-Luc Pouvreau. Deze is in zijn leven door alle denkbare ellende getroffen. Al zwervend hoopt hij tenslotte genezing te vinden. Hij schrijft 'zijn leven' in de nacht dat hij bij vrienden onderdak vindt en laat het document als geschenk achter. Het relaas mag dan in het 17de-eeuwse Frankrijk spelen, men vindt er voornamelijk atmosfeer en anecdotes uit de Limburgse jeugdjaren van Schreurs. Sommige taferelen vindt men later uitgewerkt terug in Het Glazen Paardje (1946).[7.] Schreurs biedt in zijn 'Bruid' een overdaad aan impressies, aan (meest droevige) herinneringen, bespiegelingen over angst, lijden, dood, mystiek, priesterroeping, zin van het bestaan, liefde, God. 'Dit boek heeft te veel geest en te weinig lichaam. Het lijdt aan bloedarmoede, het mist den polsslag van het werkelijke, niet te abstraheren leven', schrijft Louis de Bourbon bij verschijnen.[8.] Schreurs probeert zijn tekort aan roman-techniek te compenseren met 'poëzie'. 'Ik heb de ziekte der wegen waarvan ik slechts loopend verzachting vind', heet het. En: 'Wanneer de regels van dit schrijven soms door elkander loopen, bedenkt dan, dat mijn herinneringen het nog erger doen. Want in het jeugdland dat ik nu intuur, staat alles als in een mist van tranen of onder troebel water en de wegen liggen er als na dagen van regen: eindeloos, bedroefd en eenzaam'.

Hij lijkt zich nadrukkelijk te wapenen tegen de kritiek in de volgende passage:

> ***'Ik maak geen litteratuur - ik ben daar ver vandaan - want als ik die najoeg, zou alles in dit al te trieste relaas opzettelijker en misschien met meer overtuiging en vaart geschreven zijn, terwijl het me nu gedwongen en met weerzin uit de pen vloeit. Wat u in dit verhaal nog het meest zal hinderen is een bijna algeheele verwaarloozing van het detail. Ik heb mijn leven in een droom herzien en heb geen moeite gedaan het anders te zien of weer te geven. Alle dingen erin staan derhalve min of meer verdroomd; verdronken in een mist; in een water van droefheid; soms onder tranen. Zoo is het met de natuur, het land, de stad, het huis, de kamer, de hond en het portret. De tijd zelfs heeft een zeer onbepaald wezen evenals het jaar, het seizoen en de dag. Het meeste en het ergste soms wat men kan zeggen van de dingen die in dit verhaal voorkomen is, dat zij zijn. Er staan minder jaartallen in dan in het hoofd van een dommen jongen. Velen van de menschen dier er in optreden dragen zelfs geen namen; erger nog: het meerendeel van hen heeft niet eens een gelaat; gij zult ze dus weldra vergeten zijn!'.***[9.]

Het 17e-eeuwse Parijs van Blaise Pascal krijgt plotseling wel erg veel van het vooroorlogse Tilburg van dr. Moller. Jean-Luc loopt college in Parijs, ontmoet er Pascal en maakt gedichten:

> ***'Daarbij wil Jean-Luc u nederig bekennen, dat hij zeer lang een hooge dunk behouden heeft van zichzelf en dat hij in dezen toestand veel slechte verzen schreef die daaraan volkomen beantwoordden. Het waren verwaande, boven den toon gegrepen, pathetische rijmen, tegelijk boven en beneden zijn stand geschreven welke, wonderlijk genoeg, de bewondering wekten van een in zijn goede dagen even opgeblazen als gevreesden litterairen tuchtmeester die op zeker oogenblik de domme kans greep zich zóó onsterfelijk te compromitteeren dat hij, met achterlating van heel***

> ***zijn macaberen inboedel aan bevriende afgodjes en gescalpeerde schrijvers, zijn vlucht nam in de politiek. Over zijn persoonlijk wedervaren met dezen god-de-vader der letterkundige kritiek zal Jean-Luc niet verder verhalen'.***[10.]

Toen 'De Bruid' verscheen, lag adressant Moller reeds begraven op het kerkhof aan de Bredaseweg te Tilburg. Wellicht was zijn geest 'de vreemde bezoeker' die de schrijvende Jean-Luc vraagt:

> ***'Gij wilt de wereld tot nut zijn, zegt gij. Waarom schrijft gij dan verzen en bakt gij geen brood? Een goed brood is meer waard dan een slecht boek'?***[11.]

Een slecht boek? In ieder geval mooie fragmenten:

> ***'Op een middag toen een onweer broedde en het water driftig schuimde met witte koppen, stond ik te turen naar het bedrijf der visschers die kalm aan den wal zaten. In droomen verzonken zag ik eensklaps dat een man breed voor mij stond die mij diep in de oogen keek. Gij hebt honger, zei hij ernstig, en gaf mij een grooten visch. Ofschoon ik niet wist wat ik ermee doen zou, nam ik hem aan alleen maar omdat er een mensch was die mij begrijpen wilde. Mijn verlegenheid ziende, nam hij me bij den arm en samen stapten we een taphuis binnen waar hij mij goedmoedig den visch weer uit de handen nam en om spijs voor ons beiden riep. Beschaamd en weerloos trachtte ik tegen hem te lachen, doch ik moet hem als een simpele zijn voorgekomen daar hij alleen maar aanmoedigend naar mij knikte en met de andere gasten sprak over dingen die in mijn verslagenheid volkomen langs mij heengingen. Hebt gij ooit een hond bedroefd zien zitten kijken die op zijn voedsel wacht? Waartoe ben je gekomen, zei me een diep verwijt; nu zie ik dat je een lafaard bent! De tranen sprongen me uit de oogen.***

In de verte hommelde het onweer.
Terwijl we zwijgend aten wat ons was voorgezet, verduisterde de hemelen na eenige oogenblikken begon een hevige wind te jagen en sloeg de regen tegen de ruiten. De visch die met zijn kieuwen in een weerhaak hing sloeg met den staart om zich te bevrijden. De man tegenover mij zag mijn beklemming en trachtte mij af te leiden door bemoedigende en genoegelijke praat. Ik herkende een zeeman in hem want de hand, die over de tafel naar mij gebaarde, was getatoueerd en ik zag dat zijn oogen licht waren van vele zeeën en zonnige hemelstreken. Achter hun diepe blauwte vermoedde ik dat eilanden waren van louter warmte, bloemen en goedheid. Omdat de regen bleef duren nadat wij gegeten hadden, gaf hij mij een glas brandewijn te drinken en voelde ik dat mijn gelaat rood werd. Ik durfde mij niet verontschuldigen en dronk. Het doet je goed, zei de zeeman met zooveel overtuiging dat ik merkte hoe goed het mij deed. En al drinkende werd ik innerlijk ontbonden; zwevend en wonderlijk vroom. Ik herinner mij dat ik, sprekende over de vriendschap, lust had den zeeman broederlijk te omhelzen en dat ik naar middelen zocht om hem zijn goedheid te vergelden. Ik wilde iets voor hem doen; hem iets laten zien waarover hij zich verheugen of verwonderen zou. Doch wat? Zeer zeker zou ik hem den brief van het meisje gelezen hebben, geloof ik, indien ik hem niet verscheurd had. Ik wilde hem iets vertellen; hem een groot verhaal doen, weet ik nog, doch vond geen enkel begin. Drinkende was ik mijn jammer vergeten, mijn bedeesdheid en voelde ik vleugels in mij wassen meer en meer. Nimmer nog, dacht ik, was ik zoo jong geweest, zoo sterk en alvermogend en de zeeman en de omzittenden zagen het aan mijn stralende oogen en schenen verwonderd te wachten op iets dat gebeuren moest. Drink nog eens, zei de zeeman.[12.]

‘Schreurs heeft voor dit prozawerk een onderwerp gekozen, dat hem niet noopte om zijn aangeboren dichterschap geweld aan te doen,’ schreef Wouter Paap, niet zonder gevoel voor understatements.[13.]

Kroniek eener parochie

Grote populariteit verwierf Jacques Schreurs met zijn trilogie *Kroniek eener Parochie.* Het eerste deel - De kraai op den kruisbalk - kreeg mooie recensies. De Kroniek laat de lezer delen in het leven van een jong priester, op een wijze zoals in de Nederlandse literatuur nog niet eerder was gebeurd. Tot dan waren priesters bijfiguren, en daarbij vaak karikaturen.

Ongetwijfeld liet Schreurs zich inspireren door *Journal d'un curé de campagne* van Georges Bernanos (het verscheen in 1936 en was spoedig in de Nederlandse vertaling van de priester-dichter Jacques Benoit beschikbaar), al zijn er geen bronnen die er expliciet op wijzen. De Kroniek is overigens oppervlakkiger en anecdotischer dan het Journal, de geestelijke strijd in het Limburgse mijndorp minder existentieel dan in het Franse Ambricourt.

De kroniek maakt de lezer deelgenoot van het priesterleven van alledag in een Limburgse parochie, gunt een blik in pastorieën, met het onhandig mannengedoe en gebrek aan goede smaak (‘de smakelooze overlading waaronder de kamerwanden der meeste geestelijken zuchten’[14.]), met z'n drank (want ‘de natuur laat zich niet voor het lapje houden en zoekt zich toch op een of andere wijze te compenseren’[15.]), met soms tirannen van huishoudsters, met al z'n soms wel zeer triviale besognes. Het is een leven dat snel oud maakt. De ingrediënten: huisbezoek, les geven, preken maken, ruzies beslechten, biechthoren, stervenden begeleiden, dopen, trouwen, de dagelijkse mis, lof, brevieren, vergaderen, opkomen voor de zwakken zonder de sterken te kwetsen, liberalisme, socialisme, integralisme, leven in een intellectueel ondermaats klimaat met z'n vriendelijk en kwaadaardig geroddel, eenzaamheid, verlangen naar warmte, een vriend, een vrouw, met twijfels aan het eigen functioneren, aan het bestaan van God.

Erik Odekerke wordt, zo van het groot-seminarie, geplaatst in een wereld met werkelijkheden waarvoor zijn fantasie tot dan te klein was.

> ***‘Voorloopig zien ze hem voorbijgaan, ernstiger dan men gemeenlijk van een jongeman van zijn leeftijd verwachten kan. Want hij is nog bitter jong. Voor sommigen misschien nog ál te jong voor de groezelige geheimen, die ze hem zouden willen toevertrouwen. Hij is priester; hij is gewijd. Hij is als een engel onder hen verschenen;***

> ***zij vinden het goed; hoe reiner, hoe beter; hoe tengerder hoe liever. Zij zien huns gelijke niet graag in een toga; zij vertrouwen hem niet en durven hem nochtans niet te wantrouwen. Zij verafschuwen het zichzelf geparodieerd te zien. Hij heeft fijne manieren, een minzame glimlach, een nederbuigende goedheid. Hij zal gezegend zijn. Hij heeft stille, witte handen en is een beetje bleek, een beetje om medelijden mee te hebben; om goed voor te zijn. Daarom, als het zwijn geslacht is, zal de bazin zeggen: Dat is voor mijnheer kapelaan, en het beste terzijde leggen dat later in den korf wordt gedaan en door Leentje naar de kapelanie gebracht met de complimenten van moeder. Geen dank, eerwaarde, want wij zijn al blij genoeg het te mógen doen.'***[16.]

Jonge priesters leiden een riskant bestaan. Erik gaat al zijn parochianen af en ontdekt dat mensen priesters betrekken 'in al hun belangen (...) behalve in die waarvoor hij eigenlijk komt'. De huishoudster waarschuwt: 'U houdt dat niet vol. Bidden is goed en studeeren ook maar leven is beter. U zijt nog zoo bitter jong'. Hij put moed uit de boeken 'waaruit een ruime menschelijkheid met al haar hartstochten mij aanspreekt: naar Augustinus en de kerkmoeder Theresia. God is ruim en wij mogen hem niet verminderen'.

Erik Odekerke belandt via de jonge parochiane Miete van der Schoor in het roddelcircuit. Zij heeft een beroep op hem gedaan om haar vader van een faillissement en uit de wurgende greep van woekeraar/notaris, alias de Spin te redden. Hij gaat, maar slaagt niet, want wilde zich niet laten chanteren:

> ***'Het is mis. Miete. Ik heb het voor je verbruid, bedorven. Doch je zult begrijpen dat het in de gegeven omstandigheden niet anders kón. Dat er van een compromis geen sprake zijn kón. Jij had het zelf moeten doen; jouw stem zou zachter geweest zijn; je aandrang menschelijker en misschien door je tranen betooverd zou hij toeschietelijker geweest zijn dan voor mij; voor het zware geschut van mijn woord. Men ziet in de geschiedenis niet zelden dat de zwak-***

heid de macht overwon, de maagd den tiran. De onschuld heeft vaker den beul ontzenuwd. In uiterste instantie zou jij misschien tot een knieval voor hem gekomen zijn, gekwelde Miete. Maar van je eer zou je den schijn zelf niet prijs gegeven hebben. Je zou gesmeekt en gebeden hebben, maar nimmer met hem gemarchandeerd!
Wees dan ook toegefelijk voor mij, die als priester hetzelfde betracht heb en het, omdat ik geen koehandel kon drijven, voor jou bedorven heb. Onze hoop op de menschelijkheid van dien mensch was ijdel. Onze teleurstelling is groot. Maar wij zijn niet vernederd! Wij leven in een wereld van onrecht en wij voelen ons zwak. Doch ongebroken. Jouw lot ligt nu al hechter in mijn hand; ik heb er voor gestreden. Ik wist toen nog niet dat er eens een tijd aan zou breken - en hoe spoedig al - dat ik er ook voor lijden zou'. [16.]

En dan begint de laster:

'Over vele dingen, die rond ons geschieden, wordt men slechts langzaam wijs doch eenmaal uit den droom geholpen, kunnen kleine gebeurtenissen en toevalligheden soms den vorm aannemen van samenzweringen tegen de rust van ons gemoed en raakt men meer en meer op zijn hoede.
Voor zijn huishoudster had hij deze verontschuldiging, dat een vrouw zelf niet weet hoe dom zij soms kan zijn en dat, indien jaloerschheid of eerzucht haar parten speelt, zij dikwijls niet verder ziet dan haar neus lang is.
Ook kwam hij slechts langzamerhand te weten dat de deur eener kapelanie een der meest bezienswaardige en aantrekkelijke dingen is van een dorp en dat al wat daar aan menschen en dingen in- en uitgaat gauw vertiendubbeld en vergroot wordt door het alziend

oog eener kleine roddelende gemeenschap, welke zich verlustigt in de denkbeeldige geheimen waarvoor die deur zich opent of waarachter zij zich sluit. Er is iets te zeggen voor die cerberussen van dienstmaagden die, wanneer er gebeld wordt, met een gezicht als drie dagen donderen de deur op een kier houden en zonder de boodschap af te wachten zeggen: Wij hooren vandaag geen biecht. (...) Er iets te zeggen voor zulke hellehonden, zeg ik, alhoewel niet alles. Zij sluiten de warmte van den goeden Herder buiten en halen den priester binnen van de parabel, die aanvangt met de woorden; Een man ging van Jeruzalem naar Jericho en viel in handen van roovers. Zoo zal de priester, de zielzorger, wát mijn pastoor dan ook zeggen moge, liever de gevaren der liefde trotseeren dan die der hardvochtigheid en liever van zijn huis een klaagmuur maken dan zich achter een waakhond te verschuilen'.[17.]

De zondagse preek verloopt dramatisch:

'Het volk staat recht als hij voorbijgaat: de oogen neer, de handen gevouwen. Hij draagt het woord, hij gaat het verkondigen, het brood des levens breken! Doch hij is gebrandmerkt; het laat hem niet los; het klemt zich aan zijn keel. Hij staat op den preekstoel en siddert. Zijn stem klinkt zwak en ongewoon als hij het epistel leest en daarna het evangelie van den dag; maar onder hem is het stiller dan ooit. De menschen hoesten niet, de jongens rammelen niet met hun rozenkransen en de kleine gezichten der meisjes zien vreemd naar hem op vanonder hun hoeden vol bloemen. De voorste banken hebben zich naar hem toegekeerd en als een leger in slagorde staat een volle kerk rond hem geschaard te luisteren nu naar de namen van diegenen, die op de doodenlijst staan. En vroegere geslachten trekken aan hun geest voorbij, zondige zwakke menschen als zij;

namen en herinneringen die opgeroepen worden om weer even te komen leven en namen, die niets meer dan namen zijn. En voor hen wordt gebeden, voor hen allen die ons in een beter leven zijn voorgegaan: een donker ruischend gebed. Op eenigen afstand rusten hun gebeenten; rusten zij van hun begeerten. Alles, alles komt tot rust! Eenmaal! De kapelaan maakt het kruisteeken en spreekt langzaam en met nadruk zijn tekst; maar een anderen dan dien hij gekozen heeft en waarop hij zijn preek heeft gebouwd. Hij is hem als water uit den mond geloopen, zijn verstand heeft er part noch deel aan. Als hij klaar is, bezint hij zich pas op wat hij gesproken heeft: Gij zult mij rein wasschen, o Heer, en uitblinken zal ik boven de sneeuw. Het ging zijn macht te boven. Wat gaat hij doen? Den goeden tekst hernemen of een gevaarlijke improvisatie houden? Zijn pastoor zit met de armen gekruist te wachten. Hij aarzelt in zijn keuze; de menschen worden onrustig. Dan ziet hij in zijn hulpeloosheid plotseling twee groote oogen, die met zoo'n onbeschrijflijke droefheid naar hem opzien dat hij allen zin verliest. Hij weet niets meer en toch stamelt hij; hij klemt zich vast aan den preekstoel en het zweet druppelt zijn voorhoofd af. Hij snakt naar adem. De beelden kantelen van de pijlers; de heiligen slaan rad in de ruimte, die bruist. Alles wentelt, alles verzinkt, vergaat. Hij vergaat. Een mensch in een lang, wit kleed wordt van den preekstoel gedragen als een bussel tarwe. Nicolaas Bonte is erop afgestapt en draagt hem in de armen. Hij alleen. Weg! zegt hij grimmig tot wie hem helpen willen, en draagt hem naar buiten. Daar legt hij hem neer in het gras.

De mis is uit, heeft de pastoor gezegd. De geloovigen gaan vragend naar huis, de kinderen blijven rond het kerkhof dwalen. De kapelaan moest zich ook beter in acht nemen, zeggen de menschen; hij doet meer dan hij kan. Zagen wij allen niet hoe

mager hij geworden is? Nochtans zijn wij het niet die hem verhongeren laten. Hij komt hier niets te kort. Neen, hij komt niets te kort! Hij heeft bloed gespuwd, beweren weer anderen, want rood op wit, wij zagen het op zijn kleed.
En allen roemen den priester, nu hij een prooi is geworden van hun deernis.'[18.]

De literaire critici van toen maten graag nog met de 'roomse maat'. Zò eindigde A.J.D. van Oosten zijn bespreking in De Nieuwe Eeuw, 1942: 'Een der best geteekende figuren lijkt ons die van den dorpsgek Bertus: goed volgehouden in zijn zielige dramatiek door heel het boek heen. Uit zijn beschrijving blijkt, hoe zulk een medelijden met het ongelukkige den priester in Schreurs goed ligt. Hier treft hij in de grofheid van het dagelijksche leven vele malen beter den toon, dan in de beschrijving van den kapelaan en het moet ons van 't hart, dat indien de titel 'kraai op den kruisbalk' op iemand van toepassing is, het dan wel deze gek is, die haar verdient te dragen. Waarom, als laatste vraag, weet Schreurs geen schoonere oplossing voor dezen misdeelde, dan juist den zelfmoord? Hier ligt een tekortkoming, die herziening behoeft in den eersten nieuwen druk den beste!'[19.]

Bij het verschijnen van het tweede deel van de Kroniek (*De mens en zijn schaduw*) prees J. Leyten in Elsevier's Weekblad: 'Hij leert het steeds beter.

Het treft ons dat deze verfijnde en soms bijna brekelijk tedere dichter zich als roman-schrijver een gewiekste en felle realist toont. De pastoors, de winkeliers, de arbeiders van zo'n mijnwerkersdorp staan allen zo scherp getekend en stevig op hun voeten voor ons, dat daarnaast Coolen's gestalten ons bijna als verdroomd aandoen. En toch is Coolen een groot romanschrijver. En hoe merkwaardig hebben de tijden zich gewijzigd! Nu schrijven de leken het boekje van de zoete Roomse blijdschap en begeeft zich de geestelijke in een realisme, dat, als er geen MSC op de omslag stond, zeker uit de St. Vincentius- en ziekenhuisbibliotheken met schrik geweerd zou worden'.[20.]

Het godsbewijs van dokter Chantrain

Nog eenmaal tekende Jacques Schreurs een priesterfiguur. In *Het godsbewijs van dokter Chantrain* (1951). Het boek, opgedragen aan de nagedachtenis van de schilder Henry Jonas en de bouwmeester Fons Boosten, bestaat uit de delen *De comediante* en *Het document*, die los van elkaar te lezen zijn.[21.]

In *De comediante* kijkt een vrouw, in de sterfkamer van haar man terug op haar leven. Ze had hem getrouwd, hoewel of liever omdat zij hem

haatte. ‘Een begin van spijt en wroeging wordt in haar wakker: ook zijn leven werd tenslotte een afschuwelijke dolage! Viermaal had zij hem een kind gebaard; telkens had hij geweten met hoeveel weerzin en telkens opnieuw was hij er haar onzegbaar dankbaar voor geweest. De grote ramp van zijn leven was het feit geweest dat zij hem niet liefhad, niet lief zou krijgen.’

Het enig kostbare dat zij aan haar afschuwelijke leven heeft overgehouden is haar dochterje Marie-Hélène. En dat wordt nog dodelijk getroffen door een kroonluchter. ‘Mocht of moest men de wil Gods in dit alles erkennen?’ De ontboden dokter Chantrain brengt het dode kind bij de moeder. Zij aanvaardt.

‘En als een slaapwandelaar naar buiten, naar zijn wagen, lopend, mompelde dokter Chantrain in zichzelve: het enige Godsbewijs dat mij volkomen voldoet is telkens opnieuw weer de mens.’[22.]

Dr. Chantrain is ook de arts van de priester Martinus van Vlijtingen, hoofdfiguur van *Het Document.* Hij was nonnenrector en wezenvader, maar werd, 45 jaar oud, door zijn bisschop zonder opgaaf van reden buitenspel gezet en veroordeeld tot een bedieningsloos bestaan bij de Soeurs de la Charité. Het was een bewogen mens, die de onderkant van de samenleving kende dank zijn zijn ‘lidmaatschap van reclassering, kinderbescherming en armenzorg’. Hij wordt tot een niets doen veroordeeld. Zijn verweerschrift bereikt de bisschop niet, vrienden laten hem vallen en familieleden durven niet aan het bisschoppelijk gelijk te twijfelen. Zelf ziet hij in alles ‘Gods wil’. Ook hier richt schrijver Schreurs zich, bij wijze van intermezzo, rechtstreeks tot zijn lezer:

> ***‘Men zegt mij en wil mij ervan overtuigen, dat deworsteling van een mens om de hoogste Liefde en om zijn vereniging met Haar, geen stof kan bieden voor een roman. Ik echter ben niet te genezen van de zekerheid, dat het wèl kan; óók indien ik er, met al de gegevens welke mij ten dienste staan, niet in slagen zal zulk eendiep-menselijk, in de zinnelijke zowel als in de bovenzinnelijke werkelijkheid geworteld, boek als een geslaagde roman behoort te zijn, te schrijven.***
> ***Waaromik dan de geschiedenis van Martinus van Vlijtingen tot mijn stof genomen heb? Niet om litteratuur te maken en zeker niet om wie ook bitter en onaangenaam te zijn, maar omdat de geschiedenis***

> ***van Martinus van Vlijtingen mij genomen heeft en ik - hoe vreemd het misschien voor sommigen moge klinken - aan haar gehoorzamen moet als aan een dringende wet'.***[23.]

Martinus begint te twijfelen aan de waarde van het priesterschap.

> ***'Het is een grote bekoring voor een priester, die van de twijfel aan de waarachtigheid van zijn onzichtbaar, eeuwigdurend merkteken. Het is de grote, niet de enige, bekoring van Martinus van Vlijtingen. Het is, in meerdere of mindere mate, die van alle goede, waarachtige, nederige priesters. Het is zozeer de bekoring van alle goede, waarachtige, nederige priesters, dat men misschien zou mogen zeggen, dat een priester, die deze bekoring niet kent, redelijk mag twijfelen aan de waarachtigheid van zijn roeping. (...) Een tevreden en gelukkig man te zijn, dat was misschien ook voor hem weggelegd geweest. In een eenvoudig, ongecompliceerd bestaan van landman, handwerksman of burger, gehuwden met kinderen gezegend; een bestaan zonder franje en dweperij, geheel volgens zijn natuur en aard, zijn primaire behoeften tegemoetkomend en, vóór alles, Gode welgevallig?***[24.]

Van Vlijtingen wordt in het dragen van zijn door God gezonden leed gestimuleerd door zijn biechtvader, de moraal-theoloog prof. Otrange. Bij zijn dood laat deze echter voor Van Vlijtingen het testimonium achter waaruit zijn absoluut ongeloof in God en Kerk blijkt. Hij bleef de gelovige priester spelen 'om geen ergernis te geven'. Van Vlijtingen blijft desondanks zijn geloof en beloften trouw, tot in de dood, waarna arts Chantrain hem eert in een herdenkingstoespraak, die tevens een verdediging van het priesterschap is:

> ***'Indien gij, zo begon hij, in het midden der stad soms, in de drukte van het verkeer, een priester ontmoet waarin Christus stokoud is***

geworden, ergert u dan niet aan die oude slof van een man die niet weet hoe een straat over te steken, noch heult met de heidenen door u vrolijk te maken over het schilderachtige armehalsachtige van de wereldvreemde kerkknecht in zijn verstukkerde soutane, onder de groteske meewarigheid van zijn versleten sombrero, die, door welke obsederende motieven gedreven weet ik niet, uit zijn stenen woestenij is opgebroken om misschien te gaan bidden bij de lijkbaar van een vriend.
Neemt geen aanstoot aan deze man die niet ziet wat gij ziet die niet hoort wat gij hoort, bid ik u - niet, omdat hij niet met uw geestesmerk (als gij er tenminste een bezit) overeenkomt en hij wellicht een struikelblok is voor uwe zo hoog gekoesterde humanistische intelligentia; niet, omdat hij niet past in de theorie van Nietzsche of in het schema van Freud en deze afgoden nergens een houvast hebben aan deze 'offerende rechtvaardige', voor wie de oude Griekse en Romeinse wijsgeren in bewondering zouden hebben gestaan; ook niet om de onzekerheid waarmee hij zich ophoudt in onze wereld wier beelden en klanken hij reeds lang niet meer verstaat, maar om zijn getuigenis in het aanschijn van de dood afgelegd van, nà alles, na al het zondige en slechte dat hij van duivels en mensen gehoord en verstaan heeft, na het braaksel der honden, het vergif der slangen en het slijm der ontuchtigen verzwolgen te hebben, na alle verzoekingen, ontgoochelingen en twijfels, na zoveel beschamingen en nederlagen, door de wereld gemeden, door de Man der Boosheid bestreden, door Satan met vuisten gebeukt, zijn Geloof bewaard heeft en zijn hardhandige God heldhaftig overwonnen....
Indien gij derhalve zulk een man op uw weg ontmoet, op drie of vier schreden nog slechts van zijn laatste statie, neemt dan geen aanstoot aan hem; en indien gij het, u aanpassend aan een wereld

waarin, ondanks die wereld, zelfs de vogelverschrikker, het dwaallicht, de nar en het kruishout van God getuigen, toch doen zoudt besef dan nòg dat die oude man op dat ogenblik voor u bidt, misschien voor u lijdt. Doch ook zònder uw eerbied en mèt uw spot, uw ergernis en uw laster, blijft de Gemeenschap der Heiligen een ontstellend geheim, duurt de broederschap tussen heiligen en zondaars onverminderd voort en zal, vanwege een hoogst raadselachtige economie des heils, ononderbroken de een voor de ander betalen....'[25.]

De gedachte werd meer geprezen dan de uitwerking. Zo schreef Th. Govaart in De Nieuwe Eeuw: 'Na de lezing van dit boek, dus nu eens bewust van de 'inhoud' uitgaande, mogen we m.i. geen ogenblik aarzelen deze aanvankelijk onschuldige priester-dichter onder de grootsten van onze tijd te rekenen'. Waarna hij voorts een vernietigend aesthetisch oordeel uitsprak over het boek.[26.]

Van *Het Godsbewijs* zijn nauwelijks exemplaren verkocht. De kwaliteit van het boek zal daarbij zeker een rol hebben gespeeld. Maar er was mèèr: De markt werd in de jaren vijftig overstelpt met romans van een nieuwe generatie auteurs; de katholieke lezer kreeg in toenemende mate belangstelling voor werk van juist niet-confessionele schrijvers. Bovendien was Schreurs overgestapt van zijn oude, vertrouwde uitgeverij Het Spectrum naar De Boekerij in Baarn, waar eerder zijn *Mijn moeder Elisabeth* verscheen (1947). Een niet al te verstandige stap, want Het Spectrum beheerste het marktsegment waar hij het van moest hebben.

Waarschijnlijk heeft Schreurs de switch gemaakt omdat De Boekerij met het plan speelde een *dundruk-editie* uit te geven van zijn complete *Kroniek eener parochie*, waar het Spectrum zich niet aan wilde wagen. De Boekerij uiteindelijk ook niet.

Attractief was ook de ongekend hoge royalty van 17,5 procent die De Boekerij de auteur bood. Schreurs heeft daar weinig profijt van gehad. In 1955 gingen driehonderd gebonden exemplaren in de ramsj. Zevenhonderd *'in plano'* waren goed voor het oud papier.

Het zakelijke aspect van het uitgeven werd bijna altijd vóór Schreurs geregeld. Contracten werden *namens* hem getekend door zijn oversten, naar wie ook alle inkomsten gingen. Geschillen werden eveneens *namens* hem behandeld door 'zaakwaarnemers'. De wijze waarop dit gebeurde is soms stuitend. Wanneer uitgevers klachten hadden over Schreurs, geneerden ze zich niet deze bij zijn oversten te melden.

Een voorbeeld: Toen Schreurs in 1950 in een zeldzame bui van woede en verontwaardiging een vijftienregelig briefje op poten had gezonden aan Anton Sweers van *Ons Leekenspel* in Bussum berichtte deze per kerende post Schreurs' superieuren te hebben ingelicht.

'Mag ik U even doen opmerken dat, volgens het contract U feitelijk niets toekomt. Mag ik U verder doen opmerken dat wij geen uitvluchten zoeken en dat U het bent die de zaken en verhoudingen door Uw inpertinent schrijven vertroebelt. Mag ik U ook nog doen opmerken dat Uw insinuaties over uitgevers met pauselijke wimpels wel heel grof is. Naar aanleiding daarvan nodig ik U dan ook graag uit om eens een half jaar onze materiële zorgen op U te willen nemen. (...) Wij hebben gemeend Uw overste van Uw, zowel als van ons schrijven in kennis te moeten stellen'.[27.]

Over de (soms respectabele) inkomsten uit zijn publikaties werd Schreurs niet of nauwelijks geïnformeerd. Hij moest het stellen zonder inzicht in de cijfers en lof voor zijn ijver. Dat maakte hem extra kwetsbaar in de eenzame strijd die schrijven is. Hij voelde zich bij herhaling 'schuldig' en 'onzeker'. Presteerde hij, in vergelijking met zijn confraters, wel genoeg? Als de gelegenheid zich voordeed berichtte hij zijn superieuren, meestal in een post scriptum, over lezingen, vergaderingen en schrijfactiviteiten van de voorbije en komende maanden. Veel inzicht in zijn werkbelasting was er niet. Van een regelmatige verantwoording van te besteden en bestede tijd was geen sprake. Opdrachten voor 'gelegenheidswerk' kreeg hij zowel rechtstreeks als via zijn superieuren. Talrijk waren de verzoeken om biografieën van gewijde mannen en vrouwen, herdenkingsboeken of -artikelen bij jubilea van kloosters, gestichten, scholen, congregaties. Hij schreef er verschillende. Soms met smaak, meestal clichématig.

Biografieën

De eerste biografie waar hij zich aan waagde was die van *Pastoor-Deken Tijssen van Sittard.* 'De man met de rozenkrans.' Schreurs vulde al in 1935 een bijlage van Ons Geestelijk Leven[28.] met een levensschets van deze sobere priester in het Sittardse, die hij nabij had leren kennen. In 1957 volgde er, op verzoek van de bisschop van Roermond, mgr.dr. G. Lemmens een omvangrijke biografie.[29.] Ze was bedoeld als bijdrage voor het zaligverklaringsproces.[30.]

Bij Tijssens overlijden in 1929 schreef Schreurs:

> ***'Zoo iets verholen schoons is het leven en sterven geworden van onzen heiligen deken, die nu reeds genoemd wordt als de Nederlandsche Pastoor van Ars. Zulke zielen blijven in al haar stille en***

verrukkelijken eenvoud pleiten voor O.L. Heer in deze al te luide, domme wereld, waar zaken en zaken-doen alles is geworden met het experimenteel resultaat: O! 'Als een mènsch reeds zóó goed kan zijn, wat moet dan God goed zijn!' is de simpele uiting van een menschje uit het volk. En de begrafenis van het stof van dezen waarachtigen mensch is iets geweldigs geworden: als de menschen met zooveel piëteit het stof aan de aarde terug-geven, wat moet dan de intocht zijn geweest van de ziel, die dat behuisde, in de eeuwige woning'.[31.]

Mgr. Lemmens noemde Schreurs' biografie *'een vroom en springlevend boek geworden van een godgewijd en springlevend priesterleven'.* Toch zal ook hem niet zijn ontgaan dat de schrijver aantoonbaar tobde met gebrek aan stof, gebeurtenissen, drama, documenten. De deken was voornamelijk goed. En daar vul je geen boek mee. Regelmatig vluchtte Schreurs in politiek-religieuze en culturele beschouwingen, met aandacht voor de 'emancipatie' van Limburg.

'De emancipatie der katholieken voltrok zich "langs lijnen van geleidelijkheid" en het katholieke volksdeel was bezig zich in de voetsporen van zijn voortrekkers zonder grote schokken tot een volwaardig en met anderen gelijkberechtigd partner in het Nederlands staatsbestel te ontwikkelen.
Voor wie zich tot de sterrenhemel van Limburg of een bepaald deel ervan beperkte, zag het er nog rooskleuriger uit. De keerzijde der medaille evenwel was, dat bijvoorbeeld de sociale kwestie, behalve dan voor diegenen die ze aan den lijve ondervonden, ook bij ons nog nauwelijks een kwestie was. Het "Gij zult de armen steeds bij u hebben" werd als een gestandariseerd feit aanvaard en had niet zelden als verontschuldiging te dienen voor pretenties en praktijken, waarbij het "Gij zult de naaste liefhebben als u zelf" in alle gemoedsrust in de wind werd geslagen. Doch wij leven pas in 1885 en de

wereld zou nog tot in mei 1891 moeten wachten voor Leo XIII in zijn encycliek Rerum Novarum het mensonterend Liberalisme zouvonnissen en het in harde maar duidelijke taal zou opnemen voor de overgrote massa van mensen die praktisch weinig hoger dan als slaven werden aangeslagen.
Dat een aanzienlijk deel der Limburgse bevolking zijn kost moest gaan zoeken buiten de grenzen, was een probleem dat met het vorige in nauw verband stond, doch voor wiens oplossing nog geen voet werd verzet.
(...)
Dat een cosmopoliet als Frans Erens ons - zij het meer als geïnteresseerd toeschouwer dan als overtuigend kunstenaar - in de Beweging van '80 vertegenwoordigde, ging nog evenzeer buiten ons om als die Beweging zelf; evenzeer ook als de omstandigheid, dat de Roermondenaar Cuypers zijn neo-Gotische idealen tot in het hart toe van Holland in grootse bouwwerken gestalte gaf en de Maastrichtenaar De Stuers het in 's lands vergaderzaal, waar de schatten van onze bodem toen nog ontdekt moesten worden, opnam voor de schatten van onze cultuur. Intussen evenwel had Limburg mannen in de maak als - om ons tot deze prominenten slechts te bepalen - de Venlonaar Nolens, de Venraijer Poels en de landjonker Ruys; had een elite der Nederlandse jongelingschap haar weg gevonden naar Rolduc; kwam Thijm zich geregeld, zoal niet van de vorderingen van zijn zoon Karel, dan toch van "de duisternis" van het Zuiden overtuigen en brak ginds de dag aan, dat een Roermonds seminarieprofessor en een Sittardse leek als hoofdredacteurs hun licht zouden doen schijnen in "De Tijd".[32.]

Veel meer *schrijversgeluk* beleefde hij aan het leven van Pastoor Guy Homery en zijn stichting de Dochters van de Goddelijke Voorzienigheid, moeders der armen.[33.] Aanleiding was de honderdste sterfdag van de Bretonse pastoor (1781-1861). Schreurs is ervoor naar Bretagne geweest en heeft er gekèken.

> ***'Wat ons in de bewonderde landstreek in ieder geval onmiddellijk in het oog sprong was heel iets anders dan welvaart. De vermaarde badplaatsen, waar de kust mee bezaaid is, daargelaten, waren alle dorpen die wij passeerden van een nogal naargeestige eenzelvigheid. De uit grauwe brokken natuursteen opgetrokken huizen hadden, op hier en daar een vriendelijke uitzondering na, allen hetzelfde zwaarmoedige gezicht. Ondanks de rijkdom van bloemen waarmee de bewoners hen pogen op te fleuren, keken zij nederig en arm; van binnen waren ze kaal en donker. Bij gebrek aan brandstof stookt men er de open haarden met de takkenbossen van de ieder jaar trouw weer geschoren eiken en andere bomen. Honderden jaren geleden schijnt dat al niet anders te zijn geweest.***[34.]

De opvliegende, bizarre, van een verschijning niet afkerige priester Homery, met een uiterlijk 'van een minimale natuurlijke bekoorlijkheid' had genoeg in huis om een verhaal te dragen.

Homery's lelijkheid beschermde hem niet tegen nachtelijke visites van de duivel.

> ***'Ongelukkig genoeg kon ik niet tot rust komen, want de duivel, naijverig op mijn onderneming, kwelde mij de ganse nacht. Op het ogenblik dat ik ging inslapen, verscheen hij mij onder verscheiden gedaanten, kreten slakend die angstwekkend waren. Nu eens was het in de gedaante van een leeuw of van een aap, dan weer in die van een slang of van andere dieren dat hij zich vertoonde'.***

De duivel had het vooral op de priesterlijke deugd van kuisheid gemunt, ‘die delicate Godsgave die hij zo hoog aanslaat en waarover hij met een haast scrupuleuze bezorgdheid waakt’. De kwellingen duren totdat Maria hem verschijnt:

> ***‘Soms kwam het in mij op dat de nachtelijke voorstellingen en nachtmerries die mij kwelden, wellicht het gevolg waren van de onrust van het bloed in mijn aderen. Op zekere nacht evenwel dat die misselijke beelden mij gedurende de slaap belaagden en ik mij grotelijks inspande wakker te worden, richtte ik mij tot de vuile geest en zei hem: Terug, satan! - jij, ellendeling, profiteert van mijn slaap om mij te plagen omdat je weet dat ik op dit ogenblik van mijn vrijheid geen gebruik kan maken! Die droom was geen gewone droom, want in zulk een droom gelooft men niet dat men slaapt. Ik wist dus dat ik sliep en kon maar niet wakker worden. Meer nog, de duivel hield mij in zulk een verdoving dat ik mij niet bewegen kon wat ik ook deed. Toen ik merkte dat al mijn inspanningen vergeefs waren, wendde ik mij met innigheid tot de Allerheiligste Maagd en zei tot haar: Heilige Maagd, o Maria, o mijn verheven Koninginne, kom mij van deze helse vijand verlossen! En onmiddellijk verscheen de Allerheiligste Maagd mij in een grote helderheid’.***

Later wordt hij nog wel eens lichamelijk afgetuigd door ‘de duivel’.[35.]

Schreurs schept er genoegen in Homery te schilderen. Hij schrijft met een blik van herkenning.

> ***‘Hoewel le Bon-Père wat met zijn linkervoet sleept, is hij nog goed ter been. Men ziet hem zijn tachtig jaren niet aan. Toch veroudert hij gaandeweg. Maar wie dagelijks met hem omgaan, merken het niet; menen dat hij het eeuwige leven heeft. Vanaf zijn demissie als pastoor, is hij gaandeweg gezetter geworden; heeft hij zelfs een***

beetje een buikje gekregen. Zijn eerder nog al benig en altijd wasbleek gezicht is voller geworden, bijna rond; en rozen breken uit zijn wangen. Maar wie zich ook illusies over hem mogen maken, hij zelf niet. De dood van zijn heilige vriend, de pastoor van Ars, in augustus 1859, heeft hem hevig aangegrepen. Die van zijn neef, de Jezuïet Pater Renault, een paar maanden later, misschien nog erger. In de parochiekerk van Créhen, waar die uitmuntende religieus en missionaris bij de gratie Gods verschillende keren bij triduüm en veertigurengebed het Woord Gods verkondigde, heeft abbé Homery een zielemis voor hem laten opdragen en zelf de lijkrede gehouden.
Neen, de dood is geen vreemdeling voor hem. Van zijn jeugd af, was hij met de gedachte aan hem vertrouwd. Die gedachte is hem heilzaam geweest heel zijn leven; de gedachte aan de dief in de nacht. Zowaar, hij heeft veel geduld met hem gehad; hem stokoud laten worden'.

Homery liet bij zijn dood in 1861 een congregatie na met 130 leden, verspreid over 27 vestigingen. In 1960 waren er afdelingen in Frankrijk, België, Congo en Nederland (140 huizen met 950 nonnen). In Nederland beheerde de congregatie het ziekenhuis 'De goddelijke voorzienigheid' te Sittard en bezat ze kloosters in Herten, Holtum, Beesel, Born, Vlodrop, Limbricht en Den Haag. Op het landgoed Aerwinkel bevond zich het noviciaat. Schreurs vertoefde daar nogal eens.

Het gelegenheidswerk van Schreurs is vooral interessant om 'het beeld van toen' dat hij er in tekent. Ook zijn relaas over de *Dochters van Moeder Magdalena Daemen een eeuw lang in Brunssum*[36.] heeft die verdienste. Het is gewijd aan de Franciscanessen (van Heythuysen), zusters van de in 1835 door Magdalena gestichte congregatie.

Het illustreert hoe zich in de negentiende eeuw de zorg voor gezondheid, onderwijs en apostolaat ontwikkelde. Gegoede Limburgers stelden een gebouw en enig geld beschikbaar, de lokale pastoor ging op strooptocht langs kloosters en kwam met enkele nonnen ('uitgezonden om elders een nieuw klooster te stichten', heet het keurig) thuis. Om in hun onderhoud te voorzien startten de nonnen soms een

pensionaat. Zo ook hier. De Franciscanessen maakten zich in een recordtijd onmisbaar met zaken als ziekenzorg, hulp bij bevalling en sterven, onderricht in hygiëne en huishouden, het starten van een lagere school.

> ***'Met dat lichamelijk welzijn nu was het in Brunssum, ten tijde dat de zusters Franciscanessen er hare intrede deden, allertreurigst gesteld. In de veelal uit leem en vakwerk opgetrokken woningen met hun bedompte slaapgelegenheden en alkoven was, naast de soms schrijnende armoede die er heerste, heel wat ziekte en miserie te koop. En dan naar de kant van Rumpen, waar de keuterboertjes het van de schrale zandgronden hebben moesten, uiteraard nog meer dan waar noordwaarts de kleiboeren op de vettere Laathoven van de heren van Gen-hoes en het Höfke zaten te hamborgen. Ook zonder dat de pokken- en typhusepidemieën, die er op gezette tijden uitbraken, de mensen met trossen de dood injoegen, eiste vooral de 'afnemende ziekte' of 'de uittering' zoals toen de T.B.C. genoemd werd, voortdurend haar slachtoffers. Daarnaast bleef de kindersterfte een onrustbarend verschijnsel, waartegen geen kruid gewassen scheen'.***[37.]

Er was veel armoe. Halverwege de negentiende eeuw kreeg de texielindustrie in Limburg een harde klap.

> ***'Gelukkig voor die tot losse werklui gedegradeerde mensen lag het Grosze Vaterland slechts op een steenworp afstand van huis. Waar wij ze dan ook weldra als seizoenarbeiders in de brikken-bakkerijen en op boerenhofsteden tewerk zien gesteld. Terugkomend op de veelal naar de kant van Rumpen genestelde zandboertjes, willen wij er nog op wijzen dat de thans zo geprezen schoonheid der Brunssumer hei deze ploeteraars ten eenenmale ontging en zij in***

hun harde strijd om het dagelijks brood allen maar oog hadden voor wat er op haar bulten en in haar kuilen aan veevoeder, strooisel en sprokkelhout te schrapen viel.
Erm luuj, erm landj,
Leime buuj en louter zandj!
Er trokken veel kooplui door het land, die behalve waar ook nieuwe ideeën meebrachten. "Vele reizen makend, konden die lieden veel verhalen. En praatjesmakers die zij veelal van professie waren, stonden zij stellig gezamenlijk voor een groot deel aan de anticlericale geest debet, waarmee een bepaalde moot der Brunssumer bevolking danig behept was. Dat er vooral onder die lieden, zogenaamde "verkierde" waren die behalve met schoensmeer en mottenballen, ook met de revolutionaire ideeën van sommige franse en duitse schrijvers leurden, is zeker. (...) "Wo der Baum fällt bleibt er liegen", was, onder andere, een van hun wijsneuzigheden, waarin zij onder bedekte termen te verstaan gaven dat met de dood alles ophield'.

Op zijn Italiaanse reis van augustus 1955 kwam Schreurs in Umbrië in contact met de boerenfamilie Rappuoli, toen deze met de ossekar van het land huiswaarts keerde. Op de wagen zat het meisje Rosanna. Hij liet zich er door inspireren.

Tussen koperkleurige mannen
En trots gehoornde
In ritmische wiegelgang voortschrijdende
Witte ossen
Kwam zij, kleine bergfee,
Uit de blauwe wierookgraanbossen
van Montepulciano, op een ezeltje rijdend
De stad binnen:
Rosanna.
Maar geen stadsprofeet, geen magistraat,
Geen stafmuziek blokkeerde de straat,
Geen palmenwuivende kinderschaar.
Geen enkele voet liep uit om haar. -
Alleen het van huis tot huis gespannen
Doordeweekse linnen danste aan de draad;
En uit een venster met verschoten
Ribfluwelen groene gordijnen
Riep en stem dwaas: Hosannah -
En die stern was, geloof ik, de mijne.

(Uit. Roeping, jaargang 35 (1959/60), Pag. 340)

Jacques Schreurs in Rieti, tijdens een van zijn Italiaanse reizen.

Bij de Ursulinen van Venray.

In Lancieux (bij de nonnen van de Goddelijke Voorzienigheid). Eren in de bisschopskamer.

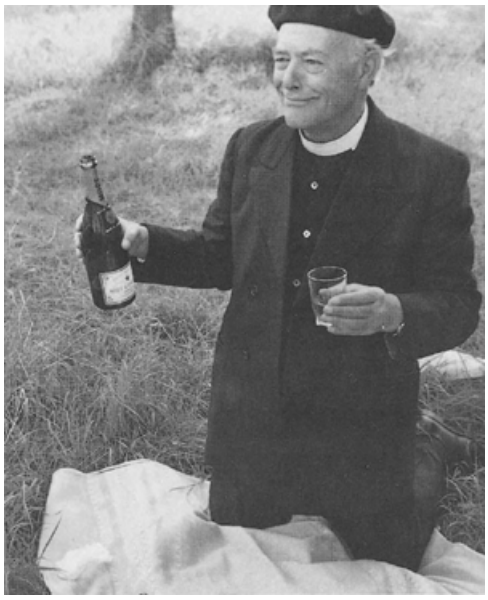

Via Parijs naar Bretagne, om de biografie van Guy Homery te schrijven. Op de knieën voor de wijn.

Eindnoten:

1. Jammerman en Jemie. Opgedragen aan August van Cauwelaert, Antwerpen.
   In: Van Onzen Tijd, 20e jaargang, 1920, 193-197; 208-213; 225-227; 229-230. Idem: De tocht van de koning: 787-288; 297-299.
2. In Koningsbosch bevindt zich het postulaat en noviciaat van de Dochters der Goddelijke Voorzienigheid.
3. Koningsbosch, 8 november 1939. Aan de fam. Th. de Wit, Kediri, Java.
4. In Stein (l) bevindt zich het msc-klooster, dat ten tijde van Schreurs verblijf aldaar dienst deed als filosoficum en theologicum.
5. Stein, 12 januari 1940. Aan de fam. Th. de Wit. Kediri, Java.
6. Jacques Schreurs msc: De bruid die hij niet verwachtte, Utrecht, 1941 (Stein, Oktober 1939-Maart 1940).
7. Jacques Schreurs MSC: Het glazen paardje, Heerlen, 1946.
8. Mr. Louis de Bourbon: De eerste roman van Jacques Schreurs MSC. De bruid die hij niet verwachtte. In: De Gelderlander, 20 maart 1941.
9. De bruid die hij niet verwachtte,194-195.
10. Idem, 193.
11. Idem, 212.
12. Idem, 126-127.
13. Wouter Paap: Kroniek van het proza. In: Roeping, 19e jaargang, nr. 6, maart 1941, 356-364.
14. Kroniek eener parochie, deel 1: De kraai op den kruisbalk, 17.
15. Idem, 17.
16. idem, 108-109.
16. idem, 108-109.
17. Idem, 140-141.
18. Idem, 165-167.
19. A.J.D. van Oosten: Nederlandsche letteren. Kroniek eener parochie. In: De Nieuwe Eeuw, 25e jaargang, nr. 1274, 22 januari 1942, 303.
20. J. Leyten, Elseviers Weekblad, 3 april 1948.
21. Jacques Schreurs: Het Godsbewijs van dokter Chantrain, Baarn, 1951.
22. Het Godsbewijs van dokter Chantrain, 158.
23. Idem, 174-175.

24. Idem, 186, 188
25. Idem, 204-205.
26. Th. Govaart, De Nieuwe Eeuw, 32e jaargang, nr. 1651 (359), 5 januari 1952, 7.
27. Ons Leekenspel, Bussum, 11 januari 1950.
28. Jacques Schreurs MSC: De man met de rozenkrans. Bijlage bij: Ons Geestelijk Leven, 15e jaargang, nr. 1, juni 1953.
29. Jacques Schreurs MSC: Pastoor-deken Tijssen van Sittard. De man met de rozenkrans, Roermond-Maaseik, 1957.
30. De heer A. Jacobs te Hoensbroek werkt thans in opdracht van het bisdom Roermond aan een nieuw document ten behoeve van het zalig- en heiligverklaringsproces.
31. Sittard, 9 maart 1929. Aan: Theo de Wit-Schreurs, Bangkalan, Madoera. N.O.I.
32. Pastoor-deken Tijssen van Sittard, 47-49.
33. Pastoor Guy Homery en zijn stichting de Dochters van de Goddelijke Voorzienigheid, moeders der armen, 1781-1861, Maastricht, 1961.
34. Pastoor Guy Homery en zijn stichting, 17-18.
35. Idem, 240-243.
36. Dochters van moeder Magdalena Daemen een eeuw lang in Brunssum. 1857-1957, z. p., z.j. (1957).
37. Idem, 9-10.

Hoofdstuk V
Van dood en eenzaamheid

De angst voor de dood is voor de priester een gegeven waarmee hij ‘professioneel’ leert omgaan. ‘Stervensbegeleiding’ is een niet gering onderdeel van zijn werk. De cursus is beproefd: al jong raakt de aspirant-geestelijke vertrouwd met het dagelijks ‘memento mori’, bij voorkeur vlak voor het slapen gaan. Systematisch wordt de betekenis van het aardse bestaan, en daarmee de zorg en angst om het verlies ervan, gebagatelliseerd. De dood is ‘slechts’ een drempel naar een nieuw, een beter leven.

Een verlossing.

Schreurs' noviciaat (in Tilburg en Arnhem, 1912/1913) kende nog de veertigdaagse retraite, gevuld met Ignatius van Loyola's *Excercitia spiritualia*, met als een van de opdrachten zichzelf voor te stellen tijdens het laatste uur. Bij deze generale repetitie van de eigen dood zag de dan negentienjarige Schreurs zich ‘als een soort Franciscus Xaverius liggen sterven, ergens in een bar missieland op de rotsen, met een grote baard’, getuigde zijn jaargenoot Willem Woudenberg.[1.] Hij speelde het spel met grote ernst. En moeiteloos. De dood fascineerde hem, een leven lang. Tientallen gedichten zijn aan hem gewijd:

O, daar is geen verzoeking bij u, Dood,
En geen ontkomen! - uur aan uur
Voel ik uw vingers en uw vuur
In mijnen nek en proef u in mijn brood;
Gij kent geen vreugde en geen verlangen,
O, stugge vogelaar, geen spijt,
Die in uw kille hand dit bange
Bloedwarme leven houdt gevangen
En hoe 't zich weert of bijt:
Uw bloed wordt nimmer warm, o Dood -
Uw hand wordt nimmer rood!

En daar is geen ontkomen, al den duur
Klemt gij mij vaster, o meedogenlooze!
En 'k ruik uw adem kranker in de rozen
En reeds uw geur in alle bloemen zuur.[2.]

Tijdens de seminariejaren werd het overlijden van een medebroeder uitgebuit, door hem op te baren op een plek waar de seminaristen verschillende malen per dag wel langs moesten.

Dan waren er de verhalen van intussen ervaren collega's over zowel mooie als moeilijke ‘laatste uren’. Oefenstof boden ook de jaarlijks weerkerende lijdensmeditaties, rijk aan paradoxen als ‘dood die leven schenkt’ en met de troost dat zelfs de stervende Christus klaagde: ‘Mijn God, mijn God, waarom hebt Ge mij verlaten’. Er was de leerschool van het verdriet om de dood van een vader, de zelfmoord van een confrater, de wiegedood van een kind.

Zo ongeveer was de voorbereiding op het eerste Viaticum, het op weg helpen van een stervende, vast onderdeel van de priesterlijke weektaak.

De dood was aan Schreurs wèl besteed.

Nog in 1961, hij is dan 68 jaar, herinnerde hij zich in Roeping[3.] dat de dood in zijn jeugd ‘een waar schrikbewind’ uitvoerde ‘zodat ik al de tijd dat er in onze naaste omgeving een lijk boven aarde stond geen deugd kon doen en ik het voor geen geld van de wereld gewaagd zou hebben op mijn eentje een kerkhof te betreden’.

Met grote precisie beschrijft hij in *Het glazen paardje* (1946), opgedragen ‘aan mijn broers en zusters, aan de vrienden mijner jeugd en aan al diegenen wier deugden en gebreken ik met een zekere vrijmoedigheid in dit boek heb uitgestald’, het verhaal van *De stervende reus.*[4.]

> ***‘Er zijn groote menschen die vergeten dat klein leed groot leed kan zijn; wanneer zij daar niet meer aandenken bewijst dit dat zij geen herinnering hebben.***
> ***Een paar dagen nadat Hermke Dobbelsteen van de kermis was thuisgekomen, zat het mulderke, dat intusschen tot een gezapige mulder was uitgegroeid, op een morgen met een snotneus in zijn hok. Hij niesde voortdurend, keek pips uit zijn doppen en liet de lepels hangen.***
> ***Een snotneus is het ergste wat een konijn kan hebben, want dan gaat hij om zeep, stond Karel te dokteren.***
> ***Jij gaat om zeep?, dacht Hermke. Maar de diagnose werd door Karel met zoo veel overtuiging ten beste gegeven dat zij niet naliet diepen indruk op hem te maken.***

Hij eet nog goed, troostte Hermke zich in zijn angst. Een konijn vreet tot het laatste toe, verdedigde Karel zijn beweering; dan steekt hij de pooten van zich af en is hij kapot, (...) De reus is reeds een paar maal vanzelf door zijn hok gaan draaien en heeft zelfs een strootje in zijn bek genomen waaraan hij nu zoetjes zit te knabbelen.
De koorts is bijna over, zegt Duiveke, want zijn ooren zijn al koud. En Hermke voelt dat de ooren reeds bijna koud zijn.
De middag trekt langzaam voorbij.
Het gaat goed met den reus.
Maar opeens hoort moeder de kinderen jammeren en haastig naar buiten gekomen, ziet zij den reus met gestrekte pooten liggen en het rood zijner oogen wegtrekken in een grijzen schemer. Toen vader 's avonds thuiskwam lag Hermke reeds in zijn beden vertelde Duiveke, op vaders knie gezeten, hoe de mulder zijn doodsbed gemaakt had en hoe zijn lichtjes langzaam waren uitgegaan als de avondzon in een hoopje sneeuw'.

Van Schreurs' hand is het waarlijk ontroerende en precieze verslag van de dood van zijn vader, overleden op Palmzondag 28 april 1928 in Echt, bewaard gebleven. Men vindt het in de brief aan zijn zus Antje en zwager Theo op Java, die hij op deze wijze hielp de dood van hun vader en schoonvader op afstand te beleven en te verwerken:

'En nu ga ik je alles vertellen van den nacht op Palm-zondag: O.L. Heer is toen op een ezeltje Jeruzalem binnengetrokken en vadertje het Hemelsch Jeruzalem op de handen van die hem lief waren en hem liefhadden en zijn intocht is schoon geweest, zóó schoon dat we allen daarover zeer getroost en gelukkig zijn. Even hadden wij nog met hem gepraat, hij had nog veel te zeggen en maakte zich erg druk voor 't groote afscheid. Toen ineens strekte hij zijn armen

uit, richtte zich op en staarde. 'Ze komen!', riep hij nog. Toen zonk hij terug in de kussens, zuchtte een paar maal zeer diep en allen knielden schreiend bij Vader, die heen was naar het betere land. De klok sloeg 12 uren.
Toen hebben wij allen samen hem, onder, een praalbed opgericht, Maria en Tina hebben hem afgelegd en toen hebben wij ons Vadertje naar beneden gebracht en daar ligt hij nu zoo mooi, dat hij er vast ijdel op is. Zelf is hij zoo mooi als nooit, heel aantrekkelijk en natuurlijk en alsof hij slaapt. Zelf heeft hij de oogen gesloten, gelukkig dat hij rusten mocht: hij was moe getobd en rust nu uit en wacht op ons, die nu ook, voor en na komen gaan, elk op zijn tijd, zooals O.L. Heer dat wil."[5]

In *Kleine liederen van dood en leven*[6], uitgegeven in 1938, zou hij verschillende gedichten, die aan dit sterven herinneren, opnemen:

Laat mij nog eenmaal

Laat mij nog eenmaal deze wijzen prijzen
Die, als mijn lieve vader, kalm en groot
Bereiden zich ter allerlaatste reize
En rustig ingaan in den goeden dood;

Zij vroegen niet waarom ze leven kwamen
En vragen niet waarom zij sterven gaan;
De tijd verwischt hun wezen en hun namen
Zooals de wind hun voetspoor en hun baan.

Het veld is binnen en de oogst geborgen
En alle leven veilig in Gods hand; -
De zonen wassen naar den nieuwen morgen;
De oude hemel glimlacht over 't land.

Eens in mijn droom

Eens in mijn droom zag ik mijn lieve vader
En met een stem te stralend en te breed
Riep ik: mijn Vader! en trad haastig nader
Waar hij vermoeid zijn laatste dagen sleet;
En buiten mij van vreugde en van verdriet
Kuste ik zijn handen daar zij roerloos lagen;
Toen heeft hij loom zijn oogen opgeslagen
En droef zijn hoofd geschud: ik ken u niet.

De dood had dagenlang

De dood had dagenlang reeds rond ons huis geslopen
Maar op Palmzondag van dat droevig jaar
Vond hij de deuren en de vensters open
En greep zijn hand mijn vader bij het haar.

En met een ruk geheven boven 't bed,
Waarin mijn vader zich te sterven had gezet,
In eene warreling van bloemen en van sterren
Riep hij met luide stem: Jerusalem! -
En was reeds verre.[7.]

Schreurs maakt van de doden levenden. In *Nis en Nimbus*[8.] haalt hij heiligen naar de aarde: Christofoor, Eligius de smid, Anthonius met het varken, Geertruid de maagd en vele anderen.

In het eerste deel van zijn trilogie *'Kroniek eener parochie*[9.] laat hij zijn partieel 'alter ego' kapelaan Erik Odekerke, de doden bezoeken, met een ernst alsof ze nog spreken konden:

> ***'Vandaag ben ik naar het kerkhof gaan kennismaken met de overledenen der parochie; de akker van den pottenbakker vol brijzels en beenderen is daar zeker het meest verlaten en verwaarloosde deel van. Ook de dooden hebben er recht op te weten wat zij aan den jongen kapelaan hebben; wat zij van hem te verwachten hebben. Dat is zeer juist! (...) Eén voor één ben ik de graven langs gegaan... groote, breede graven en sommige niet grooter dan een***

brood, en nadenkend heb ik de namen gelezen der ontslapenen - zoo ver de graven niet nameloos zijn en zonder teeken - met het jaartal van hun geboorte en sterven. Er zijn zeer oude graven en andere versch gedolven; doch de namen zijn alle nog levend en worden vandaag op een enkele na nog gedragen. De eene meer, de andere minder, roepen zij alle voorstellingen op en voor een oogenblik verschijnen de dooden weer levend voor de verbeelding van den voorbijganger in de gedaante, welke hun namen hun verleenen; sommigen zelfs met de duidelijke uitdrukking in hun wezen van ondeugden, waardoor zij gedreven werden. De namen der kinderen zeggen minder. Fransje heeft niet eens leeren praten en Elsje was waarschijnlijk niet grooter dan de pop van Dymphna, die naast haar ligt. Hun geschiedenis is nog kleiner dan hun graven. Achter het lijkenhuis vond ik tusschen wolfsklauw en vossenstaart een belt van vergane bloemen, kransen en palmen en een ellendige hoop beenderen, door den doodgraver opeengeharkt. Een winterkoning, niet grooter dan een duim, had er zijn holletje. Tusschen koor en sacristie stond de tombe - een afgeknotte zuil met een krans van steenen rozen - van de freule, die zich jaren geleden dood zou gedanst hebben op het kasteel, naar de volksmond wil. Want de lever was in haar lichaam gaan smelten, verzekerde de oude Andreas mij, die naast mij was komen leunen op zijn hark. Op den steen las ik: In Pace - en daaronder: Ghislaine de Ghistelles d'Affaitatie; achttienjaar.
En ik heb een roman geweven rond dat graf; want namen zijn soms vol poëzie, namen én graven'.

Pascal

Schreurs ging in de leer bij - en coquetteerde met - Pascal (1623-1666) die benadrukt dat de mens van alles wat hij weet het meest zeker weet dat hij sterven zal, terwijl hij van de dood zelf de minste notie heeft. Hij vertaalde diens *Prière pour demander à Dieu de bien porter de maladie*

(1945),[10.] vertaalde ook enkele van zijn *Pensées* en maakte Jean Luc, 'een leerling van Pascal', tot hoofdfiguur in zijn roman *'De Bruid die hij niet verwachtte'* (1940).[11.] Het is het verhaal van een zoekende, die uiteraard ook kerkhoven frequenteert. Helaas wèl de verkeerde. Tot tweemaal toe signaleren we Jean Luc op Père Lachaise, hetgeen wat lastig is, omdat ten tijde van Pascal de jezuïet *Lachaise* (biechtvader van Lodewijk XIV) nog in leven was. 'Hij stierf in 1709, en eerst 100 jaar later, in 1804, werd zijn landgoed door de stad Parijs aangekocht en tot begraafplaats bestemd', schrijft Hélène Nolthenius de priesterschrijver, in een overigens waarderende brief.[12.] Schreurs voelde zich aangetrokken tot Pascals leer dat *'les raisons de la raison'* uiteindelijk de mindere zijn van *'les raisons du coeur'*. Hij ging in de geest van de Pensées, en naar de mode van de jaren twintig (Coster publiceerde *Marginalia*, Paul Vlemminx *Aanmerkingen*, Van Oldenburg Ermke *Spreuken op bierviltjes*, Bernard. Verhoeven *Pasmunt*) *Reflexen* schrijven: notities, bespiegelingen, redeneringen die verdrinken in emotie en vaak gebeden worden:

> ***'Open over ons uwe goedige oogen, Vader, en wees ons nabij als een zeer geliefde geur, goed om te ademen; als de reuk van rijp fruit in de tuinen van Limburg. Waak over ons uit de hooge paleizen van Uw avond en laat de stilzwijgende ruimten vervuld zijn van uw aanwezigheid. Als wij opzien naar de sterren, geef onze oogen te ontwaren de glanzingen van Uw glorierijk Wezen en onze ooren de verre echo's te ervaren van Uw almachtige voeten'.***[13.]

Zo schreef hij er alleen al voor Roeping bijna zestig, waarvan sommigen in versvorm:

> **'God is de man met de lantaren**
> **die gaat zich-zelve tegemoet in de nacht'.**[14.]

En:

> **'Alle klokken van Limburg luiden in mijn hart om U,**
> **alle tuinen van Limburg bloeien in mijn vleesch;**

er is klank van fonteinen in mij
en reuk van rijp fruit voor U -
alle zonnen zijn in mij ondergegaan voor U,
witte vanen wapperen in mijn oogen!'.[15.]

Ook de liefde voor oud-testamentische figuren deelde hij met Pascal, in wiens jaszoom men na zijn dood een tekst vond, beginnend met de woorden: 'God van Abraham, Izaäk en Jakob, niet die van de filosofen en geleerden'. Geregeld duiken er in Schreurs' werken personen op met de opvallende namen, waaraan de geschiedkundige en profetische boeken van het Oude Testament zo rijk zijn. Hij kende hun geschiedenissen en liet er zich door inspireren. Aan Job wijdde hij een compleet toneelstuk, anderen vangt hij in gedichten. Zoals in de *Arabesken*, waarmee hij in 1932, acht jaar na *'de Moller-affaire'*, die hem in de gordijnen en uit de kolommen van Roeping joeg[16.], zijn come-back in het tijdschrift maakte. Onder het pseudoniem Rabbi Jacob eerde Schreurs onder anderen de Genesis-figuur Methusalem, die dank zij hem ook in Nederlandse bloemlezingen een lang leven leidde:

'God en de Dood, die hem vergeten waren
hebben elkaar verwonderd aangestaard,
toen ze hem herkenden aan zijn witte haren
en véél te lange baard'.[17.]

(Voor wie Genesis, hoofdstuk 5, vers 25-27 niet bij de hand heeft: 'Matoesala was honderd zeven en tachtig jaar oud, toen hij Lámek verwekte. En Matoesala leefde, nadat hij Lámek verwekt had, nog zevenhonderd twee en tachtig jaar, en verwekte zonen en dochters. Heel de levensduur van Matoesala was negenhonderd negen en zestig jaar. En hij stierf.' Zo oud als Methusalem dus, waarschijnlijk zo oud als het geslacht van Methusalem).

Dat Schreurs zelf de tachtig niet zou halen werd hem al vrij vroeg duidelijk. Hij kreeg na de oorlog last van zijn maag (en verbleef geruime tijd in het ziekenhuis) en van zijn hart (midden jaren vijftig). Hij was toen rector bij de Kleine Zusters van de H. Jozef, eerst in het Noordlimburgse Horst-Meterik, daarna in het Belgische Smeermaas, vervolgens in het Zuidlimburgse Spaubeek.

Geen oorden van vermaak. Hij was er dikwijls erg alleen. En eenzaamheid is een broertje van de dood. Natuurlijk, er zijn vrienden, vriendinnen en er is familie. Hij droomt van reizen, wijn, sigaar, lekker eten en kreeg deze ook op gezette tijden. Maar toch.

In brieven aan zijn priester-vriend *'Sjangke' Crasborn* (Thorn, 1897-

Roermond, 1982) noemt hij zich *'een verdroogde eenzaat in een planken hut'*.[18.] Hij was graag met deze Sjangke, van wie de huishoudster zich herinnerde: 'De fles was eerder op tafel dan de gast in zijn stoel'.[19.] En dat ze niet loog bewijzen Schreurs' herhaalde opdrachten: *'Voor mijn beste vriend Sjangke, die van een goed boek en een goed glas houdt.'*

Vastenavond 1955 schreef hij vanuit Smeermaas/Lanaken aan deze pastoor die 'niet gemaakt is voor kemelhaar, sprinkhanen en wilde honing':

> ***'Beste Sjangke,***
> ***Vandaag, zoveel jaren geleden, gingen we vanuit Hout-Blerick op stap met ieder een paranymf en met veel goede moed. Ik denk daar nu nog met weemoed en heimwee aan en ook vraag ik me af of onze vriendschap alleen maar een seizoensvriendschap is. In elk geval is de mijne geheel onbaatzuchtig en dus zuiver en echt. - Nu heeft de dokter me een beetje een rustkuur voorgeschreven. Ik heb wat hard gewerkt. Dat komt stellig in orde en des te eerder als je nu eens spoedig opbreekt uit Rooy en me komt bezoeken. Je neemt in Maaseyck de tram tot Tournebride Wurhaven. Daar kom ik je afhalen met Hertha mijn getrouwe en wandelen in 10 minuten naar hier waar je blijft zolang als je kunt en wil. Afgesproken? Laat me gauw weten wanneer. We hebben elkaar veel te vertellen en de drank en de sigaren zijn ook best. Geen uitvluchten, Sjangke. Je Jac Schreurs'.***[20.]

Wie de sfeer en entourage van de kloosters te Smeermaas en Spaubeek heeft leren ervaren, kan niet anders dan bezoekers veel drank toewensen.

In deze periode schreef Schreurs sombere verzen, die hun weg vonden naar de tijdschriften Roeping, Dietsche Warande en Belfort en naar de bundels *Kleine Liederen van dood en leven* en *Spolia Mundi.* Het zijn modern klinkende uitingen van angst, twijfel, spijt, eenzaamheid in leven en dood. Ver weg liggen de jaren van *Voorjaar, Voor U alleen* en *De bloeiende wijnstok.* De gedichten zijn des te aangrijpender omdat de dichter zich er niet in laat hinderen door de traditie die verlangt dat de priester, die hij óók is, voor alles zekerheid uitstraalt. Schreurs

heeft zich toch al zelden bediend van de camouflage der retoriek, hetgeen hem juist ook onder de dichtende geestelijken zo bijzonder maakt. In deze verzen staat hij naakt. Enkele voorbeelden:

Ik zie mijn handen

Ik zie mijn handen en ik schrei:
Eens zullen zij zeer bleek zijn, Dood,
En willoos als een boek dat gij
Dichtvouwt in uwen schoot.
Gij kent de diepe taal
Van teekens, rimpels, groeven, krassen,
Waaruit een primitief verhaal
Tot een tragedie is gewassen
Zóó droef dat nu haar dichter schreit
En, turend op de bleeke blaêren,
Hij bei zijn handen wilde kwijt
Indien zij niet geschreven ware...

Oogen! Het zal zeer duister zijn

Oogen! Het zal zeer duister zijn:
Een nacht, maar zonder ster of maan,
Zal groot en naamloos vóór u staan -
Het zal zeer duister zijn! -
En sneller dan gij zijt ontstaan,
Zult gij, uit water en uit zon geboren,
In licht en water weer verloren,
In uwen oorsprong ondergaan.[21.]

Gebed om deernis

Het liefste dat iemand bezitten kan
Zal ik nimmer bezitten,
Omdat ik het niet bezit;
Ik zal geen nachten doorwaken
Aan het ziekbed van mijn kind,
Omdat ik geen bezit;
Ik zal niet gebroken staan
Bij het doodsbed van mijn vrouw,
Omdat ik geen vrouw bezit;

Geen enkele tedere hand ook
Zal mij eenmaal de ogen sluiten,
Geen mond met een laatste kus
Een verbond bezegelen dat er niet was;
Ik zal eenzaam uitgaan,
Eenzamer dan ik ben ingegaan;
Eenzamer dan ik geweest ben,
Zal ik eenzaam zijn in mijn dood.
Eenzaam!
En dan?
Zal God mij dan in zijn licht onzegbaar
De man laten zien die ik niet geweest ben
En die ik had moeten zijn?
Zal die God onzegbaar mij,
In een voor mij noodlot-zwanger droomland,
De ongeborenen, die kinderen laten zien
Die ik niet rond mijn tafel verzameld heb
En hen tegen mij doen getuigen
Mèt de vrouw, die ik niet heb gekend? -
O, als dan mede mijn werken tegen mij gaan pleiten
En ik, onnutte dienstknecht, zwichten zal
Voor de scherpte van uw oordeel,
Verhoor dan, o Christus, de zuchten
Die mij van achter mijn handen ontsnappen
En verleen mij, vanwege de vermorzeling
Waarin ik thans voor U schuil ga,
Uw oneindige deernis.[22.]

Nogmaals komt hij *Om deernis* in de cyclus *Verzen van Quidam:*

Om deernis

Herkend in de ogen der vogels
in sigarenas op papier
in de wijnvlek op het laken,
geef ik mij terug aan de borst van mijn moeder,
aan de wegen mijner tranen,
terwijl mijn verleden mij tegen de slapen slaat
en mijn handen:
distels van kermen en
bloedvlekken van jammer
gretig voor U opengevallen
om - ik spreek niet meer van liefde -
alleen, alleen maar deernis.[23.]

Van grote verlatenheid getuigen ook de gedichten *Liedje van vaarwel* en *Dies irae, dies illa*:

Liedje van vaarwel

Niemand laat ik na,
niets en niemand:
geen zoon, geen dochter,
geen cent en geen schoen;
droefheid noch beklag
zullen er bij zijn als ik afreis
en, in een mist van afscheid
aan mijn zuiverste genegenheden,
vreemd al en bijna onwerelds
de rug van mijn hand kus
die het brood brak
en waarin God zich een huis bouwde
voor al zijn geliefden.[24.]

Dies irae, Dies illa

Maar ook dié dag zal voorbijgaan
met hetzelfde betraande gelaat
als dat van altijd;
doch wie zal zich dan mijner gedenken
en de duur van een Onze Vader stilstaan
bij het gebeente
van wie ook slechts een voorbijganger was
en uitrust van veel haastig en nodeloos
gaan?[25.]

De wereld stond op zijn kop. Eind jaren vijftig, begin jaren zestig. Oude zekerheden waren ook voor Godgewijde priesters geen veilige ankerplaatsen meer. Collega's verlieten het ambt. ‘Wat voorheen een heilige afzondering was op grond van een hoge uitverkiezing is voor velen een beklemmend menselijk isolement geworden. Uit zijn heilige veste verdreven, wordt er nu van hem gevraagd dat hij gewoon vriend en medemens is.

Er worden eigenschappen van hem gevraagd die hem nooit aangeleerd zijn. Hij moet luisterend de ander ernstig nemen, waar hem geleerd werd te luisteren om daarna met gezag het woord, en wel het laatste woord te nemen. Hij moet soepel zijn, waar de leer die hij te verkondigen heeft bijzonder rechtlijnig is. Hij moet zich niet als

rechter maar als mens kunnen verplaatsen in situaties die hij nooit zelf ervaren heeft. Van alle kanten aangevochten, verlangen velen naar de gewoon-menselijke leefruimte van een eigen gezin waar een mens op adem kan komen'. Dat schreef zijn voormalige confrater Ben Droste in de bundel *Crisis van het ambt. Visies en verwachtingen van uitgetreden priesters.*[26.]

Voor veel pijn bleek ook voor Schreurs het schrijven een goed medicijn. Hij kon zijn God, zijn congregatie en zijn ambt, ondanks alles, met overtuiging trouw blijven.

Nieuw begin

Wanneer ik nog eens moest beginnen
Met leven;
Wanneer ik nog eens moest beginnen
Met verliezen en winnen,
Nemen en geven,
Bouwde ik tussen koningsvarens mijn huis,
Met bij nacht en dag weer hetzelfde geruis
Van water en appelbomen;
Was ik weer kind, op mijn eigen wijs
Onwijs en, tussen Keulen en Parijs,
Weer op weg naar het eeuwige Rome -
En was ik, op eenzelfde dag
Misschien als vandaag,
Weer dezelfde man met een stuk in zijn kraag
Van Geluk, nog niet te zijn aangekomen.[27.]

Het bezoek

Vannacht
voor mijn deur
stond een wit paard te stampen:
was het de schemering al?
Het droeg twee kleine bedieningsglampen,
altaarschellen in de manen en
Ons Heer.[28.]

Met dit *Viaticum anno 1962*, gepubliceerd in een van de laatste nummers van het tijdschrift Roeping, dat een jaar later op zou houden onder deze naam te bestaan, lijkt de cirkel van het dichten rond. Bij de start van Roeping, in 1922, trok Schreurs aller aandacht met wat later een

evergreen zou blijken en tegelijkertijd bron van literaire ergernis en van de wrok van Moller: *Hét Viaticum.*[29] Ondanks zijn lengte kreeg het gedicht, nadien gepubliceerd in *De Bloeiende Wijnstok*, in vele bloemlezingen een plaats. J. Carel Anderson en Marius Monnikendam maakten er muziek op, voordrachtskunstenaars als Frits Bouwmeester, Jef Baarts en Albert Vogel namen het op in hun repertoire. Het is trouwens opvallend dat veel componisten zich tot het werk van Schreurs aangetrokken voelden: Louis Toebosch, Hub. Cuypers, Herman Strategier, Jan Mul, Elbert Franssen, Olivier Koop, G. van Kooten en Johan Winnubst.

Viaticum

Nu luister, kind, wat Maria deed
Die der menschen zoet en bitter weet;-
Hoe zij in een heilige Kerstnacht
Een kranke de laatste Teerspijs bracht:

Daar lag een man op een verre hoef,
Die man was krank tot de dood en droef,
Die vroeg met zijn mond en oogen groot
Almaar om Hemelsch Brood.

En een knaap die zijn honger niet verstond
Lei zijn handen op zijn open mond;
En als hij sliep of zijn oogen sloot
Nam de jongen weer zijn fluit en floot....

Maria, die als avondster waakt
Had in haar kapel wat licht gemaakt;
Zij kwam met haar lamp naar het altaar gegaan
En stak twee gele kaarsen aan.

Zij sprak tot Sint Joseph: 'Ik ga met Ons Heer.'
Die legde zijn bloeiende lelie neer.
En met schoone, bleeke handen nam
Maria het witte lam.

Zij hield Het hoog aan haar rijke hart
Als dien eerste nacht toen zij moeder werd,
Zij sloeg er haar vlasblauwe mantel om dicht -
Sint Joseph droeg de bel en het licht.

Toen traden zij zonder eenig woord
Door de open tempelpoort;
De voornacht stond in volle schijn
En blonk op dak en plein.

En plots in de stilte viel tel om tel
Het glazen geluid van de altaarschel,
De huizen rilden, - een kleine knaap
Riep: 'moeder!' - in zijn eerste slaap.

Een man stak zijn hoofd door de luik en vroeg:
Ons Heer ging voorbij - en wie Hem droeg?
En de menschen kwamen, met kaarsen aan,
Op de drempel van hun woning staan.

Twee vrouwen volgden tot aan de brug,
Toen kwamen ze bleek terug;
En Maria, licht als een paradijs, dacht
Aan dien eersten, verren winternacht....

Een lange weg, een lichte laan
En schuin in de hemel de wintermaan;
Een toren sloeg op een verre stad,
Een beekje ruischte, een molenrad.

Zij kwamen voorbij een oud kasteel,
Toen sprong het geluk haar als licht uit de keel,
Toen zong Maria met schoone stem
Het heil van Bethlehem:

Geloofd zij mijn Heer op deez' schoone reis,
Mijn bloed werd drank en mijn vleesch werd spijs;
Geloofd zij mijn Heer in mijn schoot en lijf,
Geloofd en gedankt om zijn verblijf.

Gezegend zijn lichaam dat vleesch is van mij,
gezegend zijn hart dat zich leschte aan mij,
Gezegend zijn lippen die dorsten naar mij,
gezegend zijn oogen allebei!

Gedankt zij zijn naaktheid en zijn nood,
Gedankt ook zijn handen arm en bloot,
Gedankt ook zijn voeten in mijn schoot,
Gedankt zij zijn eucharistischen dood.

Ik draag als een appelken U in mijn hand;
Gezegend de hemel om U en het land,
De menschen, de boomen, het licht en het àl,
Gezegend de dieren in hunnen stal! -

Een lange weg, maar een smaller pad,
Een beekje ruischte, een molenrad;
Een lage hoeve, met witte wand,
Lag stil en puur aan de heuvelrand.

De maannacht blonk in een gevelruit,
Een jongen blies in een herdersfluit
En klaar aan de stilte sloeg, tel om tel,
Het glazen geluid van de altaarschel.

‘Adeste fideles’, zong krank en dof
Een stem door de blanke bloemenhof,
Een wingerd dorde aan de witte muur,
Een schaapje blaatte in de donkere schuur.

Een deur kwam open, een deur ging dicht.
En het woonhuis stond vol zonnelicht.
Maar daar lag een man en die ging dood,
Naast een jongen, die hem de oogen sloot...

Maria spreidde een altaardwaal.
En las uit een oud, geel rituaal
Met een stem, als glas zoo rein,
Het schoone, smeekende kerklatijn.

Toen nam zij de Hostie in hare hand,
En gaf ze den man op zijn ledikant;
Toen sloot hij zijn oogen, toen sloot hij zijn mond,
Toen sloot hij voor eeuwig zijn oogen en mond....

Een lange weg en een smaller pad:
Een beekje ruischte, een molenrad;
Het maanlicht doofde in een gevelruit,
Een jongen blies in een herdersfluit.

Een lichtje ging door het winterland;
De maan zonk achter den heuvelrand.
En door de nanacht klonk ver en hel,
Het glazen geluid van de altaarschel...

Franciscus

Al vroeg was Schreurs ook gefascineerd door Franciscus van Assisië (1181-1226). In 1935 speelde hij met de gedachte een biografie aan hem te wijden. De mogelijkheid die familie hem bood om in Umbrië, Assisië en Siena inspiratie op te doen werd hem door zijn overste niet gegund. (‘Men maakt zich zorgen dat, als ze teveel toestaan, dra de gansche ongregatie aan reizen slaat.’[30.]). Als troostprijs kreeg hij later toestemming om naar Lourdes te gaan; hij geneerde zich niet om over deze reis royaal te berichten in *Stemmen uit Lourdes*, maandschrift voor Lourdes-pelgrims.[31.] Hij schreef er nadien zelfs een heel boek over. Pas in de jaren vijftig ging Schreurs Franciscus achterna, wat een *Pelgrimstocht door Franciscaans Italië*[32.] opleverde, eerst als reisverhalen in het dagblad De Maasbode gepubliceerd, de biografie Franciscus. *De kleine arme van Assisië*[33.] en *Zuster Clara van Assisië.*[34.]

De mystiek trok hem zeer, in zowel Pascal, Franciscus als in zijn derde grote voorbeeld: Jacopone da Todi (1228-1306). Het trio had met de mystiek ook hun even plotselinge als radicale bekering gemeen. Schreurs ontdekte Jacopone te laat om nog echt werk van hem te kunnen maken. Hij moest het bij wat vertalingen en biografische aantekeningen laten.[35.]

Jacques Schreurs overleed op 31 januari 1966 in het St. Jans-Hospitaal te Weert, 's middags om twaalf uur. Hij droeg op zijn sterfbed een baard van weken. ‘Zo word ik op late leeftijd toch nog missionaris’,[36.] zei hij zijn vrienden. Hij ligt begraven op het kerkhof van het MSC-klooster te Stein (L.), nabij het Kasteel. Hij deelt zijn graf met een confrater, pater C. (alias ‘dikke’) van de Bergh. Geen monument kreeg hij. Slechts een naambordje, ter grootte van een lucifersdoosje, op gietijzeren kruis. ‘In de dood zijn we allen een’, zegt de overste. Geen ‘Voorbij, voorbij, 0 en voorgoed voorbij’, zoals de klacht van J.C. Bloem op diens graf luidt. Maar: ‘'t Zal schoon zijn, Dood’.[37.] Enkele meters verder rust Schreurs' schrijvende confrater *Maurits Molenaar* MSC (1886-1969), ‘mede-oprichter’ van Roeping en schrijver van in hun tijd alom geprezen hagiografieën, zoals *Mechtild de Begijn*, opgedragen ‘aan doctor H. Moller. In eerbiedige genegenheid’, en *Geertruid van Helfta.*[38.] Bijna al vergeten.

Met al te veel gemak heeft dr. Moller en na diens dood (in 1940) zijn vazal Gerard Knuvelder Schreurs geëtiketteerd als ‘lichtvoetig’ en ‘zonder diepgang’. Als nog een bewijs van het tegendeel tot slot een fragment uit: *Pascal. Gebed tot den christelijken dood*, in 1950 gepubliceerd.[39.]

> ***‘Hij klaagt niet meer. Hij is nooit meer bedroefd.***
> ***Alle nevelen zijn opgetrokken; hèt probleem is volkomen opgelost. Hij verblijdt zich bovenmate.***

Niet meer in een spiegel, doch van aanschijn tot aanschijn aanschouwt hij; die in droefheid gedrenkt werd, is verdronken in licht; Alles is licht! Er was een klein oponthoud tusschen schreien en lachen; een kort ademstokken als van een zwemmer: een even aan alles verloren gaan en een klein en hulpeloos staan, zonder voeten en zonder handen, in een ruimte zonder randen: de Dood. En Pascal sprak tot den Dood: gij zijt een goede Christofoor! Ik wil niet door u gewurgd worden als een heiden, ik wil gekust worden door u als een christen; zie, ik geef mij over aan uw omarming: ik nader u als de mond van een dorstige tot het water, en de lippen van het kind tot de moedermelk. Voor wie u graag zien komen, komt gij immer te laat en altijd te vroeg voor wie u niet verbeiden. Ik heb u niet geroepen; ik heb u verwacht. Ik wist: hij die u ziet, wordt blind; die u hoort, wordt doof en het vleesch dat gij aanraakt, wordt koud; zijn woonhuis wordt omver gehaald en zijn gedachtenis verstrooid. Ik heb u niets verweten! -
Neen; verberg uw gelaat niet voor mij, want zijn versteendheid ziet mij aan met dát beeld van schrik dat mij behoudt; ook zijt gij geen nacht alleen, Dood, want uw mantel hangt als een nacht vol sterren en licht druppelt u van de vingeren als dauw.
Als gij niet schoon zijt, weet dan wie u gemaakt heeft en schaam u niet mij te ontluisteren; want in de verwoestingen die gij aanricht was tijdig voorzien. Gij zijt niet enkel groot door uw geweld, o Dood, die te groot zijt om u te verbergen; gij sterft niet met den mensch, daar gij hem ten einde toe met uw gerechtigheid moet achterhalen: een lang leven is u beschoren! -
Waarom zou ik mij bedroeven om wat gij zijt?
Waarom mijn wijngaard verwaarloozen omdat gij komt?
Na ons leven komt gij als de verzadiging na den honger.
Ik ben van u verzadigd. Mijn leven met u was in voortdurenden

strijd; in den moederschoot reeds hebt gij mij omloerd en naakt hebt gij mij op uwe handen gewogen; uw adem ging zwaar over mij heen als van een die mij overmande àl mijn dagen. Er is geen aanleiding in u om te vreezen evenmin als in het voortgaan van een uurwerk om het stil te zetten: men houdt den tijd niet stil en met vreezen weerhoudt men u niet te naderen.
Ik vraag u niet den drenkeling te enteren; hij heeft de stang in zijn hand om aan land te gaan: zie, wij naderen de eeuwigheid. Ik heb u altijd gevraagd: stort u niet op mij neer als een orkaan en doe mij niet kreunen in mijn gebinten; overrompel mij niet! Als gij komen moet als een dief in den nacht: geef mij dan de gelegenheid mijn deur voor u te ontgrendelen en al mijn vensters open te zetten op uw komst; verras mij niet op het einde van den nacht na alle uren voor u doorwaakt te hebben.

Geef mij dit eene geluk, o Dood, van mij wakend te vinden, als mijn blad volschreven is en het uur dat ik de wormen hoor knagen in het hout en de krekels hoor zingen in de spleten der muren. Verras mij niet op den drempel van mijn kelder, noch op den dubbelen graanzolder, noch op het stoppelveld als ik den arbeid der maaiers gadesla en het blinken der zeis; doch kom, o Dood, - vóór de waarheid onmachtig wordt in mijn mond en de gerechtigheid in mijne werken; voor de bedorvenheid me omloert en de schande zich invreet in mijne beenderen!
Stel niet uit tot morgen, heb ik u gevraagd, als gij mij heden bereid vindt; voltooi het offer mijns levens als gij het rijp vindt: als zijn geur optrekt naar God en zijn rook zich niet versluiert met de aarde; als gij den Christen tot vreugde zijt en geen gruwel voor zijn natuur.
Elke dag is onzeker en elke nieuwe morgen kan een struikelblok worden voor mijne voeten: dán, wacht den dageraad niet af om

mij te bezoeken; gij die het onderscheid weet tusschen rechtvaardigheid en geweld, verwek geen storm tegen mij: in uw kielzog is het goed varen.

Het is een vreedzaam man die tot u spreekt en geen heethoofd die zich overtreft in zijn woorden; noch is het vrees die mij tot u doet spreken: gij kent mijn bedoeling; ik breng geen pleiter tot u om voor mij te pleiten. Ik vraag u slechts: als ik onderga in dit spel van leven: laat het dan de nederlaag zijn van den held, die aan u zijn grootheid ontdekte.'

De jonge Schreurs (begin jaren twintig) te midden van confraters en kunstenaars op de trappen van het missiehuis van de MSC-ers in Tilburg. (Zittend op onderste trede, vierde van rechts).

Marie Koenen. Schreurs bewaarde haar foto in zijn bevrier.

Sociaal strijder pater J. Jacobs MSC, Schreurs' eerste rector/pastoor in Sittard.

Patoor-deken Tijssen, aan wie Schreurs een biografie wijdde.

Tussen de boezemvrienden Sjeng Crasborn en Jacques Schreurs staan Joep Nicolas en zijn vrouw Suzanne en Mathieu Wiegman.

Eindnoten:

1. Pater Willem Woudenberg MSC. In: 'Vrienden van de herdershond over Jacques Schreurs'. Frans Wijsen, Studio, 11 februari 1978.
2. Liederen voor Poot. In: Dietsche Warande en Belfort, 33e jaargang, nr. 4, april 1933, 338. Ook in: Kleine liederen van dood en leven, Utrecht z.j.(1938), 77.
3. Roeping, 36e jaargang, nr. 12. april 1961, 740-744.
4. Jacques Schreurs MSC: Het glazen paardje, Heerlen, 1946, 35-51.
5. Echt, 2 april 1928.
6. Jacques Schreurs MSC: Kleine liederen van dood en leven, Utrecht z.j. (1938)
7. Idem, 85-87.
8. Jacques Schreurs: Nis en Nimbus, Utrecht, z.j. (1933)
9. Jacques Schreurs: Kroniek eener parochie, deel 1: De kraai op den kruisbalk, Utrecht z.j. (1941), 68-69.
10. Ten behoeve van het Zonneboek. Een belangrijk deel van de teksten is zoekgeraakt, blijkens brief van Herman Divendal, 24 juni 1945. In Dietsche Warande en Belfort, 48e jaargang (1948), 49e jaargang (1949) en 50e jaargang (1950) zal Schreurs een serie artikelen aan Pascal wijden: Pascal. Een spiegelbeeld, augustus 1948, 386-393; Pascal. Gebed tot den christelijken dood, december 1949, 646-651; Pascal. De vertroosting der waarheid, februari 1950, 100-105.
11. Jacques Schreurs MSC: De bruid die hij niet verwachtte, Utrecht 1940.
12. Brief van Hélène Nolthenius, Bloemendaal, 17 maart 1941.
13. Reflexen, nr. 1, Roeping, 1e jaargang, 1922/1923, 1ste deel, 288.
14. Reflexen, nr. XLVII, Roeping, 1e jaargang, 1922/1923, 2de deel, 98-99.
15. Reflexen, nr. XLV, Roeping, 1e jaargang, 1922/1923, 2de deel, 98-99.
16. Henk Muller: Nieuwste dichtkunst. De Bloeiende wijnstok. Verzen van Jac. Schreurs MSC. Roeping, 2e jaargang, 1923/1924, 2de deel, 140-147.
17. Roeping, 11e jaargang, nr. 10, oktober 1932, 97.
18. Venray (Jeruzalem), juli 1943. Archief Gemeente Sittard.
19. Interview met mevr. M. Slabbers, 7 juli 1989.
20. Smeermaas, vastenavond 1955. Archief Gemeente Sittard.
21. Kleine liederen van dood en leven, pag. 79-80.
22. Roeping, 34e jaargang, nr. 10, februari 1959, 589-590.
23. Verzen van Quidam. Roeping, 38e jaargang, nr. 7, november 1962, 326-332 [331]. Ook in de postuum uitgebrachte bundel 'De oude boom', Sittard 1978.
24. Nieuwe Gedichten van Jac. Schreurs, Sittard, 1979, 36.
25. Idem, 41.
26. B. Droste: Onvruchtbaar door menselijk isolement. In: Crisis van het ambt. Visies en verwachtingen van uitgetreden priesters, Hilversum/Antwerpen, 1967, 86.

27. Nieuwe gedichten, 11.
28. Verzen van Quidam, Roeping, 38e jaargang, nr. 7. november 1962, 331.
29. Viaticum. Roeping, 1e jaargang, 1922/1923, 1ste deel, 229-231. Ook in: De bloeiende wijnstok, 81-86.
30. Overhoven, 17 October 1933. Brief aan Theo de Wit, Java.
31. Stemmen uit Lourdes, Maandschrift voor Lourdes-pelgrims en Lourdes-zieken, uitg. Missiehuis van O.L. Vrouw van Lourdes, Cadier en Keer, 17e jaargang, aflevering 7, juli 1939, 146-168; afl. 8, augustus 1939, 183-211. Het boek bleef onuitgegeven.
32. Jacques Schreurs: Pelgrimstocht door Franciscaans Italië, Utrecht/Antwerpen, 1954.
33. Jacques Schreurs: Franciscus. De kleine arme van Assisië, Utrecht/Antwerpen, z.j. (1955).
34. Jacques Schreurs MSC: Zuster Clara van Assisië, Utrecht/Antwerpen, z.j. (1953)
35. Roeping, 34e jaargang, nr. 2, juni 1958, 86-97; 36e jaargang nr. 12, april 1961, 725-726.
36. Dr. P.G.H. Schreurs MSC, Tilburg.
37. Kleine Liederen van dood en leven, Utrecht, z.j. (1938), 85.
38. Mechtild de Begijn, Hilversum 1932; Geertruid van Helfta, Amsterdam, 1955 4 (1925).
39. Dietsche Warande en Belfort, 49e jaargang, december 1949, 646-647.

Register

(De *gecursiveerde* titels verwijzen naar bundels, gedichten en prozawerken van Jacques Schreurs)

Aal van Oranje, De, 49
Achter de heuv'len, blies vroeg de fanfare, 15
Adama van Scheltema, 6, 13
Adams pr., A.H., 51, 143
Adams pr., Jean, 34
Ad completorium, 18, 20
Afflerbach, Arnold, 53
Alberdingk Thijm, J.A., 111
Alberdingk Thijm, K.J.L., 111
Alle klokken van Limburg, 126
Alles is van u. Gewijde en profane herinneringen, 143
Almanakken, 74
Ambrosius, P.J., 52, 143
Anderson, J. Karel, 133
Andriessen, Willem, 55
Annalen, 74, 144
ANP, 145
Anthonius met het varken, 124
Arabesken, 127
Archief provincialaat MSC, Tilburg, 142, 143
Aristo-, 72, 144
Ars poetica, 77, 144
Atonaal moet zijn, 85
Augustinus, 100

Baarts, Jef, 133
Ballade van de katholiek, 44, 143
Bedelbroeder, De, 18, 34, 143
Beiaard, De, 14
Beleg van Czentochow, Het, 74
Benoit, Jacques, 99
Berden pr., W., 51, 66
Bergh MSC, C. van de, 55, 136
Berghuis, Hans, 88
Bernanos, Georges, 6, 94, 99
Beversluis, Martien, 48
Bezoek, Het, 112, 113, 114
Bloeiende wijnstok, De, 14, 18, 21, 22, 77, 128, 133, 142, 144, 146
Bloem, J.C., 136
Bloemsma, Guus, 48
Blommaert MSC, Frans, 57, 144
Bodens, Dr. W.J., 56, 57, 143, 144

Boekerij, De, 108
Bokje, Het, 31
Bomans, Godfried, 27, 142
Boosten, Fors, 104
Bouwmeester, Frits, 133
Bourbon, Louis de, 95, 145
Brandsma O. Carm., Titus, 57
Broens, G.G.L., 36, 143
Brouns, Anna, 9
Brug, De, 143
Bruid die hij niet verwachtte, De, 42, 62, 95, 97, 126, 145
Bundel, De, 46, 47

CABR, 143
Cals, Mr. Jo, 8
Cadsu, 61
Cauwelaert, August van, 145
Cel, De, 58
Chartreuse de la Valsainte, 143
Chesterton, G.K., 94
Chevalier MSC, Jules, 74
Christofoor, 124
Christus wordt weer gekruisigd, 88
Clandestine boek, Het, 46, 143
Comediante, De, 104
Comité Herdenking Jacques Schreurs 1893-1966, 5
Concentratiekamp Amersfoort, 60
Coolen, Anton, 104
Coster, Dirk, 6, 126
Crasborn pr., Sjeng, 60, 127, 128
Crisis van het ambt, 132, 146
Cuijpers - Janssen, M.J.A., 142
Cuypers, Hub., 133
Cuypers, J.T.J., 111

Dagboek van een herdershond, 6
Dambre, Dr. O., 144
Damen, Antonie, 44, 51, 52, 56, 57, 143
Dante Alighieri, 14
Delft pr., A. van, 88, 144
Denys, Dom., 143
Derix, Jan, 143
Der wereld zware nood is over, 64
Deutsches Poliziegefängnis, Den Haag, 143
Dichter, De, 82
Dies irae, dies illa, 131
Dietsche Warande en Belfort, 13, 14, 16, 85, 128, 142, 144, 145, 146
Dinghuis, Het, 36
Dit is de avond waarin de rozen, 16

Divendal, Herman, 145
Dixit insipiens, 65
Dochters van de Goddelijke Voorzienigheid, 112, 114, 145
Dochters van Moeder Magdalena Daemen, een eeuw lang in Brunssum, 114, 145
Document, Het, 104
Dood had dagenlang, De, 124
Drie eeuwen nazaten van Jan Schreurs en Catharina Wayen, 142
Droom Van Nolens, De, 144
Droste, Ben, 132
Duinkerken, Anton van, 5, 44, 55
Duiven, 79, 144
Duizendjarig rijk, Het, 16

Eeden, Frederik van, 94
Eens in mijn droom, 124
Eerste Mei, 15
Eiland der eenzamen, 49, 61, 63, 79, 143, 144
Einde van de nacht, Het, 67, 144

Eligius de smid, 124
Eliot, T.S., 6
Elsevier's Weekblad, 104, 145
Engelman, Jan, 55
Erens, Frans, 111
Eucharistische kruistochten, 60
Excercitia Spiritualia, 120
Eyck, Charles, 34

Foeraschen, Drs. J., 36
Fort, Gertrud von Le, 94
Franciscanessen van Heythuyzen, 114, 115
Franciscus Xaverius, 120
Franssen, Elbert, 133
Franciscus van Assisië. De kleine Arme, 136, 146

Gazet Van Limburg, 143
Gebed om deernis, 129
Geertruid van Helfta, 146
Geertruid de maagd, 124
Geest & Leven, 74
Geit, De, 31
Gelderlander, De, 145
Geloven MSC, Jan van, 55
Gemeenschap, De, 32, 47, 48, 72, 142, 143, 144
Gemeentearchief Sittard, 67, 144, 146
Gewchiedenis van St. Leonardus, 142
Geurtjens MSC, H., 74
Gezelle, Guido, 6, 13, 56
Gils, Mgr. dr. J. van, 36
Glazen paard(je), Het, 62, 95, 121, 145
God heeft de dichters lief, 82
God is de man met de lantaren, 126
God met ons, 143
Godsbewijs van dokter Chantrain, Het, 104, 108, 145
Goossens, Rose-Marijntje, 53, 143
Gorter, H., 6
Govaart, Th., 108
Govaert SSS, Jos. M.Th., 49, 59, 143, 144
Green, Graham, 6, 94
Groot-seminarie Haaren (NB), 55, 62, 63
Grossouw, Willem, 143
Grote Gebod, Het, 49
Gij weet dien avond nog, 13

Haimon, Paul, 8
Hanssen, Mgr. dr. A., 49, 143

Harde kern, De, 46
Harduwijn, Justus de, 63, 144
Hart van Brabant, 143
Heilig vuur, Het, 74
Heiligen ontwaken, De, 23, 142
Helvoirt MSC, A. van, 55
Hermans, Hyacinth, 72
Hemelsche twistappel, De, 86, 144
Hemert, Willy van, 6
Henric van Veldeken, 6, 80, 81, 144
Herderlijke brief van de Nederlandsche bisschoppen, 143
Herstel, 34, 44, 143
Het kan mij soms overkomen, 83
Het sneeuwde wat, het waaide wat, 15
Hoenen, H.J.H., 36, 143
Hoff, Dr. H. van den, 36
Homery, Guy, 112, 113, 114, 145
Homulle pr., A.H.M.J., 14, 142
Hoop en herinnering, 85
Horsten, Tharcisius, 13, 142
Houben, Dr. Frans, 8, 142
Houtepen, Lambert, 49, 143
Huizinga, Johan, 55
Huysmans, J., 36, 143

Ik ben een dichter, 82
Ik weet nog, 84
Ik zie mijn handen, 129
In de kou, 142

Jacopone da Todi, 136
Jacobs, A., 145
Jacobs MSC, J., 27
Jacques Schreurs. Missionaris van het H. Hart. Een waarachtig mens, priester en kunstenaar, 144
Jacques Schreurs. Zijn leven en zijn poetisch werk, 144
Jammerman en Jemie, 94
Janssens, Dr. P., 36
Jappenkamp, 61
Jenniskens, Anna, 53
Jerusalem, Venray, 66
Jonas, Henri (y), 34, 104
Jong, Dr. L. de, 49, 55, 59, 143
Jong Limburg, 13, 142
Jong, Kardinaal, dr. J. de, 59
Jørgensen, J.J., 94
Jouhandeau, Marcel, 94
Journal d'un curé de campagne, 99

Katholiek, De, 14, 142
Katholieke leergangen, 22, 72
Kazantzakis, N., 88
Kerkhof, Christiaan, 49
Kerstmis op de 408, 32
Keulers MSC, P.C., 74
Keverberge, Karel de, 57
Keyzers, Nely, 52
Kleine arme van Assisië, De, 136
Kleine Liederen van Dood en Leven, 123, 128, 145, 146
Klein-seminarie Beekvliet, St.- Michielsgestel, 55
Kleine zusters van de heilige Josef, 8, 127, 128
Klerk, C.R. de, 14
Knuvelder, Gerard, 136, 142
Koenen, Marie, 13, 142
Koningin Wilhelmina, 61
Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, Het, 49
Koop, Olivier, 133
Kooten, G. van, 136
Kops, Chr., 142

Kramer, zuster Marie Ancilla, 51
Kreemers, Raph., 13, 142
Krekel op de harp, De, 5, 6, 79, 144
KRO, 67, 145
Kroniek eener parochie, 6, 28, 62, 99, 104, 108, 124, 142, 143, 145
Kroniek van het proza, 145
Kroon, Theo, 145
Kuitenbrouwer, Henk, 46
Kuitenbrouwer, Louis. Zie: Albert Kuyle.
Kuyle, Albert, 21, 46, 47, 48, 50, 142, 143

Laat mij nog eenmaal, 123
Landjuweel, Het, 18
Lekespelen, 86
Lemmens, Mgr. Dr. G., 36, 109, 110
Leo XIII, Paus, 111
Lescrauwaet MSC, Mgr. Dr. J., 80, 144
Leyten, J., 104, 145
Lewin, Lisette, 46, 143
Lidewijde, 86
Liedje van vaarwel, 131
Lied van de sluier, Het, 42
Liederen voor Poot, 145
Lieshout, Jan van, 49
Linie, De, 48, 143
Lodewijk XIV, 126
Loyola, Ignatius van, 120
Lutki pr., Wouter, 72, 144

Maasbode, De, 72
Man met de rozenkrans, De, 109, 145
Marginalia, 126
Mauriac, François, 87
Mechtild de Begijn, 136, 146
Meer de Walcheren, Pieter van der, 13, 142
Memento mori, 120
Mensch Hioob, De, 23, 51, 66, 127, 142, 143, 144
Methusalem, 18, 127
Meyer, Henri J., 49
Michiels van Kessenich, Jhr. mr. W., 36
Mierlo MSC, H.W., 27, 36
Missiehuis MSC, Tilburg, 36
Missionnaires du Sacré Coeur, 74
Modònnoc, 24
Molenaar MSC, Maurits, 22, 74, 94 136, 142
Moller, Dr. Henk, 21, 22, 72, 97, 127, 136, 142, 144, 145
Monnikendam, Marius, 133

Moonen, Drs. Jan L., 50
MSC-klooster, Stein, 34, 136, 145
MSC-klooster, Tilburg, 142
Muisstil middaguurtje, Een, 11
Mul, Jan, 133
Munsters MSC, A., 56
Museum für Heimat und Siebenkunde, Keulen, 56
Mussert, A.A., 48
Mussert wint in Limburg niet, 44
Min. van Justitie, 143
Mijn moeder Elisabeth, 28, 62, 108, 142
Mijnwerkers tot Jesus Christus, De, 32, 142

Naus pr., J.J., 51
Nicolas, Joep, 34
Nieuwe ballade. Mijnangst, 32, 142
Nieuw begin, 132
Nieuwe eeuw, De, 13, 14, 16, 85, 128, 142, 145
Nieuwe gedichten, 82, 146
Nieuwe Geluiden, 6
Nieuwe Gemeenschap, De, 46, 47, 143
Nis en Nimbus, 18, 22, 124, 142, 143, 145
Nitsch, Richard, 53
Nocturnen, 53
Nolens, W.H., 72, 111
Nolthenius, Hélène, 126, 145
Nijhoff, M., 6

O Amsterdam, O Amsterdam, 23
O, daar is geen verzoeking bij U, Dood, 120
Oldenburg Ermke, Frans van, 126
Om deernis, 130
Omnis Terra, 23, 46, 73, 142
Ondergedoken in het concentratiekamp. Priesterleven in het P.D.A., 143
Onder zweepslagen van licht, 83
Onnoozele Kinderen, 18
Onrustig op zoek, 81
Ons eigen blad, 13, 142
Ons Geestelijk Leven, 74, 109, 143, 145
Ons Leekenspel, 109, 145
Ons Middelbaar Onderwijs, 72
Oogen! Het zal zeer duister zijn, 129
Oosten, A.J.D. van, 104, 145
Oosterom, Martin, 59
Open over ons uwe goedigen oogen, 126
Opgang, 14
Oppenraay, Mies van, 51, 143
Oranjehotel, Scheveningen, 55, 58, 62, 63
Onze bloedgetuigen, 49, 143

Oude boom, De, 142, 146

Paap, Wouter, 99, 145
Parochie Overhoven-Sittard, 27, 36, 45
Pascal, Blaise, 96, 125, 126, 127, 136, 145
Pascal. *De vertroosting der waarheid,* 145
Pascal. Een spiegelbeeld, 145
Pascal. Gebed tot den christelijken dood, 136, 145
Parelblauwe vogel, De, 14
Pasmunt, 126
Paspoort, 8
Pastoor-deken Tijssen van Sittard, 109, 142, 145
Pecasse, Drs. J., 36
Pelgrimstocht door Franciscaans Italië, 24, 136, 142, 146
Pénsees, 126
Père Lachaise, 126
Peutz, Ir. F., 36
Piëta, 45, 87, 144
Plas, Michel van der, 142
Poels, Bert, 49, 143

Poels, Dr. H.A., 27, 111
Prière pour demander à Dien de bien porter de maladie, 125
Processie naar Wittem, 18

Rabbi Jacob, 127
Rees, Adya van, 48
Rees, Magda van, 48
Rees, Otto van, 34, 48
Reflexen, 126, 145
Rerum Novarum, 111
Ringsteken, 85, 144
RIOD, 51, 55, 143
R.K. Werkgemeenschap De Brug, 36
R.K. Werkliedenverbond Nederland, 44
Rolduc, 111
Roeping, 14, 21, 22, 74, 75, 82, 83, 121, 126, 127, 128, 132, 136, 142, 144, 145, 146
Rozen en roggebrood, 83, 144
Rübsamen MSC, Alphons, 142
Ruhoff, Barbara, 144
Rutten, Chris, 142
Rutten, Felix, 14
Ruwenberg, St.-Michielsgestel, 55
Ruys de Beerenbrouck, Jhr. C.J.M., 111
Rijken MSC, E.L., 144

Sage, Märchen und Schwank am Niederrhein, 144
Schaepman, Frans, 73, 144
Schaick, A.H.M. van, 144
Schendel, Arthur van, 6, 94
School voor maatschappelijk werk Sittard, 22
Schoone slaapster, De, 46
Schreurs, Jan, 9
Schreurs, Maria, 123
Schreurs MSC, Dr. P.G.H., 144, 146
Schreurs, Tineke, 16, 123
Schrijvers, uitgevers en hun collaboratie, 143
Servaes-feesten, 80
Simon, Lambert, 34
Sint Christofoor, 18
Sint Sebastianus, 18
Sint Servaes, 23
Sittard gezien vanuit mijn wieg, 9, 142
Slabbers, Mia, 60, 146
Slots pr., Jean, 49
Smeets, René, 36
Smedts, Mathieu, 57

Smulder, Gerard, A., 49
Sneeuw en bloed, 67, 144
Soldaat, De, 54
Song of the Peel, 67, 144
Spanjaard, Theresia, 144
Specken, H., 36
Spectrum, Het, 5, 14, 48, 108
Speenhoff, J.H., 6
Spel der heiligdomsvaart, Het, 23, 142
Spolia mundi, 6, 23, 53, 79, 128, 142, 143, 144
Spreuken op bierviltjes, 126
Stalpart van der Wiele, J., 6
Starren, Mathieu J., 49, 52
Steegs, Mart, 52, 53
Steegs, Mina, 52, 53
Steenkool, 31
Stelselmatige clericalisatie, 144
Stemmen uit Lourdes, 136, 146
Stervende boer, 66
Stervende reus, De, 121
Stokman, Mgr. Dr. S., 143
Stuers, Jhr. Victor de, 111
St. Jans-Hospitaal, 136
Strategier, Herman, 6, 80, 133, 144
Studentenvereniging St.- Leonardus, 22
Sweers, Anton, 109
Swentibold, 23
Swinkels, L., 14, 142

Thans, Hilarion, 73
Theresia van Avila, 100
Tocht van de koning, De, 145
Toebosch, Louis, 133
Toen ik ziek was, 84
Tijd, De, 111
Tijdschrift voor Taal en Letteren, 14, 142
Tijssen, Pastoor-deken, 23, 27, 142

Ursulinen, 66

Valbijl, De, 72, 144
Valkenhoff, P. van, 36
Van Beata's stillen inkeer, 22, 142
Van Gabbatha naar Golgotha, 23, 42, 86, 88, 142, 144, 145
Van onzen tijd, 14, 22, 94, 142, 145
Vedelaar, De, 75, 76, 144
Venema, Adraan, 46, 143
Verbogt, Thomas, 145
Verhoeven, Bernard, 6, 126

Vermin, MSC, Jer., 74
Verschuuren, Albert, 34
Verwelken, 65
Verzen van Quidam, 85, 130, 144, 146
Vestdijk, Simon, 55
Viaticum, 18, 121, 132, 133, 146
Viola, Maria, 14
Vlemminx, Paul, 126
Vogel, Albert, 133
Volksbeweging ten gunste van Mussert, 143
Volkskrant, De, 145
Vondel, Joost van den, 6, 86
Voorjaar, 11, 12, 14, 128, 142
Voor U alleen, 11, 14, 34, 75, 76, 128, 142
Vriend en vijand, 143
Vugts MSC, Dr. A., 142
Vullinghs, Hendrik J., 49

Wachtmeister, 63
Wanneer ik schilder was, 34, 142

Walschap MSC, Alois, 74
Weerliicke liefden tot Roose-mond, De, 63, 144
Werkverschaffing, 47, 143
Weijand, S., 61
Wiegersma, Hendrik, 34
Wielewalen, De, 23, 73
Willekes MSC, Chris, 55
Wit, Fam. Th. de, 142, 143
Wit - Schreurs, Antje de, 33, 45, 61, 122, 142, 144, 145, 146
Witte Huis, Het, 53, 55, 62, 63
Woudenberg MSC., Willem, 145
Wijdeveld, Gerard, 72, 73, 144
Wijsen, Frans, 145

Zeegeruisch, Het, 64
Zeven maal tien, 9
Zon botste met haar hoofd, De, 83
Zonneboek, 145
Zonnekind, 18, 19
Zonnewijzer, De, 142
Zuster Clara van Assisië, 136, 146
Zwart Front, 46
Zwarte Plak, De, 49, 143
Zwijger, De. Weekblad voor Venraij e.o., 61, 144
Zijn bloed is nog niet droog, 50
Zijn erfgenamen, 23, 142

[Nawoord]

De auteur: Drs. Theo Schouw (1939) was na zijn gymnasiale opleiding werkzaam als journalist bij De Tijd en bij verschillende tijdschriften op het terein van welzijn, gezondheidszorg en reclassering. Hij studeerde Nederlandse taal- en letterkunde en culturele antropologie. Hij is thans verbonden aan de Academie voor Journalistiek en Voorlichting in Tilburg. Hij schreef onder meer de geschiedenis van de Nederlandse literatuur: Levende letteren (Leiden, 1989) en de Kleine literatuurgeschiedenis in: Nederlandse literatuur van A tot Z (Leiden, 1990). Hij bereidt een proefschrift voor over Priester-dichters in het Nederland van de twintigste eeuw.

Met dank aan: Paul Brand, prof. Kees Pens, drs. Frans Godfroy, drs. Jo Kreukels/Gemeentelijke archiefdienst Sittard, p. Th. Mulder MSC/Archief Provincialaat MSC te Tilburg, Tineke Mulder, Ton Neelissen, p. dr. P.G.H. Schreurs MSC, bibliothecaris Provincialaat MSC te Tilburg, drs. Wiel Schmetz, Theresia Spanjaard, drs. Lou Spronck en Math. Vleeshouwers.